

۱۲.

په افغانستان کې د حداقل اجورې په پام کې نیولو سره، آیا دا اخلاقي کار دی چې کارکوونکو ته ډېره او یا لږ اجوره ورکړم؟

۱۳.

بدو او فساد ته څنگه ځواب ورکړم؟

۱۴.

آیا دا اخلاقي کار دی چې په سوداګرۍ کې ډالۍ ورکړو یا یې ومنو؟

۱۵.

طبیعي چاپیریال باید له کاري اخلاقو سره څه وکړي؟

۶.

زما په شرکت کې د کاري اخلاقو د ساتلو مسؤل څوک دی؟

۱۶.

خوندي چاپیریال باید له کاري اخلاقو سره څه وکړي؟

۷.

څنگه او ولې باید د خپلو سیالي کونکو سره اخلاقي چلند وکړم؟

۱.

په کاروبار کې اخلاق څه ته وایي؟

۱۷.

اقتصادي چاپیریال باید له کاري اخلاقو سره څه وکړي؟

۸.

آیا په کاروبار کې دوکه اخلاقي کار دی؟

۲.

د بریالیتوب لپاره ولې اخلاق اړین دي؟

۱۸.

زه یوه اخلاقي معما لرم. څنگه پرېکړه وکړم او په وړاندې یې غوره ګامونه واخلم؟

۹.

هغه عام کارونه چې په سوداګرۍ کې غیر اخلاقي بلل کېږي، کوم دي؟

۳.

زه د ټولو قوانینو پیروي کوم، آیا دا د اخلاقي عمل کولو په څیر نه دي؟

۱۹.

غیر اخلاقي چلند څنگه زما کاروبار اغېزمنولی شي؟

۱۰.

که چېرې زه پوه شم چې له کارکوونکو څخه مې یو غیر اخلاقي چلند کوي، څه باید وکړم؟

۴.

د سوداګرۍ لپاره ټولنیز مسؤلیت څه شی دی، او ولې اړین بلل کېږي؟

۲۰.

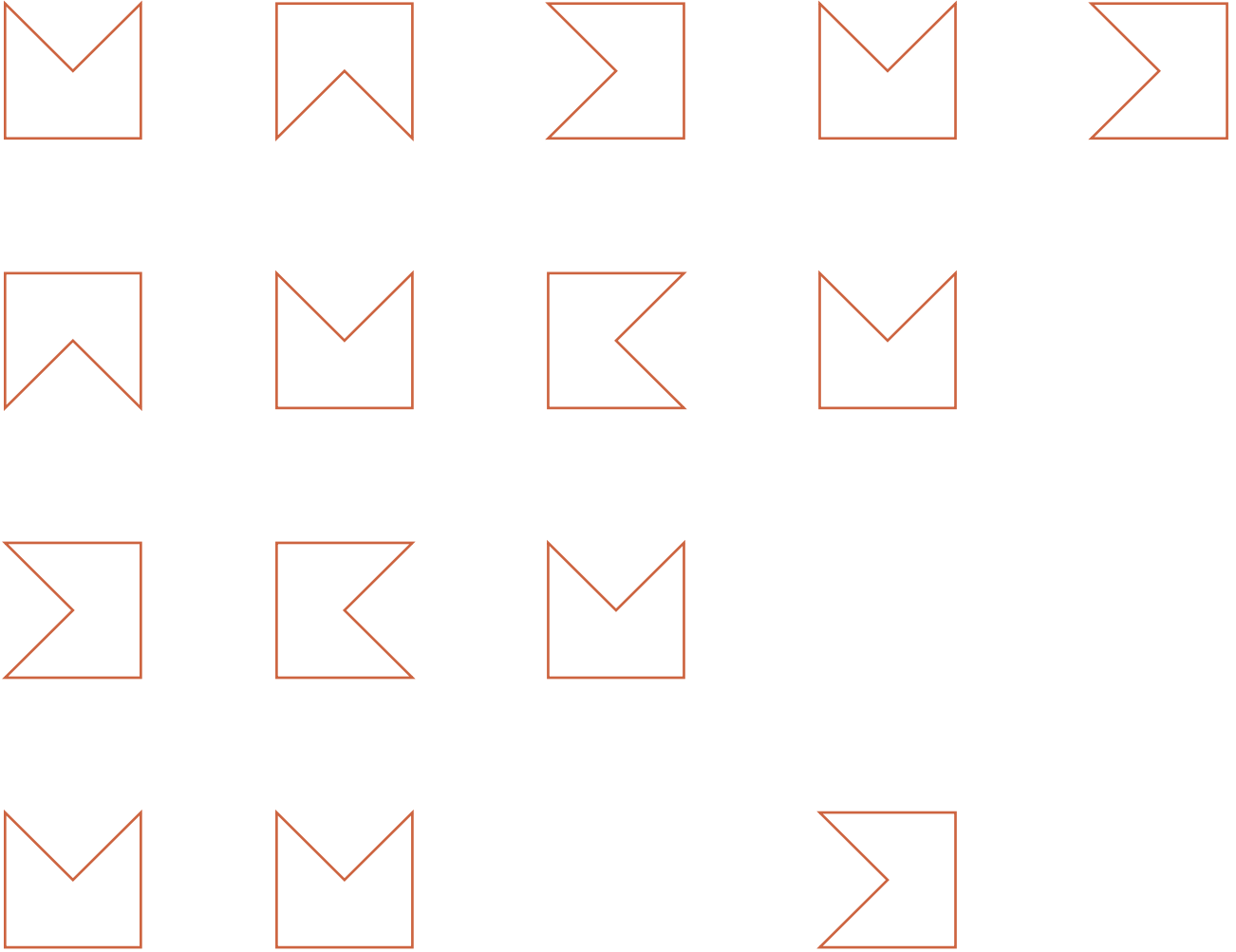
آیا یوازې بد خلک غیر اخلاقي عمل ترسره کوي؟

۱۱.

څنگه ځان ډاډه کړم چې کارکوونکي په اخلاقي توګه وګمارل شي؟

۵.

د چلند اصول څه شی دي؟ څنگه د چلند اصول یا د اخلاقو پالیسي رامنځته کولی شم؟

۱.
په کاروبار کې اخلاق
څه ته وايي؟

اخلاقيات ستاسې د کرنو پيژندل دي چې څنگه نورو کسانو ته مرسته يا زيان رسوي. نېردي هره سوداگريزه پريکړه يا عمل د يو چا لپاره مثبتې پايلې لري، يا ممکن د بل چا لپاره زيان رسوونکي و اوسي. د بېلگې په توگه، يوه نوماند ته د دندې وړاندې کول، کېدای شي هغه کس ته ډېر گټور و اوسي، مگر دا کس د نورو کسانو مخه نيسي؛ په داسې حال کې چې ټول سره ورته نوماندان وي. اخلاقيات د دې ډول جوړجاړي، معاملي يا مصالحې د پيژندلو په اړه دي، چې له يوه کس سره مرسته کېږي او له بل سره نه کېږي. د بېلگې په توگه، ډېرې سوداگريزې پريکړې او کرنې اخلاقي مفهوم لري او جوړجاړي، معاملي يا مصالحې پکې شامل وي. يوه سوداگريزه اخلاقي پريکړه دا ده چې تاسې خلکو ته مرسته اعظمي کوئ او زيان اصغري کوئ. اخلاقي سوداگريزه پريکړه له تاسو سره مرسته کوي، چې په خپلو اصولو سره ژوند وکړي او په نړۍ کې اغيزناک ثابت شي. اخلاقي سوداگريزه پريکړه دا ده چې تاسو او ستاسو کاروبار د ټولني د هيلو سره سم وي او جامعه د نيو خلکو لپاره مساعده کړي.

پدې اړه لا ډېر معلومات

سوداگريزې پريکړې او کرنې په خلکو مثبتې اومنفې اغيزې کوي. ستاسې سوداگري کولی شي د اقتصاد په نړۍ کې گټور رول ولوبوي، چې دا ممکن خلکو ته د دندې برابرول وي يا هم د خدمتونو وړاندې کول وي. تاسو بنايي خپلو کارکوونکو، شريکانو، پيرودونکو، عرضه کوونکو، ټولني، ځان او خپلې کورنۍ ته ارزښت رامنځته کړئ. له دې سره، سوداگريزې پريکړې کېدای شي منفي اړخونه هم ولري. څرنگه چې تاسې خپلو سوداگريزو موخو ته د رسيدو لپاره کوښښ کوئ، د بېلگې په توگه، کله چې تاسې د کارموندني په اړه پريکړه کوئ، يا څوک د عرضه کوونکو په توگه کاروئ، څنگه خپل محصولات جوړ کړئ، څنگه خپل خدمتونه وړاندې کړئ، څنگه قيمت ورته وټاکئ اوهمداسې نور؛ په دې ټولو مواردو کې تاسې نه توانېږئ چې د هر چا هيله پوره کړئ. په سوداگرۍ کې، تاسې جوړجاړي، معاملي يا مصالحې ته اړتيا لري. د دې لپاره چې خپله سوداگري بڼه پرمخ بوځئ، تاسې بنايي ځينې وختونه داسې پريکړې ته اړ شئ چې بنايي هغه به په ځينو خلکو منفي اغيزه ولري. ټول کاري اخلاق د دې لپاره دي چې تاسې بايد د داسې جوړجاړيو، معاملو يا مصالحو څخه خبر و اوسئ؛ او خپله پريکړه داسې وکړئ چې دا جوړجاړي، معاملي يا مصالحې ستاسې او نورو لپاره روښانه وي.

کاري اخلاق بايد ستاسو د حق اوغلط (سم يا ناسم) پياوړي احساس ستاسو د پريکړو او کرنو د لارښود په توگه وکاروي. که څه هم، ځينې وختونه خلک کېدای شي د سم او ناسم په اړه توافق ونلري؛ لاندني بهرني اختلافات ټول يو شمېر اخلاقي انگېزې لري. تر يوې اندازې پورې تاسې کولی شئ چې دا اخلاقي انگېزې په خپلو شخصي ارزښتونو، د خپلې کورنۍ په ارزښتونو، د سيمه ييزو خلکو په ارزښتونو، د ټولني په ارزښتونو او د خپل دين اسلام په ارزښتونو کې ومومئ. دا اخلاقي انگېزې عبارت دي: د مصيبت يا درد کمول، د عدالت زياتوالی، له بېوزلو سره مرسته، د هغو خلکو درناوي چې د درناوي وړ وي، له ټولنيزو ډلو سره مرسته او وفاداري او د خپل هېواد په پرمختگ کې برخه اخيستنه.

لکه څنگه چې تاسو د خپلې سوداگرۍ په پريکړو کې هڅه کوئ اخلاقي و اوسئ، تاسو کولی شئ له ځان څخه پوښتنه وکړئ چې آیا تاسو په رښتيا هم له نورو سره مرسته زياتوئ او زيانونه يې کموئ. آیا تاسې د خپلو سمو او ناسمو پياوړو احساساتو مطابق له خپلو ارزښتونو سره سم ژوند کوئ؟ آیا تاسې د خپلې ټولني له ارزښتونو سره سم ژوند کوئ، څرنگه چې نور خلک فکر کوي چې داسم دی يا ناسم؟ آیا تاسو د سمو او ناسمو بنسټيزو اصولو سره سم ژوند کوئ، چې ستاسې د کورنۍ، ټولني او هېواد خلک ورسره هوکړه لري؟ آیا تاسو د اسلام د زده کړو سره سم ژوند کوئ؟

کله چې تاسو يوه اخلاقي معما ولرئ نو بيا کاري اخلاق ډېر پېچلي کېږي. معما په دې معنی چې تاسې يوه ټاکنه لرئ، خو دا ټاکنه اسانه نه ده. دا اسانه نه ده ځکه چې يو مهم شی به يې له کومې کرنې تر لاسه کوئ او يا به يو مهم شی به له کومې کرنې له لاسه ورکوئ. ستاسې ټاکنه يو جوړجاړي، معامله يا مصالحه لري، ځکه که چېرې ته غواړئ يوه موخه لاس ته راوړئ نو بله موخه بايد له لاسه ورکړې. د بېلگې په توگه، ستاسې معما به دا وي چې د يوه کس غوښتنې پوره کوئ که د ټولني غوښتنې پوره کوئ، خپلې غوښتنې پوره کوئ که د نورو خلکو غوښتنې پوره کوئ، يا لنډمهاله ستونزې په پام کې نيسئ که اوږد مهاله ستونزې په پام کې نيسئ. بنايي ستاسې معما د دوو بنسټيزو ارزښتونو تر منځ وي، چې غواړئ هغه په خپل شرکت يا چلند کې ښکاره کړئ. تاسې ممکن داسې يو کارکوونکی ولرئ چې تازه کونډ شوی وي. تاسې له دغه کس څخه غواړئ چې په وخت سره خپل کار ته راشي، ځکه دا د نورو کارکوونکو سره عدالت دی؛ مگر تاسې کولی شئ چې هغه ته د څو ورځو لپاره رخصت ورکړئ او هم ناوخته کار ته راشي، ځکه تاسې غواړئ چې د هغه سره خواخوږي وکړئ او په ستونزه کې ځان ورسره شريک وگڼئ. دغه دواړه ارزښتونه د يو ښه مشر لپاره اړين دي. مگر کېدای شي دغه کرنې ځينې وختونه په تقابل يا تعارض کې راڅرگندې شي، او دا ممکنه هم نه ده چې تاسې دواړه کرنې په يوه وخت کې ترسره کړئ.

کاري اخلاق د ښې او متفکرانه پريکړې محصول دی، چې د نورو اړتياووې پوره کوي او دهغوی اخلاقي تمو يا توقعاتو ته جدي پاملرنه کوي. ډير شرکتونه د چلند اصول يا د اخلاقو اصول جوړوي ترڅو خپل ارزښتونه پکې تعريف کړي، همدارنگه په دغه وسيلې سره کوښښ کوي چې خپل کاري اخلاق پکې خوندي وساتي.

تاسو همدا نن ورځ د بنسټيزو او ساده ارزښتونو سره اخلاقي کاروبار پيل کولی شئ.

د دې برخې د اصطلاحاتو تعريف

اخلاقيات - د هغه څه په اړه د پریکړې کولو پروسه ده چې ستاسو، ستاسو د کمپنۍ او ستاسو د کارکوونکو لپاره ستاسو د ارزښتونو او ستاسو د کاروبار د غوښتنو پر بنسټ سم وي؛ ستاسې د کړنو پیژندل دي چې څنگه ستاسې کړنې نورو کسانو ته مرسته یا زیان رسوي.

جوړ جاري، معامله یا مصالحه - کله چې تاسو یوه ټاکنه کوئ، دا په دې معنی ده چې تاسو باید د یوې موافقې د رامنځته کولو لپاره یو څه له لاسه ورکړئ.

انگېزه - د عمل کولو لپاره یوه پیاوړې او بې پامه توقع او هیله ده؛ یوه محرکه او تشویقي قوه ده.

ارزښتونه - د یو شخص د چلند اصول او معیارونه دي؛ د یو کس قضاوت چې په ژوند کې څه مهم دي.

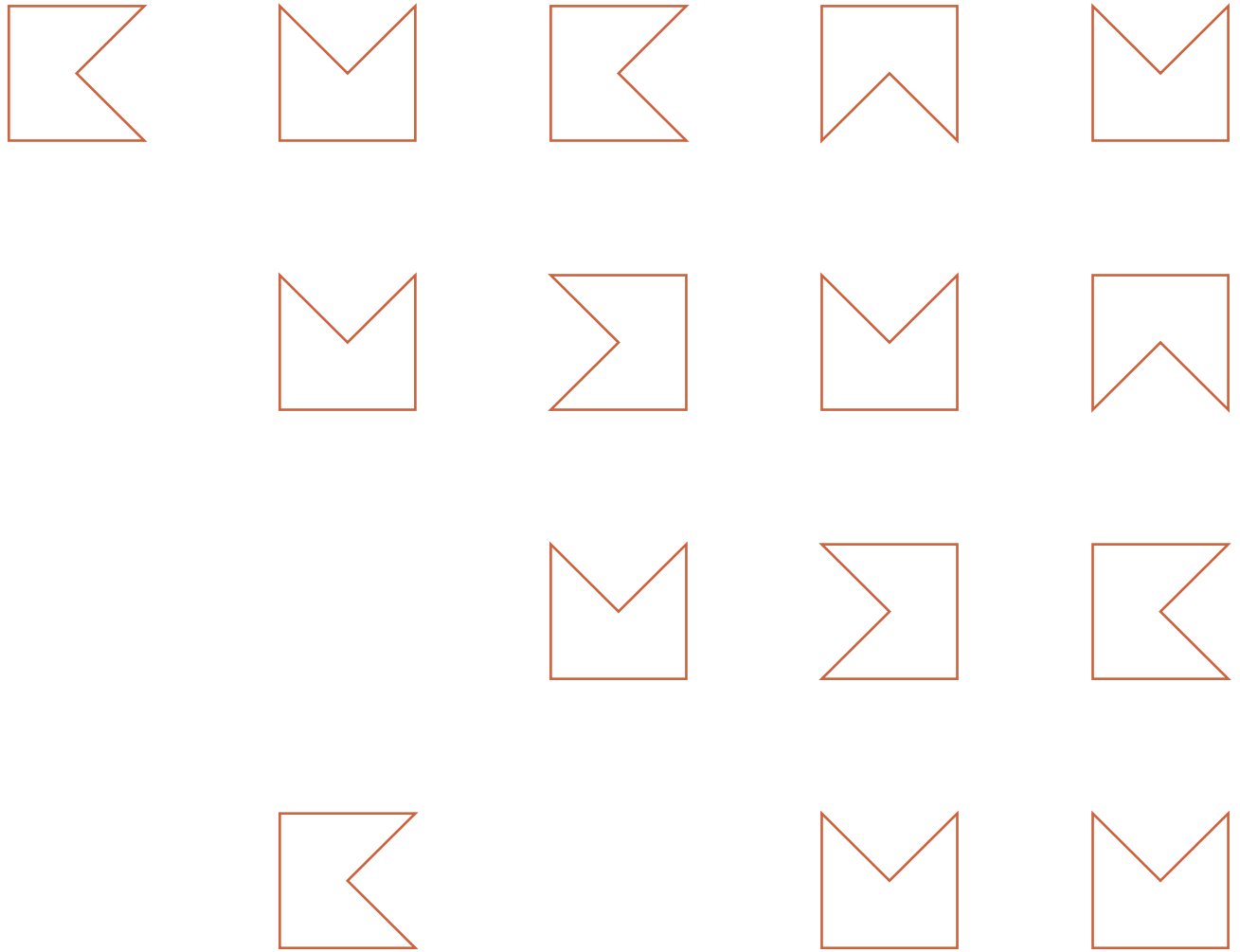
اصول - د بهرنیو قوانینو او اصولو پر ځای د اخلاقیاتو او ارزښتونو پر بنسټ د سمو او ناسمو په اړه داخلي مفکورې دي.

معما - یوسخت انتخاب چې تاسو یې باید د دوو انتخابونو یا ارزښتونو تر منځ ترسره کړئ.

د چلند اصول - یو رسمي سند یا پالیسي چې د سوداګرۍ ارزښتونه تشریح او تعریفوي او د کارکوونکو د پیروۍ لپاره متوقعه قوانین او چلند توضیح کوي.

د دې موضوع په اړه د ډېرو معلوماتو لپاره لاندې مطالب وگورئ

- دچلند اصول څه شی دي؟ څنگه د خپلې کمپنۍ لپاره د چلند اصول او یا د اخلاقو اصول ولیکم؟ ۱۳. کاري اخلاق
- زه یوه اخلاقي معما لرم. څنگه پرېکړه وکړم او په وړاندې یې غوره گامونه واخلم؟ ۱۳. کاري اخلاق

۲.

د برياليتوب لپاره ولې
اخلاق اړين دي؟

لکه څنگه چې تاسې په سوداګرۍ کې بوخت یاست، تاسې او ستاسې سوداګري شهرت پیدا کوي. شهرت په دې معنی دی چې خلک ستاسو د تیر چلند په اړه ګوري چې په راتلونکې کې به څنگه چلند وکړي. کله چې تاسې یو ښه شهرت پیدا کړئ او د خلکو توقعات پوره کړئ، دوی به په راتلونکې کې د پیروونکو، عرضه کونکو، پانګه اچوونکو، یا کارکوونکو په توګه ستاسو سره سوداګریزه دنده ترسره کړي. کله چې تاسې د خلکو د توقعاتو یا هیلو په پوره کولو کې ناکام شهرت ولرئ تاسې به په سختۍ سره پورتنۍ ښکېلې خواوې ځان ته جلب کړئ. په ښکاره توګه که ووايو شهرت د سوداګرۍ د بریالیتوب لپاره اړین ګڼل کېږي. ستاسو د شهرت یوه مهمه برخه د لوړو اخلاقي معیارونو په ساتلو کې ده. که خلک ستاسو پخوانی چلند وګوري او متوجه شي چې تاسو د زیان کمولو په اړه انډیبنمن یاست، تاسې عادلانه چلند ته متوجه یاست، او تاسې د نورو سره په درناوي سره چلند کوئ، نو دوی به باور وکړي چې تاسو د سوداګرۍ لپاره خوندي او باوري کس یاست. که خلک په دې باور وي چې تاسو هغه خطر په پام کې نه نیسئ چې تاسو یې په نړۍ کې منځ ته راوړئ بیا فکر کوئ چې تاسو اخلاقي نلرئ، دوی به په تاسو اعتماد ونه کړي او ډېر لږ امکان لري له تاسو سره سوداګري وکړي.

پدې اړه لا ډېر معلومات

د بریالۍ سوداګرۍ لپاره تاسو نورو خلکو ته اړتیا لرئ. تاسو هغه پیروونکو ته اړتیا لرئ چې ستاسو محصول یا خدماتو پیروولو ته لېواله دي. تاسو ممکن کارکوونکو ته اړتیا ولرئ، او ممکن تاسو پانګه اچوونکو ته اړتیا ولرئ که تاسو محصولات تولیدوئ تاسو د خپلو موادو عرضه کوونکو ته اړتیا لرئ. دا ټول بېلابېل خلک په پیل کې پریکړه کوي چې آیا دا له تاسو سره سوداګرۍ کولو لپاره یوه سمه خبره ده او که نه، او بیا دوی په دوامداره توګه پریکړه کوي چې آیا دوی غواړي تاسو سره کار وکړي. دا پریکړې د هغه شهرت پریښت جوړېږي چې تاسو جوړ کړئ. یو ښه شهرت په دې معنی دی چې خلک په تاسې باور لري او په راتلونکې کې د دوی اړتیاوې پوره کولی شئ. یو ښه شهرت تاسو سره مرسته کوي ترڅو هغه خلک جذب کړئ چې تاسو سره په بریالیتوب خپل کاروبار پرمخ یوسي. ناکام شهرت یا خراب شهرت هغه دی چې خلک خپل باور تاسې باندې له لاسه ورکوي ځکه دوی فکر کوي چې تاسې یې هیلي نشئ ور پوره کولی، ناکام شهرت همدارنګه هغه خلک ستاسې څخه لیري کوي چې ستاسې د سوداګرۍ د بریالیتوب لپاره مهم دي.

کله چې تاسو لوړ اخلاقي معیارونه ولرئ، نو بیا دا تاسو سره د ښه شهرت په جوړولو کې مرسته کوي. ښه اخلاقي پریکړه کول د پیروونکو، کارکوونکو، پانګه والو او نورو اړخونو سره ستاسو په اړیکو باندې مثبت اغیزه لري. اخلاقي چلند د نورو سره د اعتماد جوړولو لپاره مرسته کوي، او ستاسو په سوداګرۍ کې د ګډون کولو لپاره د هغوی لېوالتیا زیاتوي. د بېلګې په توګه، ملیحه د مریا د تولید سوداګري لري. هغه هر وخت د ژمنې مطابق خپلو عرضه کونکو ته پیسې ورکړې دي. هغې همدارنګه د سیمه ییزو ښوونځیو سره د کتابونو کمک هم کړی وو. هغې د خپلو عرضه کوونکو او ټولني اعتماد یا باور هم ترلاس کړی. د شخصي ستونزو له امله، ملیحه باید له عرضه کونکو څخه د پیسو ورکولو لپاره ډېر وخت وغواړي. د هغې سره د پخوانیو تجربو او شهرت له کبله، دوی ورسره ومنله چې له دوو میاشتو وروسته یې پیسې ورکړي. ملیحه دا ومنله چې دا فرصت د هروخت لپاره نه دی بلکې د یوځل لپاره دی او د دې هڅه باید ونه کړي چې په راتلونکې کې د عرضه کوونکي له انعطاف څخه ګټه پورته کړي او خپل دې کار ته دوام ورکړي، او هر وخت له دوی په پور د محصولاتو غوښتنه وکړي.

د بېلګې په توګه، د اخلاقي سوداګرۍ دوه مهم عناصر دا دي چې پیروونکي غواړي له دوی سره په منصفانه او درناوي چلند وشي. له اخلاقي سوداګرۍ هدف دا دی چې د پیروونکو رضایت حاصل کړي. ستاسې سوداګري ممکن د پیروونکو په همیشني راکړې ورکړې تمرکز وکړي ځکه دا د اوږد مهاله اړیکو درلودلو لپاره اړین ګڼل کېږي. هغه پیروونکي چې تاسې یې رضایت حاصل کړی ممکن بیا راشي، مګر هغه کسان چې ستاسې څخه ناهیلې دي هغوی بیا نه راځي او ممکن خپل دوستان او کورنۍ هم له تاسې څخه بیزاره کړي. هغه سوداګرۍ چې د پیروونکو د اطمینان د ډیروالي لپاره هڅه کوي د پیروونکو باور ترلاسه کوي همدارنګه د وخت په تېرېدلو په سوداګرۍ باندې د پیروونکو تکبه هم زیاتوي. یوه کړنلاره چې تاسې کولی شئ د خپلو پیروونکو هیلي یا توقعات پوره کړئ دا ده چې د یوه داسې شرکت په توګه و اوسئ چې خلکو او چاپیریال ته مسؤل وي. اکثره پیروونکي له هغې سوداګر څخه پېرل کوي چې دوی فکر کوي چې دا سوداګري یې د ټولني او هیواد په ګټه ده.

د اخلاقي سوداګرۍ شهرت به تاسو سره د کارکوونکو په موندلو او ساتلو کې هم مرسته وکړي او دوی به تاسو ته د لا زیاتي ژمنتیا او موثريت سبب وګرځي. اخلاقي سوداګري کول معنی دا ده چې تاسو خپلو کارکوونکو ته ښه پاملرنه کوئ. د کارکوونکو له ښې پاملرنې څخه معنی دا ده چې د بد سلوک یا چلند مخه نیسئ، ستاسو ټولو ژمنو ته درناوی پیدا کېږي، خوندي کاري چاپیریال رامنځته کوي او عادلانه معاشونه ورکول کېږي. په بدل کې، کارکوونکي احتمال لري چې د سوداګرۍ یا شرکت ښه پاملرنه وکړي، او غواړي چې د ښو کارکوونکو په توګه دوام ورکړي. په درناوي او فکر کولو سره کارکوونکو سره چلند د اخلاقي کلتور په جوړولو کې مرسته کوي. په داسې کلتور کې تاسو کولی شئ په خپلو کارکوونکو اعتماد وکړئ، همدارنګه، کارکوونکي د یو بل سره په درناوي او باور سره چلند کوي، او کارکوونکي د پیروونکو یا مشتریانو لوړ رضایت یا قناعت ترلاسه کولو لپاره ډیرې هڅې ترسره کوي. هغه کارکوونکي چې فکر کوي دوی د داسې سوداګرۍ یا شرکت لپاره کار کوي چې نړۍ جوړوي دوی په خپلو کارونو کې لا نور وفادار او هڅول کېږي. د بېلګې په توګه، د هرات په یوه روغتون کې

داسې ډاکټران او نرسان کار کوي چې ميرمنو ته درملنه او روغتيايي مشورې ورکوي نو له دې کبله دوی په خپل دغه کار د وياړ احساس کوي.

لور اخلاقي معيارونه درلودل په سوداگرۍ کې له تاسو سره ستاسو په سوداگرۍ کې د پانگه والو په جذب او ساتلو کې مرسته کوي. د سوداگرۍ پانگونه بعضي وخت د پام وړ خطر سره مخ کېږي، مگر ستاسو د اخلاقي پریکړې پر بنسټ او کوم اعتبار او باور چې پانگه وال يې پر تاسې لري پانگه اچونکو ته به ډاډ ورکړی شي، چې دا خطر کم شي. د اخلاقو او سوداگرۍ ترمنځ اړیکې، او د اخلاقو او گټې تر منځ برياليتوب، شهرت دی. لکه څنگه چې تاسو پریکړه کوئ چې د نورو اړتياوې به جدې په نظر کې نیسئ، تاسو یو شهرت رامنځته کوئ په دې توگه تاسې خلک ځان ته جذبوئ. دا شهرت به له هغو خلکو سره باور او ژمنې رامنځته کړي چې تاسو ورته اړتیا لرئ. د یوې پیاوړې اخلاقي سوداگرۍ پرمخ وړلو کې به شهرت له تاسو سره مرسته وکړي، او هغه اړیکې به استواره وساتي چې ستاسو د سوداگرۍ د برياليتوب لپاره اړینې دي.

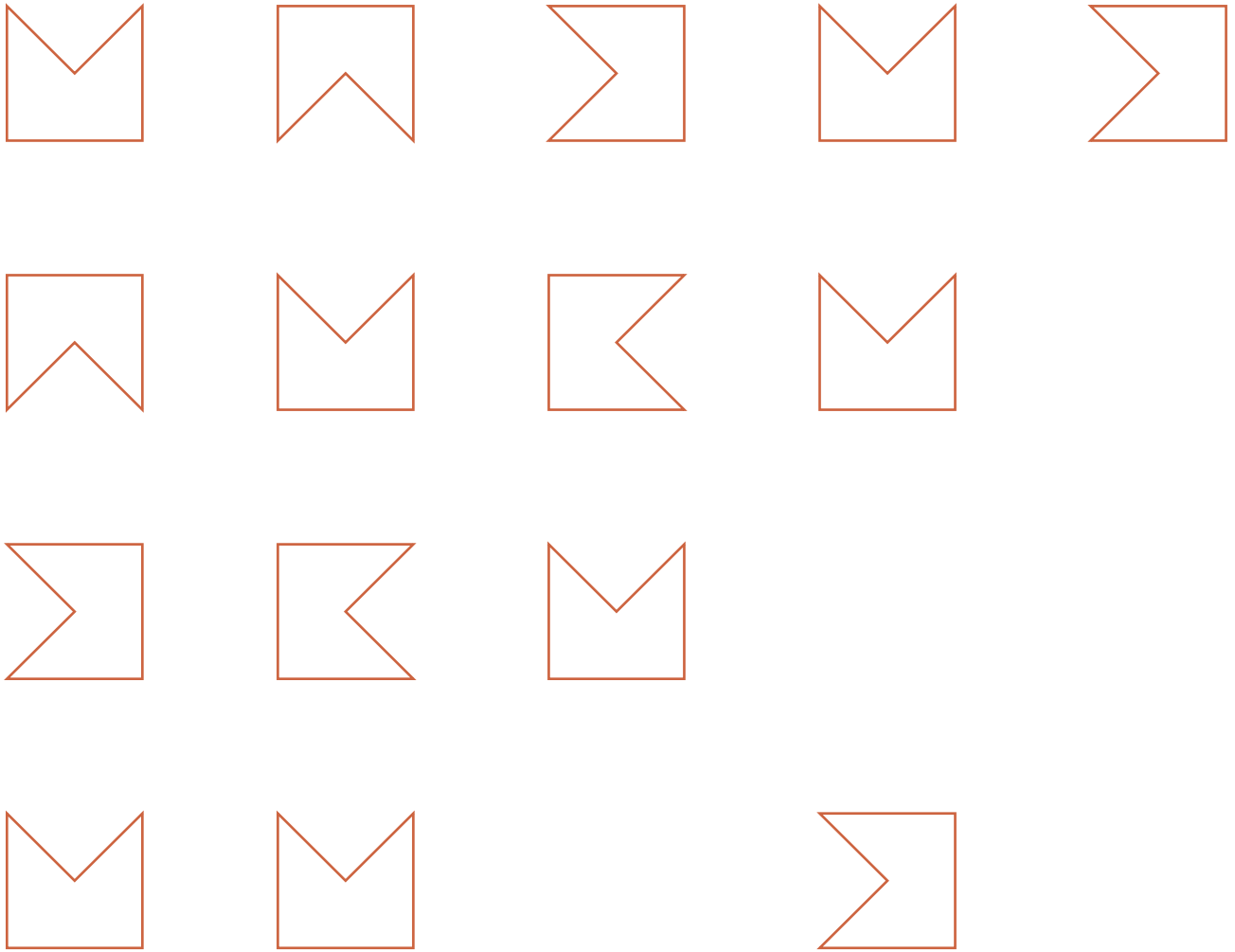
۸ د دې برخو د اصطلاحاتو تعریف

هغه کس یا شرکت چې د خلکو او چاپیریال په وړاندې مسؤل وي-هغه کاروبار چې په خپل شاوخوا کې د خلکو او چاپیریال په وړاندې ځان مسؤل بولي. شهرت - د چا په اړه باورونه یا نظرونه.

بنسټیې خواوې - هغه خلک چې د سوداگرۍ له خوا اغیزمن کېږي او یا د خپل چلند او عملونو له لارې په سوداگرۍ تاثیر لري.

۹ د دې موضوع په اړه د ډېرو معلوماتو لپاره لاندې مطالب وگورئ

- غیر اخلاقي چلند څنگه زما کاروبار اغیزمنولی شي؟ ۱۳. کاري اخلاق

۳.

زه د ټولو قوانینو پیروي
کوم. آیا دا د اخلاقي عمل
کولو په څیر نه دي؟

اخلاقي اوسيدل او د قانون پيروي كول سره ورته دي او د دغو دوو كړنو ترشا مفكورې ډېر وختونه يو له بل سره تړلي يا مدغم وي، مگر دوى سره ورته نه دي. د قانون څخه پيروي حتمي ده، مگر اخلاقي اوسيدل ممكن بعضى وخت د سم كار د تر سره كولو لپاره ترسره شي، او ارزښتونو ته په كې ډيره توجه وشي نسبت په هغه اندازه چې قانون ورته درناوى لري. اخلاقيات د هغه څه په اړه د پرېكړې نيولو پروسه ده چې تاسې لپاره، ستاسې شركت او ستاسې كاركوونكو لپاره د هغه ارزښتونو پربنسټ سم وي چې تاسې او ستاسې سوداگري يې څرگندوي. په سوداگرۍ كې، د ښې كمپنۍ د لرلو او خطرونو د مخنيوي لپاره د قانون پيروي د حداقل معيار په توگه بلل كېږي. دا هغه څه دي چې د ستونزو د ليرې كولو او جريمو او سزاوو د مخنيوي لپاره اساسي اړتيا ده. د ټولو شركتونو څخه دا هيله كېږي چې د قانون پيروي وكړي، مگر هغه څه چې خلك او سوداگرۍ يې كوي، تر قانون چې كاري اخلاق څرگندوي، وړ ها خوا دي.

پدې اړه لا ډېر معلومات

ډېرى خلك فكر كوي چې اخلاقيات او د قانون پيروي يو شى دي. مگر كه چېرې تاسې د خپل ژوند په بيلگو باندې فكر وكړئ، تاسې به پوه شئ چې اخلاقيات او ارزښتونه د قانون له پيروي څخه ډير مفصل دي. د قانون پيروي «چې د قانون رعايت هم بلل كېږي» اكثرًا ډيره ساده او ښكاره وي. دا هغه څه دي چې تاسې يې په دې موخه ترسره كوي ترڅو وښيي چې تاسې له نورو سره منصفانه رويه كوي او د ټولنې او سوداگرۍ قوانين په ځان پلي كوي. د بيلگې په توگه، حكومت ممكن هغو شركتونو ته چې داسې توليدات يا توکې جوړوي چې تركيبات يې زيانمنونکې وي، مجبور کړي چې په لېبل د پيروونکو لپاره د خبرداري په توگه يوه داسې اطلاعیه ولگوي چې تركيبې مواد يې زهرجن دي او بايد د خولې له لارې تير نشي. كه چېرې شركت په لېبل باندې داسې خبر ونه ليكي دا د قانون څخه سرغړونه ده، چې ممكن د دولت له خوا جريمه شي يا بنديزونه پرې ولگول شي او يا بل اقدام وكړي. دې شركت حداقل قانوني شرايط يا معيارونه نه دي پوره كړي چې ممكن پيروونكي د خطر سره مخ كړي. كه چېرې شركت د شرايطو مطابق لېبل ولگوي دا په دې معنى چې شركت قانون پلي كړى دى. كاري اخلاق ډېر وخت په قانون سره پيل كېږي، خو د حداقل شرايطو څخه وړ هاخوا وي او په هغو ارزښتونو او موضوعاتو چې تاسو يې په سوداگرۍ كې په پام كې نيسي يا يې په اړه تليغات كړئ، تمرکز كوي. د بيلگې په توگه د پاكولو په محصولاتو باندې تاسې په لېبل ليكئ چې دا محصول د كيمياوى مواد درلودونكى دى. له دې سره، هغه شركت چې اخلاقيات په پام كې نيسي (يوازې د قانون پيروي نه كوي) ممكن دا پرېكړه هم وكړي چې دوى د داسې محصول توليد ته ارزښت وركوي چې د پيروونكو لپاره محفوظ وي. حكومت ممكن دا حتمي ونه گڼي، مگر دوى كولى شي د داسې محصول د توليد پرېكړه وكړي چې كيمياوى توکي ونلري. په دې صورت كې سوداگري د اخلاقياتو په اړه پرېكړه كوي نه يوازې د قانون د پلي كولو.

كه تاسې او ستاسې سوداگري د قانون او مقرراتو په مراعاتولو كې ډيره توجه وكړي دا يو مناسب كار دى. مگر كاري اخلاقو ته لکه کور داسې فكر وكړئ: د قانون او مقرراتو مراعات يې بنسټ، ديوالونه او چټ جوړوي. دا هغه لومړني شيان دي چې يو كاروبار يې په ټولنه كې د فعاليت په وخت كې په پام كې نيسي. اخلاقيات هغه څه دي چې د كور منځ كې اېښودل كېږي او په بېلابېلو ډولونو تزيين شوې وي. دا ټول هغه څه دي چې كورونه متفاوت كوي، او په سوداگرۍ كې بيا تفاوت د سازمان اخلاقيات رامنځته كوي. كه تاسو غواړئ چې يو كور ډير په ابتدايي شكل وساتئ، تاسو ممكن حداقل كار ته اړتيا ولرئ، يوازې د باران او واورې څخه يې محفوظ كړئ، دا د قانون پيروي ده. مگر كه چېرې غواړئ خپلې سوداگرۍ ته پراختيا وركړئ او د خپلو كاركوونكو او پيروونكو رضايست حاصل كړئ بيا نو اړينه ده چې اخلاقو ته ډيره توجه وكړئ، په دې معنى لکه چې كور په ښه ډول د ميلمونو لپاره چمتو كړئ.

د قانون پيروي مهمه ده، خو د پياوړې سوداگرۍ د لرلو لپاره چې پيروونكي او ښه كاركوونكي جذب كړي، دا كافي نده. ډېر وخت قوانين د سوداگرۍ لپاره هر ممكنه عمل نه تنظيموي، مگر ستاسو ارزښتونه يې كولى شي. د قانون له پيروي سربيره، تاسو بايد ډاډه شئ چې ستاسو سوداگري ستاسو د ارزښتونو استازيتوب كوي او څنگه غواړئ چې ستاسو سوداگرۍ د ټولنې او نړۍ په ښه والي كې ونډه واخلي. د دې كار لپاره يوازینی لاره دا ده چې په خپله سوداگرۍ كې اخلاقو او ارزښتونو ته پام وكړئ او خپل محصول يا خدمت د قانون د اړتياوو څخه هم ښه عرضه كړئ. ځينې شركتونه كوشش كوي چې خپل نوي محصولات يا غوره خدمات د قانون له اړتياوو څخه ښه توليد كړي، خو چې كله دا كار وكړي بيا د خپلو سيالانو څخه مخکې كېږي. له قانون څخه وړ هاخوا د اخلاقياتو لرل ستاسې سره مرسته كوي چې دخلکو سره د كاروبار په داخل او خارج كې وصل او اړيکې جوړې كړئ، او په بازار كې خپل كاروبار يو قوي سيالي كوونكى كړئ.

د دې برخې د اصطلاحاتو تعريف

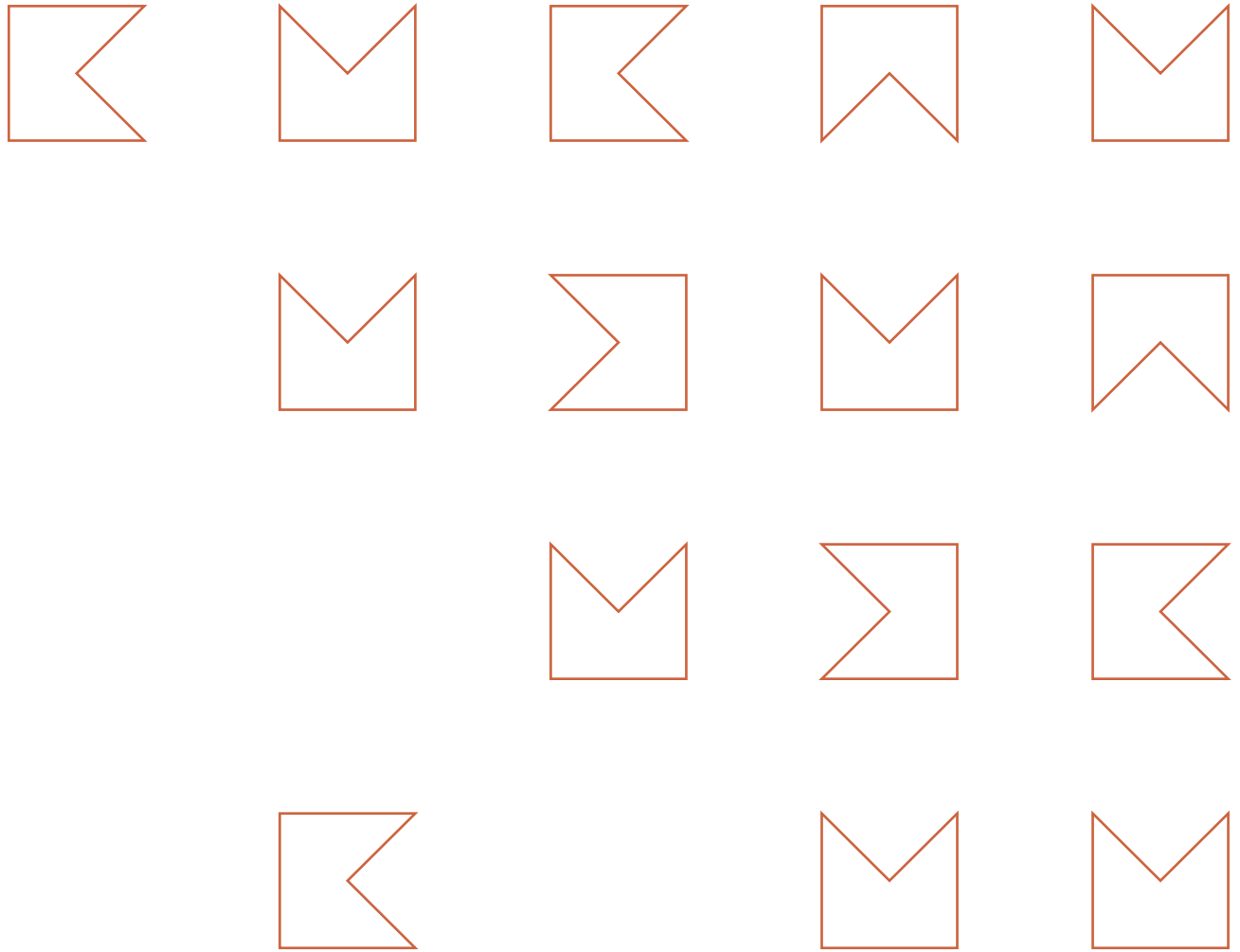
د قوانينو رعايت - د مقرراتو، قوانينو يا غوښتنو پيروي.

اخلاقيات - د هغه څه په اړه د پرېكړې كولو پروسه ده چې ستاسو، ستاسو د كمپنۍ او ستاسو د كاركوونكو لپاره ستاسو د ارزښتونو او ستاسو د كاروبار د غوښتنو پر بنسټ سم وي؛ ستاسې د كړنو پيژندل دي چې څنگه ستاسې كړنې نورو كسانو ته مرسته يا زيان رسوي.

حداقل معيار - د قانون، مقرراتو، او د صنعت د نورمونو مطابق ترټولو کوچنی ممکنه، مجاز او حتمي اندازه.

د دې موضوع په اړه د ډېرو معلوماتو لپاره لاندې مطالب وگورئ

- په سوداگرۍ کې اخلاق څه شی ته وايي؟ ۱۳. کاري اخلاق
- د سوداگرۍ لپاره ټولنيز مسؤليت څه شی دی، او ولې ورته اړتيا ليدل کېږي؟ ۱۳. کاري اخلاق

۴.

د سوداگری لپاره ټولنیز مسؤلیت څه
شی دی، او ولې اړین بلل کېږي؟

ټولنيز مسؤليت د سوداگرۍ هغه مفهوم دی چې گټه يې په داسې طريقه ترلاسه کولی شو چې کارکوونکو، محلي ټولنې او نړۍ ته هم مفيد ثابت شي. دا په عمومي توگه هغه څه دي چې قانون نه دي لازمي کړي. سر بيره پردې چې شرکتونه نړۍ ته گټه رسوي، دوی نورې فايدې هم په پام کې نيسي. په دې گټو کې ستاسې په کارکوونکو او نويو پيرونکو کې د روحيې لوړوالی، وړيا مرستو ته لاس رسې، او په بازار کې د ښه شهرت ډېروالی هم شاملېږي. دا اوس يو نړيوال معيار دی چې شرکتونه يو څه ټولنيز مسؤليت هم ولري. مخکې داسې فکر کېده چې شرکتونه يوازې د خپلو مالکانو لپاره پيسې گټي. ټولنيز مسؤليت ته د «شرکت ټولنيز مسؤليتونه» يا CRS هم وايي، دا بايد په پام کې ونيول شي چې پيسې کېدای شي په داسې توگه هم لاس ته راشي چې لا هم ټولنې يا نړۍ ته گټه رسوي. دا مفکوره د دې باور رامینځته کوي چې شرکتونه بايد هڅه وکړي چې د خپلې گټې په اړه د دريو شیانو توازن په پام کې ونيسي: خلک، سپاره (يا چاپيريال) او گټه.

پدې اړه لا ډېر معلومات

په ډيرو مواردو کې شرکتونه د دې وړتيا لري چې د شرکت د مسؤليت له لارې په گډون سره ارزښتونه رامنځ ته کړي. په ټولنيز مسؤليت لرلو کې ډيرې گټې نغښتې دي. کله چې، کارکوونکي ته انتخاب په لاس کې ورکړل شوی وي دوی دا غوره گڼي چې د ټولنيز مسؤليت درلودونکو شرکتونو سره کار وکړي، دا کار کولی شي هم د گمارنې او هم د کارکوونکو په ساتلو کې مرسته وکړي، په ځانگړې توگه کله چې د يوې دندې يا پوست لپاره ډير نوماندان موجود وي. په پایله کې دا کار، کارکوونکي هڅوي چې د شرکت لپاره نورې بریا وي هم په برخه کړي يا ورته ډير کار وکړي.

د شرکت ټولنيز مسؤليت د پيرونکو يا مشتريانو په پيدا کولو کې يوه ښه لاره ده. زياتره فعاليتونه يا کړنې کولی شي ستاسې شرکت ته په سيمه ييزه ټولنه کې مثبت تصوير جوړ کړي. د بيلگې په توگه، په داوطلبانه ډول خپل خدمتونه وړاندې کول، يا هم سيمه ييز ملاتړ کوونکي ته مرسته ورکول کېدای شي ستاسو کمپنۍ نوو پيرونکو ته، چې ستاسو له ښو کړنو څخه اغيزمن شوي وي وروپېژني. د ټولنې د سازمانونو ملاتړ په ځانگړې توگه هغه چې تاسو او ستاسو کارکوونکي ملاتړ ترې کوي يا اړتيا ورته لري (لکه ښوونځي يا روغتونونه) په مجموع کې د ټولنې د پرمختگ سبب گرځي او د ښه سوداگريز چاپيريال په رامنځته کولو کې مرسته کوي.

د ټولنيز مسؤليت د نوبتونو ډېرول، کولای شي ستاسو شرکت ته ځانگړی دريځ ورکړي. ستاسو شرکت ممکن د حکومت يا غير انتفاعي سازمانونو څخه د ځانگړو مرستو وړ وگرځي چې دا ستاسې د سوداگرۍ او د افغانستان په پرمختگ کې مرسته کوي.

زياتره داسې لارې شتون لري چې ستاسې شرکت ډېر ټولنيز مسؤليت مننونکی کړي. د يو رستورانټ څښتن کولی شي چې د ورځې په پای کې خپل پاتې شوي غذايي مواد يتيمانو او بې کوره خلکو ته په وړيا توگه ورکړي. دا رستورانټونه د داسې يو شي څخه د ارزښت د رامنځته کولو وړتيا لري چې په حقيقت کې بايد غورځول شوي وي. د ښه چلند د نوم څخه سر بيره، دوی د کثافتاتو د غورځولو له فېس څخه هم ژغورل کېږي.

زياتره شرکتونه په وړيا ډول د داوطلبانه فعاليتونو له لارې خپل خدمتونه د ټولنې محتاجو خلکو ته وړاندې کوي. دبيلگې په توگه، يو خصوصي پوهنتون کولی شي چې دغريبو ټولنو يا د اقليت ټولنو شاگردان په تخفيف يا په مکمل وړيا فېس داخل کړي. که چېرې تاسې د خپل کاروبار د پراختيا په هکله فکر کوئ نو دا کار به د گمارنې د يوې پراخې ساحې په رامنځته کولو کې مرسته درسره وکړي. دا کار همدارنگه د نويو پيرونکو په جذب کې هم مرستندوی کېدای شي.

په داسې حال کې چې زياتره دا فعاليتونه د خيرات په توگه ليدل کېږي، که په سمه توگه ترسره شي، ټولنيز مسؤليت هم د شرکت لپاره ارزښت او گټې رامنځته کولی شي. ټولنيز مسؤليت په نورو شرکتونو کې ډير بريالی شوی، نو له دې کبله، په ټوله نړۍ کې دا کار د شرکتونو لپاره يوه بنسټيزه برخه گرځيدلې ده. په افغانستان کې، يو شمير مخابراتي کمپنيو او متشبينو د ټولنې د پوهاوی پروگرامونه رامنځته کړي ترڅو د شرکتونو ترمنځ کار وکړي.

د دې برخې د اصطلاحاتو تعريف

د ښه چلند نوم - د دوستانه او مرستندوی شهرت لرل او د يو کس په وړاندې مثبت احساسات يا چلند رامنځته کول.

شهرت - د چا په اړه باورونه يا نظرونه.

ټولنيز مسؤليت - هغه مفکوره چې کاروبار بايد يوازې له خپلو گټو څخه پرته ټولنې او چاپيريال ته په فايده رسولو هم ډير فکر وکړي.

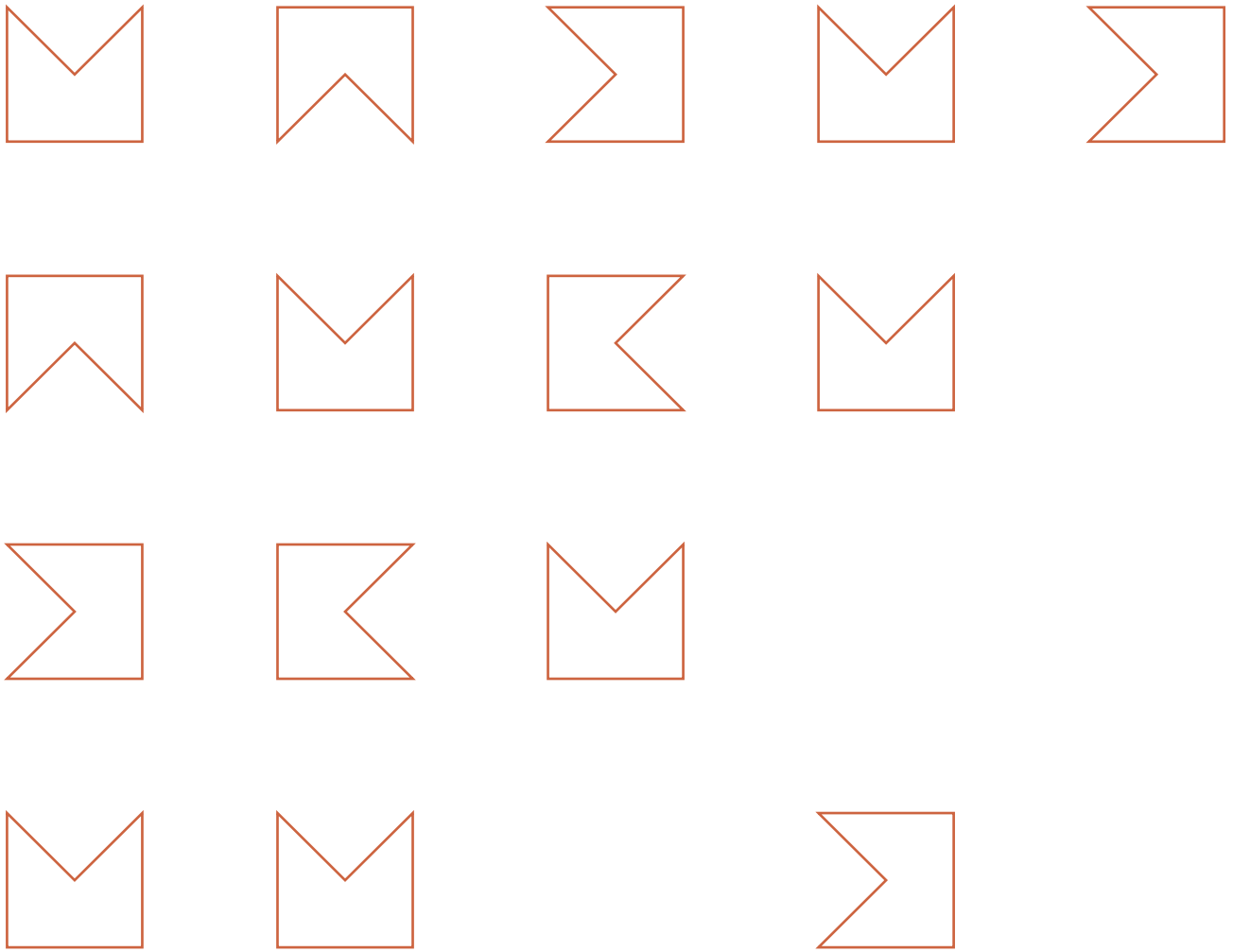
د دې موضوع په اړه د ډېرو معلوماتو لپاره لاندې مطالب وگورئ

- طبيعي چاپېريال بايد له کاري اخلاقو سره څه وکړي؟ ۱۳. کاري اخلاق
- خوندي چاپېريال بايد له کاري اخلاقو سره څه وکړي؟ ۱۳. کاري اخلاق
- اقتصادي چاپېريال بايد له کاري اخلاقو سره څه وکړي؟ ۱۳. کاري اخلاق

اضافي شته مواد

د شرکت د ټولنيز مسؤليت د پاليسي نمونه

د شرکت د ټولنيز مسؤليت د پاليسي قالب

۵.

د چلند اصول څه شی دی؟
څنگه د چلند اصول یا د اخلاقو
اصول رامنځته کولی شم؟

د چلند اصول «چې د اخلاقو اصول هم بلل کېږي» د پالیسيو یوه مجموعه ده، چې د سوداګرۍ مشران د خپلې ادارې ارزښتونه او مسؤلیتونه پداسې طریقه پکې بیانوي چې له کارکوونکو سره د سوداګرۍ د اخلاقو مطابق د پرېکړو په نیولو کې لارښوونه او مرسته کوي. دا سندونه د کارکوونکو د چلند لپاره واضح توقعات ټاکي، د ماتولو عواقب یې څرګندوي، او د کارکوونکو سره مرسته کوي چې د اخلاقي معماوو په حلولو کې د شرکت له ارزښتونو څخه پیروي وکړي. د سوداګرۍ د چلند د اصولو لړل ستاسو په شرکت کې اخلاقي چلند ته وده ورکوي، کارکوونکو ته د اخلاقي معماوو د حلولو په اړه لارښوونه کوي او د سوداګرۍ لپاره د مثبت کلتور په منځ ته راوړو کې مهم رول لوبوي. د چلند اصول یوازې د لویو کمپنیو لپاره ندي بلکې کوچنۍ کمپنۍ هم کولی شي د چلند اصول ځان ته جوړ کړي ترڅو کارکوونکي وکولای شي د سوداګرۍ په ګټه پرېکړې وکړي.

کله چې تاسې د چلند یا اخلاقو اصول جوړوئ تاسې لومړی باید خپل ارزښتونه او د کمپنۍ ماموریت واضح کړئ. دویمه برخه کې تاسې باید د کارکوونکو د پیروي لپاره اساسات او لارښوونه په ګوته کړئ. په اصولو کې باید دا معلومات وي چې کارکوونکي څنګه د منځته راغلي ستونزې په اړه اړیکه ونیسي او راپور ورکړي. بله برخه باید د کارکوونکو مسؤلیت د چلند اصولو په وړاندې واضح او بیان کړي. په پای کې، اصول باید ټول اړوند قوانین او حقوقي فکتورونه چې کارکوونکي باید ترې خبر وي په نښه کړي ترڅو د دندې په ترسره کولو کې د قانون ماتولو مخه ونیسي. دا باید په منظمه توګه بیا وکتل او نوي شي ترڅو په ډاډ سره د سوداګرۍ اوسنۍ ننگونې او قانوني اړتیاوې چې هلته کمپنۍ کار کوي، په نښه شي.

پدې اړه لا ډېر معلومات

د یوې سوداګرۍ د څښتن په توګه، تاسو به د خپلو کارکوونکو د چلند او د اخلاقي مسئلو په اړه ممکن ډیر توقعات ولرئ، چې څنګه به دوی اخلاقي مسئلو ته متوجه کوي. که تاسې د چلند یا اخلاقو اصول ولرئ تاسې به په دوامداره توګه دا توقعات ترلاسه کړئ. د واضحو معیارونو او توضیحاتو په درلودلو سره تاسو د عمومي ستونزو او ننگونو د څرنگوالي په اړه ناسم پوهاوی هم کمولی شئ، همدارنګه کله چې تاسې خپلو کارکوونکو ته معلومات په لاس ورکړئ دوی به د سوداګرۍ د معیارونو ملاتړ وکړي او هغه به ثابت وساتي.

د سوداګرۍ لپاره د چلند د اصولو د لیکلو لپاره کومه لاره نشته: سازمانونه او مشران یې ټول ځانګړي ارزښتونه او ننگونې لري، چې دا پالیسي ګانې د ستونزو په حل کې مرسته کوي. یو کیفیت چې دا اصول ډېر مؤثر کولی شي دا دی چې د قواعدو د یو لست پر ځای کارکوونکو ته د لارښوونو په ورکولو تمرکز وشي. د دې پرځای چې د قواعدو د یو کتاب پر ډول وي، د چلند ښه اصول توقعات د سازمان د ارزښتونو پربنسټ ټاکي او خپلو کارکوونکو ته معلومات ورکوي چې څنګه دغه توقعات لاس ته راوړي، که چېرې دا کار ونشي عواقب به څه وي، همدارنګه دوی هڅوي چې د رامنځته شوو اخلاقي ننگونو د حل په اړه خبرې او مرسته وکړي. دا «اصول» یا د ارزښتونو پربنسټ د چلند اصول بلل کېږي. د بیلګې په توګه، د یو سیمه ییزې قهوه چای پلورنځي څښتنې مژده خپلو کارکوونکو ته دوه پانې لارښود لیکلی ترڅو چارواکو ته د غیر قانوني پیسو د ورکړې مخه ونیسي او د ټولني سره همکاري پراخه کړي. دغه لارښود څو داسې لاری په نښه کوي چې د پیسو او ارزښت لرونکو شیانو پر ځای د چای د ورکړې له لارې د دا ډول ناقانونه غوښتنو مخه ونیسي.

ستاسو د چلند اصول باید لاندې عناصر ولري:

د شرکت ارزښتونه او ماموریت

د چلند د اصولو لومړۍ برخه باید یو لیک یا بیان وي چې د کمپنۍ د مشر له خوا خپلو کارکوونکو ته د کمپنۍ هدف (ماموریت) او هغه ارزښتونه چې باید د دې ماموریت په ترلاسه کولو کې مراعات شي، ښوودل شوي وي. د بیلګې په توګه، که چېرې تاسې رستورانټ لرئ ستاسې هدف ممکن د ښې، خوندورې اوبا کښتۍ غذا برابرول او د پېرودونکو ښه خدمت کول وي. تاسې کولای شئ چې خپلو کارکوونکو ته ووايئ څنګه پورتنی اهداف لاس ته راوړلی شي.

د کارکوونکو لپاره اصول

د چلند د اصولو دا برخه کارکوونکو ته دا مفکوره ورکوي چې کوم چلند مجاز او کوم ندي. ډېر وخت دا برخه ستاسې د سوداګرۍ په ډول پورې اړه لري. د بیلګې په توګه، یو تولیدونکي شرکت ښايي د خپلو اضافي یا بیکاره موادو په تنظیم باندې فکر وکړي ترڅو د چاپیریال په وړاندې خطرونه راکم کړي یا د کارځای او د محصول خوندي توب ښه کړي، او کارکوونکي څه ډول په دې کار کې مرسته وکړي. د پېرودونکو په خدماتو متمرکزې سوداګرۍ کارکوونکو ته وایي چې باید له پېرودونکو او یو بل سره څنګه چلند وکړي. دا بیلګې قواعد ندي، مګر دا د سوداګریو او صنعت د کارکوونکو لپاره لارښود دی چې کارکوونکو ته د هغه ډول چلند لارښوونه کوي چې پیروي یې وشي. تاسو کولی شئ په دې برخه کې د لارښوونې لپاره د خپلو تجربو په اړه فکر وکړئ، همدارنګه تاسې خپلې تجربې د کارکوونکو سره شریکولی شئ، یا هغه حالات ورته څرګندوئ چې تاسې ورسره مخامخ شوی یاست اوممکن دوی هم ورسره مخامخ شي.

د چلند د اصولو دا برخه کارکوونکو ته باید داسې مفکوره او لارښود وړاندې کړي چې که چېرې دوی د کومې ستونزې سره مخ شي څنگه یې حل کړي. ځکه تاسې وړاندوینه نشئ کولی چې کارکوونکي به مو د کومو حالاتو سره مخ شي، تاسې کولی شئ په دې اړوند خپلو کارکوونکو ته پوښتنې ورکړئ چې له خپل ځان څخه پوښتنه وکړي چې بیا وروسته څنگه پرېکړه کولی شي. د بیلگې په توګه، کولی شئ دوی ته وواياست چې له خپل ځان څخه وپوښتنئ «ایا کولی شم خپل امر ته د دې پرېکړې په اړه توضیح ورکړم؟» یا «آیا هغه څه چې زه کوم د سوداګرۍ د شهرت سره مرسته کوي؟» حتی تر دې هم ساده «کوم هغه کار مناسب دی چې زه یې ترسره کړم؟» ایا له بل کس څخه مرسته غوښتلې شم چې ستونزه څنگه حل کړم؟ کارکوونکو ته ووايئ چې د خپل ځان څخه دا پوښتنې وپوښتنئ، ځکه د هغوی سره د پرېکړو د مسؤلیت په غاړه اخیستلو کې مرسته کوي؛ او دا نښې چې تاسو د دوی پرېکړه کولو باندې باور لرئ، چې دا کار کولی شي دوی اغیزناک پرېکړه کونکي کړي.

د مدیریت سره اړیکه

د چلند اصولو دا برخه کارکوونکو ته اجازه ورکوي ترڅو پوه شي هغه ستونزې چې دوی یې ویني، پرته له ډار څخه د هغه په اړه اړیکه ونیسي. ډېر کارکوونکي د ستونزو په وړاندې چوپه خوله پاتې کېږي ځکه دوی ډارېږي چې ستونزې به یې لازياتې شي؛ له دې کبله، د چلند د اصولو دغه برخه ډیره مهمه ده. کارکوونکو ته باید واضح شي چې د ستونزو په وړاندې غوره لار عکس العمل ښودل دي، او دوی ته اطمینان ورکړل شي چې دوی به د دغه کړنې په مقابل کې جزایي نشي. د سوداګریو ځینې مشران دغه برخې ته ډیر پام کوي او خپل کارکوونکي هڅوي چې که چېرې د کومې ستونزې سره مخ کېږي کولی شي د دوی دفتر ته ورشي یا ورته زنگ ووهي او د ستونزې جزیات ورته بیان کړي. دې کار ته «د پرانیستې دروازې» تگلاره لرل ویل کېږي. ځینې سوداګرۍ په دې برخه کې خپلو کارکوونکو ته وایي چې څنگه د «مراتبو د سلسلې» د میتود په کارولو خپلې ستونزې د لومړي راپور په ورکولو سره خپل مستقیم سوپروایز ته ورسوي. مستقیم سوپروایز یا پخپله د ستونزې په اداره لاس پورې کوي یا یې په سوداګرۍ کې بل مشر ته راجع کوي. بله لاره داده چې د شکایتونو په صندوق کې کارکوونکي د خپل نوم له یادولو پرته د ستونزو په اړه مدیریت ته راپور ورکوي. نښې دا ممکنه وي یا نه ځکه دا ستاسې د سوداګرۍ تر کچې پورې تړلې موضوع ده، خو غوره ده چې کارکوونکو ته د ستونزې د شریکولو د نښې لارې په ښودلو سره، دوی ته آرامتیا ورکړئ. دا برخه کارکوونکو ته څرګندوي که چېرې تاسې د ستونزې په اړه راپور ورکړئ یا دهغې په اړه پوښتنه وکړئ جزایي به نشئ. وروسته، کله چې کارکوونکو راپور ورکړ تاسې باید ډاډه شئ چې په سوداګرۍ کې هر څوک ددې کار ملاتړ کوي. تاسې باید وړاندې شوي معلومات خوندي وساتئ او د څېړنې او معلوماتو د ټولولو پربنسټ پرېکړه وکړئ.

شخصی مسؤلیت

دا برخه باید کارکوونکو ته څرګنده کړي چې د چلند له اصولو څخه د کار، په ټولنیزو پېښو کې د شرکت د استازیتوب، د سوداګریزو سفرونو او لیدنو، یا د شرکت د سوداګرۍ د پرمخ وړلو په وخت کې پیروي وکړي. دا برخه باید د چلند د اصولو د نه مراعات عواقب هم په ګوته کړي. د بیلگې په توګه، تاسو ممکن کارکوونکو ته ووايئ چې د خپل چلند او عمل په وړاندې مسؤل یاست، که چېرې ناسم کار ترسره کوئ جزایي به شئ یا ممکن له دندې څخه وشړل شئ. دا برخه کارکوونکو ته لارښوونه کوي چې دوی د شرکت د اخلاقي ارزښتونو د ساتنې مسؤلیت لري او باید د دوی د سوداګرۍ استازیتوب وکړي. کارکوونکو ته دا هم ووايئ چې تاسې د خپلو کړنو په وړاندې پوره مسؤلیت لرئ، او وې هڅوئ چې د چلند اصول مراعات کړي او همدارنګه دوی ته څرګنده کړئ چې تاسې په خپل کاروبار کې د دوی اخلاق او چلند په جدي توګه په پام کې نیسئ.

قوانین او مقررات

د چلند د اصولو دا برخه باید د ټولو هغه اړونده قوانینو او اصولو په اړه کارکوونکو ته خبر ورکړي چې باید په سوداګرۍ کې د کار په وخت کې په پام کې ونیول شي. د بیلگې په توګه، د ټیکسي خدماتو شرکت (لکه په کابل کې کوپیان کبز) باید خپل کارکوونکي د ټرافیکي قوانینو او مقرراتو د مراعات په اړه وپوهوي ترڅو یې سوداګري د ټرافیکي قوانینو د سرغړونې متهمه او د جریمو په ورکړه مجبوره نشي. د سکټور د عمومي توقعاتو او یا لاروچارو په اړه چې هرڅومره معلومات ولرئ کېدای شي په دې برخه کې یې شامل کړئ. دا قوانین او معیارونه ستاسې کارکوونکو سره مرسته کوي چې د ټولنې او قوانینو غوښتنې په پام کې ونیسي او د مقرراتو او معیارونو د مراعات لپاره اړین کارونه وکړي.

په پای کې، د چلند اصول باید دا واضح کړي چې دا د کارکوونکو لپاره لارښود دی او باید څو ځله بیا وکتل شي. د چلند اصول باید په ساده ژبه ولیکل شي، او له داسې بېلګو څخه کار واخیستل شي چې د چلند موضوعات او توقعات روښانه کړي. کله چې تاسې د چلند اصول ترتیب کړل مخکې له دې چې په کارکوونکو یې وویښئ، غوره دا ده چې په یو بل کس یې بیا کتنه وکړئ ترڅو ډاډ ترلاسه شي چې په اسانه د لوستلو او پوهېدلو وړ دي. ځینې وختونه دا هم مرسته کولی شي چې د کارکوونکو نظریو ته په دې اړه پام وشي او له کارکوونکو څخه د وړاندیزونو غوښتنه وشي. تاسې کېدای شي له خپلو کارکوونکو څخه په دې اړه وپوښتنئ «آیا د چلند دا اصول به تاسې سره څه مرسته وکړي؟» «څه باید وشي چې لاور هم ګټور شي؟» (نورې کوم ډول ننگونې یا مسلې په کې شاملېدای شي؟) دا به له تاسو سره د دې ډاډ په ترلاسه کولو کې مرسته وکړي چې سند ګټور دی او هغه ستونزې او مسلې په کې نښه شوي چې ستاسو د کارکوونکو لپاره خورا مهمې دي.

د دې برخې د اصطلاحاتو تعريف

چلند اصول - يو رسمي سند يا پالیسی ده چې د کارکوونکو لپاره د سوداګرۍ ماموریت او ارزښتونه، متوقع مقررات او چلندونه توضیح کوي ترڅو د سوداګرۍ د اصلي ارزښتنو پربنسټ د ستونزو او اخلاقي اصولو په اړه اقدام وکړي.

اصول - د بهرنیو قوانینو او اصولو پر ځای د اخلاقیاتو او ارزښتونو پر بنسټ د سمو او ناسمو په اړه داخلي مفکورې دي.

د پرانیستې دروازې تگلاره - هغه مفکوره یا پالیسی چې یوکس هر وخت د مرستې د اړتیا په وخت کې لیدل او خبرې کولی شي.

د مراتبو سلسله - د مسوولیت رسمي جوړښت دی چې دا څرګندوي په اداره کې له چاسره باید خبرې وشي، اجازه ترې واخیستل شي یا راپور ورکړل شي.

شهرت - د چا په اړه باورونه یا نظرونه.

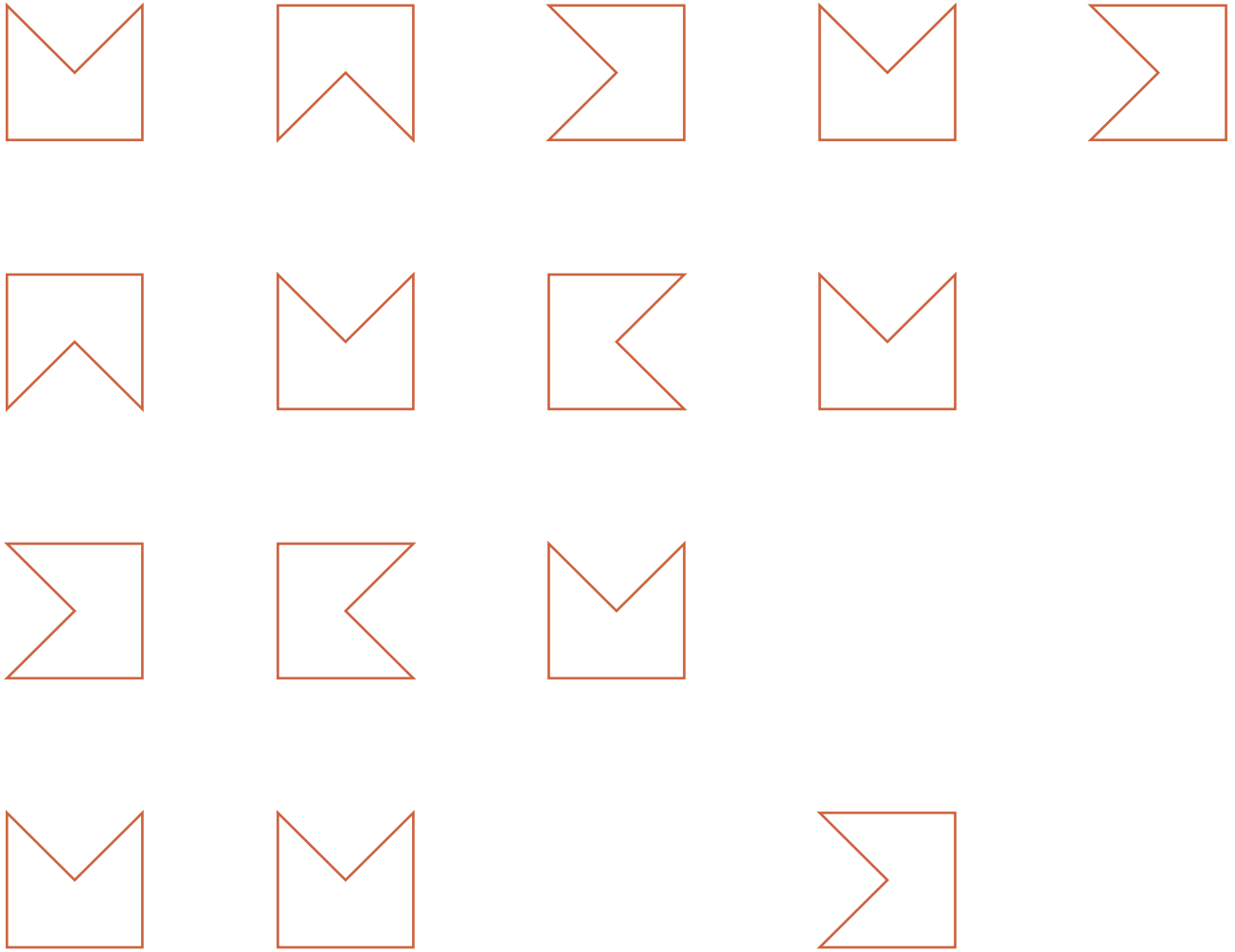
د دې موضوع په اړه د ډېرو معلوماتو لپاره لاندې مطالب وګورئ

- که چېرې زه پوه شم چې له کارکوونکو څخه مې یو غیر اخلاقي چلن کوي، څه باید وکړم؟ ۱۳. کاري اخلاق
- زه یوه اخلاقي معما لرم. څنګه پرېکړه وکړم او په وړاندې یې غوره ګامونه واخلم؟ ۱۳. کاري اخلاق
- څنګه کولی شم د خپل کمپنۍ د کارکوونکو لپاره یو مؤثر لارښود کتاب جوړ کړم؟ ۱. د بشري منابعو مدیریت

اضافي شته مواد

د چلند د اصولو بیلګه

د چلند د اصولو قالب

.٦

په شرکت کی د کاری اخلاقو
د ساتلو مسؤل څوک دي؟

هغه څوک چې د سوداګرۍ یوه برخه دي د کاري اخلاقو ساتل ډیر ورته اړین او مهم دي. په دې خلکو کې کارکوونکي، عرضه کوونکي، کاروباري همکاران، مدیران او د شرکت مسؤلان شامل دي. له بده مرغه که چېرې یو کس غیر اخلاقي چلند وکړي ټولې سوداګرۍ ته زیان رسوي. د سوداګرۍ مشر د کاري اخلاقو لپاره معیارونه ټاکي او ټول باید وهڅوي چې په شاوخوا کې له خلکو سره اخلاقي چلند وکړي. د سوداګرۍ مشران دا کار د پالیسیو او ارزښتونو په نظر کې نیولو او د کمپنۍ د اخلاقو د قواعدو او معیارونو په جوړولو سره ترسره کوي. د سوداګرۍ مشران باید خپلو کارکوونکو ته فرصت ورکړي چې د اخلاقي مسئلو او لیدل شوو قانوني سرغړونو په اړه خبرې وکړي، او هغه کارکوونکي چې د سوداګرۍ ارزښتونه یې مراعاتوي مکافات کړي. مشران باید ځانونه ښې بېلګې وگرځوي، ځکه کارکوونکي یوازې ستاسو خبرو ته پام نه کوي بلکې ستاسې کړنې هم گوري. څرنگه چې د کاري اخلاقو ساتل ډیر مهم دي، د سوداګرۍ مشران مکلف دي ترڅو ډاډ ترلاسه کړي چې کارکوونکي د متوقعه اخلاقي چلند په اړه پوهېږي او هر یو وهڅوي چې د کاري اخلاقو د رامنځته کولو یو گډونوال شي.

پدې اړه لا ډېر معلومات

د ښو کاري اخلاقو لرل د سوداګرۍ د مشر له خوا پلان او تشویق ته اړتیا لري. باید هر کارکوونکي د اخلاقي چلند د مسؤلیت احساس وکړي، د سوداګرۍ مشر باید ځان ډاډه کړي چې خپل ټول کارکوونکي د سوداګرۍ په ارزښتونو وپوهوي، داسې پالیسي گانې ورته جوړې کړي چې اخلاقي چلند یې پیاوړی کړي؛ او هغه کسان د خپلو کړنو له امله مجازات کړي چې قوانین ماتوي. په کار ځای کې د دې ډول بېلګې او پروسو عملي کول «د ادارې د مشر د اخلاقو» رامنځته کول بلل کېږي. د ادارې د مشر اخلاق د سوداګرۍ د جوړوونکي او مشر هغه وړتیا ته ویل کېږي چې په کمپنۍ کې هرڅوک اخلاقو ته وهڅوي. تاسې کولی شئ د کارکوونکو سره د متوقعه هیلو په شریکولو، د هغوی د ستونزو د اورېدلو، د ښه چلند د مکافاتو، او بېلګې په اوسیدلو سره د ادارې د مشر اخلاق رامنځته کړئ. لومړی گام دا دی چې ځان ډاډه کړئ ستاسو د کاروبار د اخلاقو په اړه هر چا ته روزنه ورکړل شوې او هم ځان ډاډه کړئ چې د اخلاقي چلند لپاره ستاسو توقعات روښانه دي. په دې مفهوم چې تاسو باید د خپل کاروبار اخلاق او ارزښتونه رامنځته کړئ او په ښکاره توگه یې له کارکوونکو سره شریک کړئ. تاسو دا کار د چلند د اصولو په رامنځته کولو، د خپلې سوداګرۍ په پالیسیو کې د اخلاقي موضوعاتو او ارزښتونو په گوته کولو او ورزده کولو او په سوداګرۍ کې د غیرمجاز چلند په اړه د واضحو قواعدو د جوړولو له لارې کولی شئ. اخلاقي پالیسي باید څرگنده کړي چې غیراخلاقي چلند د منلو وړ ندی. تاسې مجبور یاست چې د هغو کارکوونکو کړنې سمې کړئ چې د پالیسیو مطابق عمل نکوي.

د سوداګریو هغه مشران چې هیڅکله د اخلاقو په اړه خبرې نکوي او یوازې په گټه او څرخلاو تمرکز کوي، کارکوونکي به یې هم اخلاق له پامه وغورځوي او قواعد او قوانین به مات کړي ځکه دوی فکر کوي چې د امر لپاره اخلاقي چلند لومړیتوب نلري. که څه هم تاسې لوړ ارزښتونه ولرئ او د اخلاقي چلند توقع وکړئ مگر خپل توقعات په کراتو کراتو له خپلو کارکوونکو سره شریک نکړئ، نو په اداره کې به د ښه مشر اخلاق رامنځته نکړی شئ. که کړنو ته پام ونکړئ، تاسې ممکن کاري لومړیتوب له لاسه ورکړئ. کارکوونکي که چېرې وگوري چې اخلاقو ته تاسې ډیر ارزښت ورکوئ دوی به د پالیسیو مطابق عمل وکړي؛ مگر که چېرې تاسې اخلاقو ته لومړیتوب ورته کړئ دوی ممکن قوانین مات کړي او په سوداګرۍ کې د فساد لامل وگرځي.

کله چې کارکوونکي پوه شي له دوی څخه د اخلاقي چلند توقع کېږي، تاسې باید دوی ته زمینه برابره کړئ چې دوی له هغه معیارونو څخه د سرغړونو راپور ورکړي چې تاسې ترتیب کړي دي. کله چې کارکوونکي غواړي اخلاقي چلند کوي، حتی دوی ځینې وخت د غیر اخلاقي چلند لیدلو په مقابل کې په چوپه خوله پاتې کېدو هم تر فشار لاندې راځي. دوی ډېری وختونه د نورو د ځورونې څخه ډارېږي، چې همکاران به یې په مشکل کې راگیرشي او ده ته به د یو ستونزه جوړوونکي شخص فکر وکړي. کله چې کارکوونکي د ستونزو په اړه چوپه خوله پاتې وي، تاسې نشئ کولی چې خپلې سوداګرۍ ته په ښه توگه ادامه ورکړئ. غوره لار داده چې تاسې کارکوونکي تشویق کړئ او فرصت ورکړئ چې دستونزو په اړه تاسې ته خبر درکړي. که چېرې دوی پوه شي چې ستاسې ملاتړ ورسره شته نو دا تمه شته چې کارکوونکي تاسې ته رجوع وکړي. مگر که چېرې کارکوونکي تاسې ته دستونزو په اړه خبر درکړي خو تاسې ورته پام ونه کړئ او حتی وبې رتئ او هغه چا چې غیراخلاقي چلند کړی مجازات نه کړئ، په دې کار سره به هغه کارکوونکي چې اخلاقي چلند کوي ښايي راتلونکې کې غیر اخلاقي چلند ته مخه کړي. په ځینو وختونو کې، تاسو ممکن په ټیم کې د لوړ پوړو غړو له خوا غیر اخلاقي چلند ته پام ونه کړئ، مگر دا ستاسو د ټیم د نورو غړو لپاره یوه نامناسبه بېلگه وړاندې کوي. په افغاني کلتور کې د لویانو یا مشرانو احترام او د کورنۍ د غړو سره مرسته یوه معمولي خبره ده، مگر تاسو باید په اخلاقي مسائلو کې خپل قضاوت بې طرفه وساتئ.

یو مثبت کاري چاپیریال په شرکت کې د کارکوونکو اخلاقو او وفادارۍ ته وده ورکوي. هغه کارکوونکو ته چې د شرکت له خوا ورته د دوی د اخلاقو او چلند په مقابل کې ارزښت ورکول کېږي، دوی به کله هم کوشش ونه کړي چې د سوداګرۍ شهرت ته زیان ورسوي. د سخت کار او اخلاقي چلند لپاره کارکوونکو ته مکافات ورکول، په ځانگړې توگه کله چې دوی د غیر اخلاقي عملونو او درغلی څخه مخنیوی کوي، مناسب کار شمیرل کېږي. تاسې باید ځان ډاډه کړئ چې د کارکوونکو موخې ترلاسه کېدلی شي او د مکافاتو د اخیستلو لپاره په کارکوونکو فشار نه راوړي ترڅو له نورو خلکو یا قواعدو سره درغلي وکړي. دا مهمه ده

چې کارکوونکي باید نه یوازې د وروستیو پایلو (لکه ډیر خرڅول) بلکې باید د پایلو د لاسته راوړلو د څرنگوالي (لکه د پېرودونکو لپاره د لوړ کیفیت ساتل) له کبله هم وهڅول شي. کارکوونکي باید پوه شي چې د بريالیتوب اندازه یوازې مالي او د خرڅلاو موخې ترلاسه کول ندي. اخلاقي چلند ته هم باید لومړیتوب ورکړل شي او مکافات شي.

اخلاقي مشر هم ښايي د غیر اخلاقي چلند له کبله اصلاح او جزا ته اړتیا ولري. کله چې تاسې د اخلاقو په اړه په خپل کاري چاپیریال کې بحث کوئ تاسې باید خپلو پالیسیو کې د غیر اخلاقي چلند لپاره مجازات ذکر کړئ. له دې کبله تاسې باید په دوامداره توګه دې ته پام وکړئ، په داسې حال کې چې باید ټولو کارکوونکو ته د اخلاقي چلند لپاره یو شان معیارونه وټاکل شي. که چېرې یو کارکوونکی د کمپنۍ څخه د غلا په تور مجازات شي، او بل کارکوونکی د ورته عمل په ترسره کولو مجازات نشي، دا کار به ستاسې د کمپنۍ اخلاق او پالیسی کمزورې کړي. مجازات باید داسې وي چې کارکوونکي د قواعدو له ماتولو څخه راوگرځوي، او مکافات د اخلاقي چلند له کبله کارکوونکي تشویق کړي ترڅو ډېر اخلاقي و اوسي.

تاسې باید ډاډه شئ چې خپل کارکوونکي د بېلګې په جوړېدو او سپېڅلتیا سره رهبري کوئ. د دوی چلند باید یوازې د کاغذ پرمخ کلمې او پالیسی نه وي، بلکې په عمل کې یې ثابت کړي. کارکوونکو ته وښایاست چې څنګه د ښې بېلګې په توګه عمل کوئ. تاسو باید وښیئ چې په دواړو، خبرو او کړنو کې اخلاقي چلند ته ژمن یاست. کارکوونکي به تاسو ته د لارښود په نظر ګوري. تاسې باید پوه شئ چې تاسې یو اساسی رول لوبوئ او تاسې د مشر په توګه یاست.

هغه اخلاق چې مشران او مدیران یې کوي د کمپنۍ په نورو کارونو هم اغېز کوي. که چېرې مشران په کمپنۍ کې اخلاقي کارونه، سپېڅلتیا او اړیکې تشویق کړي، کارکوونکي به هم په خپلو عملونو کې اخلاقو ته ډیره پاملرنه وکړي. کارکوونکي قانون او بېلګې هغه وخت په پام کې نیسي چې د دوی امرین یې عملي کوي او د هغه معیارونو د پوره کولو لپاره کار کوي.

د دې برخې د اصطلاحاتو تعریف

د چلند اصول - یو رسمي سند یا پالیسی ده چې د کارکوونکو لپاره د سوداګرۍ ماموریت او ارزښتونه، متوقع مقررات او چلندونه توضیح کوي ترڅو د سوداګرۍ د اصلي ارزښتونو پربنسټ د ستونزو او اخلاقي اصولو په اړه اقدام وکړي.

اصول - د بهرنیو قوانینو او اصولو پر ځای د اخلاقیاتو او ارزښتونو پر بنسټ د سمو او ناسمو په اړه داخلي مفکورې دي.

اخلاقیات - د هغه څه په اړه د پریکړې کولو پروسه ده چې ستاسو، ستاسو د کمپنۍ او ستاسو د کارکوونکو لپاره ستاسو د ارزښتونو او ستاسو د کاروبار د غوښتنو پر بنسټ سم وي؛ ستاسې د کړنو پیژندل دي چې څنګه ستاسې کړنې نورو کسانو ته مرسته یا زیان رسوي.

شهريت - د یو چا په اړه باورونه یا نظرونه.

د ادارې د مشر اخلاق - په یوه شرکت کې هغه فضا یا اړیکې چې دا څرګندوي د کمپنۍ مشر په رېښتینولي، سپېڅلتیا، او د کمپنۍ د اخلاقي چلند په پیاوړې کولو تمرکز کوي.

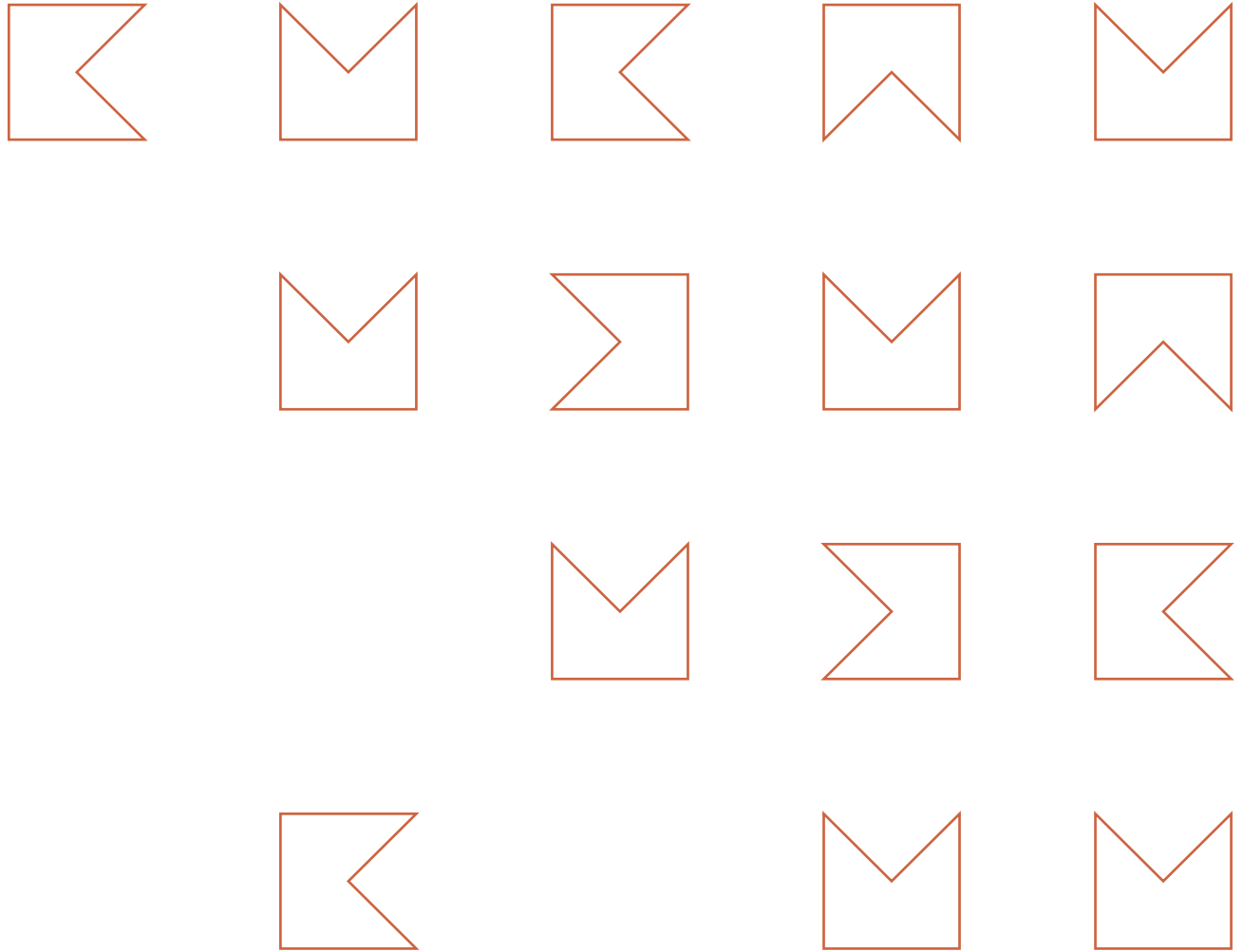
د دې موضوع په اړه د ډېرو معلوماتو لپاره لاندې مطالب وګورئ

- د چلند اصول څه شی دي؟ څنګه د چلند اصول یا د اخلاقو اصول رامنځته کولی شم؟ ۱۳. کاري اخلاق
- که چېرې زه پوه شم چې له کارکوونکو څخه مې یو غیر اخلاق چلند کوی، څه باید وکړم؟ ۱۳. کاري اخلاق
- ایا یوازې بد خلک غیر اخلاقي عمل ترسره کوي؟ ۱۳. کاري اخلاق

اضافي شته مواد

د چلند د اصولو بیلګه

د چلند د اصولو قالب

.۷

څنگه او ولی باید د خپلو
سیالی کوونکو سره
اخلاقي چلند وکړم؟

د سيالانو سره په سوداگرۍ کې سلوک په دې معنی چې د سوداگرۍ چاپيريال د هرچا لپاره مناسب دی. يومناسب کاري چاپيريال د پيږدونکو او اقتصاد لپاره هم گټور دی. ځينې وختونه تاسې ممکن د داسې کړنو هڅه وکړئ چې د سيالۍ اعتدال کم شي ترڅو ستاسې سوداگرۍ او گټې پرمختگ وکړي. دا کار ښايي ستاسې سوداگرۍ لپاره ممکن قانوني او اخلاقي ستونزې رابرسيره کړي. که غواړئ چې د دغسې کړنې مخنيوی وکړئ نو تاسې ته لازمه ده چې له خپلو سيالانو سره مناسب يا عادلانه چلند وکړئ. کله چې په سوداگرۍ کې د سيالانو په اړه فکر کېږي، يو شمير نورې عامې اخلاقي مسئلې راڅرگندېږي. يوه داچې تاسې له خپلو سيالانو څخه غلا نه کوئ. په سوداگرۍ کې غلا کېدلې شي زياتره ډولونه ولري: دا يوازې د پيسو يا محصولاتو دغلا په اړه نه دي، بلکه تاسو بايد دا هم يقيني کړئ چې تاسو د نورو د سوداگرۍ څخه شخصي معلومات نه غلا کوئ. بله اخلاقي مسئله د سيالانو سره د «سازش يا توطيې» د کړنې ترسره کول دي، دا کړنه هغه وخت رامنځته کېږي چې تاسې له خپلو سيالانو سره داسې غير قانوني هوکړه وکړئ چې نورو خلکو لکه پيږدونکو او نورو کاروبارونو ته زيان واوروي. بله غير اخلاقي مسئله دا ده چې تاسې خپلو سيالانو ته بدې ورکړئ ترڅو د قرارداد گټونکي شئ. اخلاقي چلند په سوداگرۍ کې دې ته وايي چې تاسې بايد د کاروباري سيالانو سره د دې دواړو کړنو (د غلا او توطيې) د ترسره کولو څخه ډه ډه وکړئ.

بډې اړه لا ډېر معلومات

کله چې تاسې يوه سوداگرۍ ولرئ، دا مهمه ده چې تاسې د خپلو سيالانو په کړنو هم پوه شئ. په دې کار سره تاسې کولی شئ خپلو محصولاتو يا خدمتونو ته نور احتمالي پيږدونکي جذب کړئ. په هرصورت کله چې تاسې د سيالۍ يا رقابت په اړه ځان پوه کړ، تاسې ته لازمه ده چې له خپلو سيالانو سره مناسب چلند ولرئ او غير اخلاقي رفتار ترسره نه کړئ.

داغير اخلاقي مسئله نه ده چې تاسې د خپلو هغو سيالانو د سوداگرۍ په اړه معلومات را ټول کړئ، چې ستاسې په شان محصولات يا خدمات وړاندې کوي. ډېر وخت دا معلومات تاسې د پيږدونکو څخه، يا هم د سيالۍ کوونکي کاروبار څخه دليدو په وخت کې ترلاسه کولی شئ، ځکه هرکس دغسې معلوماتو ته لاس رسلی لري. مگر کله چې تاسې هغه محصول يا معلومات ترلاسه کوئ چې عام خلک بايد ورته لاس رسلی ونلري؛ دغه کړنې يا عمل ته بيا له سيالۍ کوونکي کاروبار څخه د غلا کولو خطاب کېږي. د بېلگې په توگه، داسې فرض کړئ چې تاسې بل کس ياست، لکه يو روغتيايي څيړونکی ياست، او د سيالۍ کوونکي رسټورانټ پخلنځي ته لاس رسلی پيدا کوئ چې دوی کوم توکي استفاده کوي او څرنگه محصول ترې جوړوي، دغه کړنه، په سوداگرۍ کې غير اخلاقي چلند دی. بله ستونزه د سوداگرۍ رازونو يا د محصولاتو د ترکيبې توکو غلا کول دي. د سيالانو له کارکوونکو سره اړيکه ټينگول او هغوی ته د دوی د مراجعينو د ليست ورکولو په بدل کې د پيسو وړاندیز د غلا کولو او غير اخلاقي چلند نور ډولونه دي. په يوه بله بېلگه کې، دا هم غير اخلاقي چلند دی چې تاسې د پخوانۍ سوداگرۍ د مشر شخصي مالومات، د توليدي پروسو کاپي، د شرکت سافټ وير، يا نور رازونه چې د سوداگرۍ لپاره ځانگړې ارزښت لري، پټ کړئ او د هغه په وړاندې سوداگرۍ يا کاروبار پيل کړئ. دا ډول کړنې ټولې غلاوې دي، مگر دا د پوهې، نظرونو، پروسو يا رازونو د غلاوو بېلگې دي. دا پوهه د فکري مالکيت په توگه پېژندل کېږي. پداسې حال کې چې کېدای شي دا د فزيکي شتمنۍ په توگه قانوني ساتنه ونلري، ډېر خلک په دې توافق لري چې بايد په سوداگرۍ کې انفرادي نظرونه او پروسې خوندي شي او د منصفانه کاروباري چاپيريال د دوام لپاره د اجازې پرته کاپي نشي.

توطئه داسې يوه کړنه ده چې تاسې په يوه سکتور کې له خپلو سيالانو يا نورو کاروبارونو سره کار کوئ ترڅو غيراخلاقي چلند وکړئ او نور خلکو ته نامناسب کاري چاپيريال را منځته نه کړئ. يوه بېلگه چې څنگه يو شرکت توطئه جوړوي له خپلو سيالانو سره د بېي ټاکل دي، دوی په پټه توگه د محصولاتو او خدماتو بېي داسې ټاکي چې پيږدونکي نشي کولی هغه په ټيټو بيو ترلاسه کړي. د بېلگې په توگه، که د يوې ساحې ټول پلورنځي د کېلې بيه ثابته وټاکي او هوکړه وکړي چې څوک به يې په تخفيف نه ورکوي، نو بيا سيالۍ له منځه ځي او پيږدونکي نشي کولی چې په تخفيف سره کېلې لاس ته راوړي. دا ښايي د شرکتونو لپاره گټور وي خو د پيږدونکو لپاره گټه نه لري ځکه سيالۍ له منځه په کې ځي. هغه شرکتونه چې خپل منځ کې سيالۍ لري بېي ډېر ثابتې نه ساتي او د پيږدونکو لپاره د خپل محصول بېي را ښکته کوي، ترڅو په سيالۍ کې برلاسي و اوسي.

توطئه د عرضې او د موادو اخيستو په وخت کې هم پېښېږي. هغه په دې ډول چې ټول کاروبارونه د محصولاتو د اخيستلو لپاره يوه اصغري بيه ټاکي، دوی په ټوليز ډول يوه اعظمي بيه هم ټاکي ترڅو عرضه کوونکو ته د محصولاتو او موادو په مقابل کې ورکړل شي. دوی دا کار ځکه کوي چې لگښتونه را ټيټ کړي، مگر له عرضه کوونکو سره په دې حالت کې مناسب چلند نه کېږي او لکه څنگه چې په ازاد مارکېټ کې د بيو د ټاکلو پرنسټ پيسې گټي په دې حالت کې دوی ته زيان رسېږي. عرضه کوونکي ممکن په دام کې راگير شي او د سوداگرۍ اړيکو او د سوداگرۍ اقتصاد ته زيان ورسېږي.

کله چې شرکتونه توطئه جوړوي، دوی ښايي د نويو جوړيدونکو کاروبارونو مخالفت وکړي، په ځانگړې توگه د هغه کاروبارونو چې نه غواړي په توطئه کې گډون وکړي. دوی د دغه نويو کاروبارونو د کار مخنيوی د ځينو عامو عرضه کوونکو سره د معاملې او په ځينو ځانگړو ساحو کې د کار د نه کولو له لارې ترسره کوي.

کله چې سيالي له منځه لاړه شي، هغه کاروبارونه چې توطئه يې جوړه کړې وي خپل د محصول بيه لوړوي. دا کړنه د پيږودونکو او د اقتصادي حالت لپاره زيان رسوي.

د غير اخلاقي سوداگري بله بېلگه دا ده چې يو شرکت پريکړه کوونکي ته بدې ورکوي، چې هغوی بيا د پروژو په ورکولو کې د دوی شرکت ته ترجيح ورکوي. په ځينو ځانگړو حالاتو کې، شرکت يو چارواکي ته د بل شرکت مخصوص قيمت په مقابل کې چې د يوې پروژې لپاره يې ټاکلی وي، په ترلاسه کولو کې بدې ورکوي ترڅو په سيالي کې برلاسی شي. دا د نورو شرکتونو سره غير عادلانه کړنه ده چې هغوی په سيالي کې گډون کوي مگر گټه نه ترلاسه کوي.

په سوداگري کې له سيالانو سره مناسب چلند ډېر گټې لري: د توطئې او نورو نامناسبه لارو مخنيوی کوي. ټول کاروبارونه کولی شي چې د يو آزاد او منصفانه سوداگريز چاپيريال څخه گټه ترلاسه کړي. په دې سره ستاسو سوداگري کولی شي د محصولاتو او خدماتو د ارزښت زياتولو له لارې په بازار کې نوبت او رقابتي گټه رامنځته کړي.

د دې برخې د اصطلاحاتو تعريف

سوداگريز چاپيريال - ټول داخلي او بهرني عوامل لکه کارکوونکي، پيږودونکي، مدیریت، عرضه او تقاضا او د کاروبار مقررات چې د شرکت په کړنو اغېز لري.

توطئه - له نورو سره پټه يا غيرقانوني همکاري (معمولاً د کاروباري سيالانو يا حکومتي دفترونو سره) چې نورو (معمولاً پيږودونکو يا نورو سيالانو) ته چل يا فريب ورکوي.

رقابتي گټه - هغه څه چې يوه شرکت ته د نورو سيالي کوونکو شرکتونو په وړاندې ښه سوداگريز موقف يا د خرڅلاو موقف ورکوي.

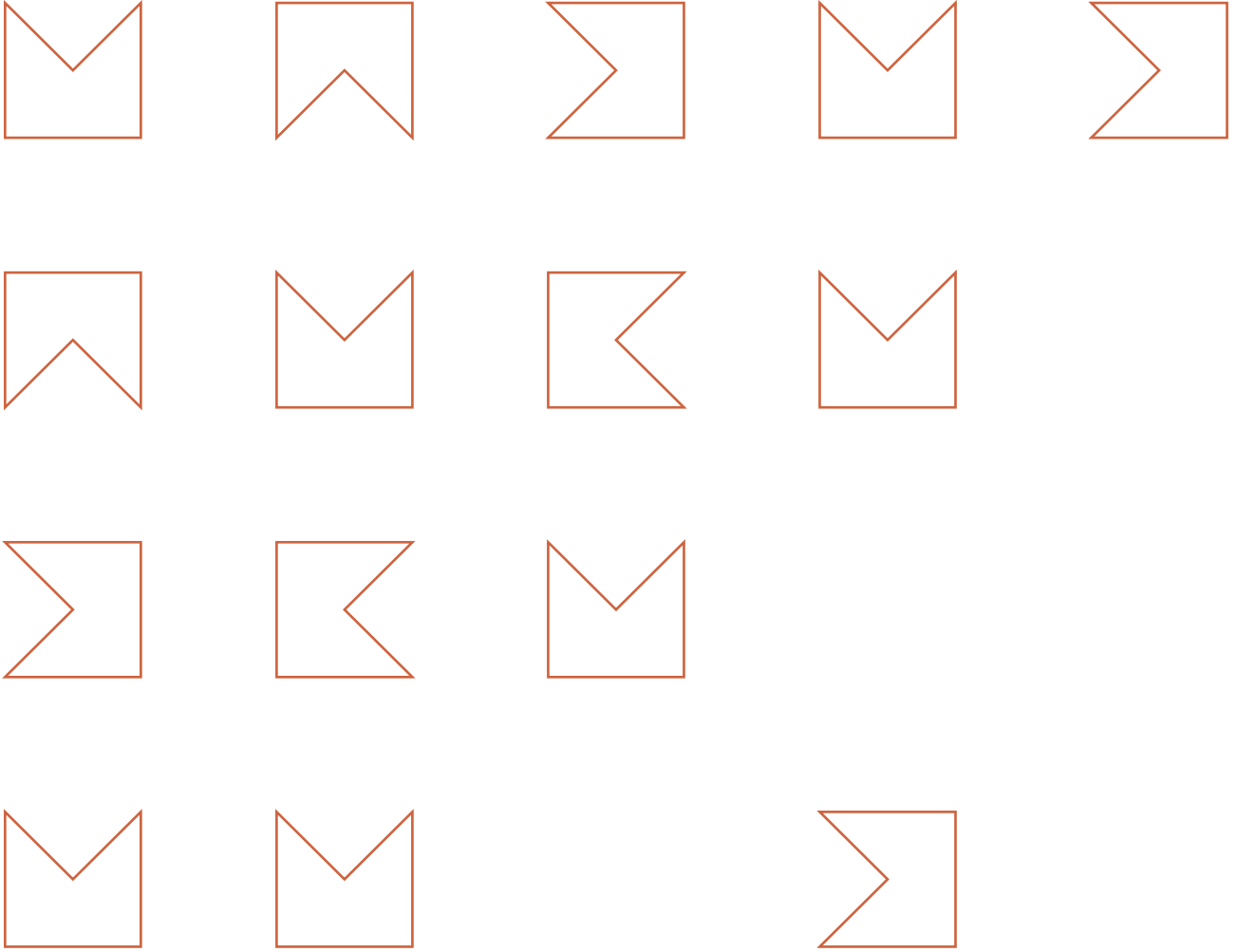
فکري ملکيت - فکرونه، نظرونه يا کړنې چې يو شخص يا تجارت ته خصوصي وي او له اجازې پرته د نورو له کارولو څخه خوندي وي.

د بيو ټاکل - په بازار کې د يو شمېر خلکو ترمنځ هوکړه چې د يو جنس د خرڅولو يا اخیستلو لپاره يوه ثابتنه بيه ټاکي.

سوداگريز رازونه - هغه پټه وسيله يا تخنيک چې د يوې کمپنۍ لخوا د خپلو محصولاتو او خدماتو د ارزښت د ډېرولو لپاره کارول کېږي.

د دې موضوع په اړه د ډېرو معلوماتو لپاره لاندې مطالب وگورئ

- طبيعي چاپيريال بايد له کاري اخلاقو سره څه وکړي؟ ۱۳. کاري اخلاق
- خوندي چاپيريال بايد له کاري اخلاقو سره څه وکړي؟ ۱۳. کاري اخلاق
- اقتصادي چاپيريال بايد له کاري اخلاقو سره څه وکړي؟ ۱۳. کاري اخلاق
- سيالي کوونکی څوک دی، او څنگه خپل سيالي کوونکي پېژندلی شم؟ ۶. بازار موندنه

۸.

آیا په کاروبار کې دوکه
اخلاقي کار دی؟

په سوداگرۍ کې له نورو خلکو سره صداقت کول ډېر ارزښت لري، ځکه رېښتینولي باور منځ ته راوړي. هغه خلک چې پر تاسې باور لري غواړي مرسته درسه وکړي او بیا بیا در سره سوداګري وکړي. په هر حال، تاسې به ډېر ځله و نه غواړئ چې بشپړ صادق و اوسئ ځکه دا کار مو په سوداګریزو مذاکرو او معاملو کې کمزوري کوي. د خپلې ګټې ساتلو لپاره ښايي تاسې وغواړئ چې ناسمې خبرې وکړئ، یا په معلوماتو کې مبالغه او کمښت وکړئ او له ځان سره یې وساتئ. یا په بله ژبه د دې لپاره چې خپله ګټه وساتئ ممکن تاسې چل ته مخه کړئ. زیږک سوداګر د خلکو د باور خپلولو او ساتلو لپاره تر ډېره حده رېښتیني پاتې کېږي، که چېرې په بشپړه توګه د حقیقت ویل دوی ته زیان رسوي بیا ښايي دوکه وکړي. دا تعادل ساتل یوه پوښتنه پيدا کوي: څه وخت یوه عامه سوداګریزه دوکه ترغیراخلاقي فریبه لوړېږي؟ ځواب دا دی چې دوکه کول یوازې هغه وخت اخلاقي شمیرل کېږي چې دواړه لوري (تاسې او هغه چې دوکه ورسره کېږي) پوه شي چې دوکه رامنځته کېږي او د دوکې د څومره والي په هکله هم عام پوهاوی ولري. د بېلګې په توګه، تاسې د خپلو هغو تولیداتو چې پلوری یې، ګټې یې تر عادي اندازې ډېرې څرګندوي ترڅو یې اخیستونکي ته ارزښت لوړ شي. دا پوهاوی په کلتوري ډول په دې پوهاوي پورې اړه لري چې هغه بل سړی په سوداګرۍ کې څومره تجربه لري. که تاسې هغه خلک چې په معامله نه پوهیږي یا په ځانګړي توګه هغه خلک چې باور درباندي لري دوکه کوئ او د هغوی ګټو ته زیان اړوي، نو دا بیا غیر اخلاقي سوداګریز چلند دی.

پدې اړه لا ډېر معلومات

صداقت په لوړه پیمانه د اخلاقو یوه مهمه برخه بلل کېږي. خلک د نورو خلکو له خوا صداقت ته ارزښت ورکوي ځکه دا له دوی سره مرسته کوي چې سمې پرېکړې وکړي او دوی ته دا احساس ورکوي چې د عدالت او احترام پر بنسټ چلند ورسره کېږي. کله چې تاسې صادق و اوسئ نو په سوداګرۍ کې به باور تر لاسه کړئ، هغوی چې په تاسې باور وکړي نو ښايي درسه مرسته وکړي او په راتلونکې کې بیا بیا درسه سوداګري وکړي. بیاځلي یا تکراري پیروونکي، مشتریان، عرضه کوونکي او همکاران سوداګرۍ ته اوږد مهاله ارزښت ورکوي. صداقت هغه شی دی چې د اړیکو په جوړولو او د سوداګرۍ په بریا کې درسه مرسته کوي.

که همیشه بشپړ صادق و اوسئ نو یوه به شی چې تاسې مهمه ګټه له لاسه ورکړې ده. فکر وکړئ چې څنګه په ټولنیز ژوند کې نورو خلکو ته په بشپړ رېښتیا نه ویلو سره ځانونه مؤدب ساتئ. د بیلګې په ډول، د یو چا پخلی ښايي له حده زیات وستایئ ځکه تاسې غواړئ چې با ادبه و اوسئ. همدارنګه یوه به شی چې په سوداګرۍ کې ډېر وخت بشپړ رېښتینوالی ښه نه دی. ځینې وخت به مو دا په ګټه وي چې دروغ ووايي او یا په رېښتیا کې مبالغه وکړئ، ځینې شيان له خپل اصلیت څخه ښه او لوی په ګوته کړئ یا ممکن ځینې شيان تر اصلیت واړه او خراب ورته وښايي او له دې لارو دوکه وکړئ. ښايي د معلوماتو لکه د قوت، منابعو، کمزوریو او اصلي غوښتنو په پټولو سره د خلکو سره دوکه وکړئ.

د بېلګې په توګه، کله چې تاسې یو غټ شی لکه موټر اخلئ نو تاسې مو هغه لوړه بیه پټوي چې په ذهن کې مو نیولې، ځکه که هغه بیه ژر ښکاره کړئ نو خرڅوونکی به یې درنه وغواړي. همدارنګه خرڅوونکی هغه ټیټه بیه چې د خرڅلاو لپاره یې په ذهن کې ده پټوي، ځکه که یې ژر ښکاره کړي تاسې به د پیروونکي په توګه موټر په هغه ټیټه بیه ځینې واخلي. په دې معامله کې دواړه پلورونکی او پیروونکی دوکه کوي. دواړه لوري د دې لپاره چې ګټه وکړي هغه لومړیتوبونه، منابع او حدود پټوي او دواړه پوهیږي چې یو بل سره داسې کوي.

یوه بله بېلګه، ښايي تاسې د خپلو تولیداتو او خدمتونو د ښه والي په اړه، چې تر نورو سیالانو څومره ښه دي، پیروونکو ته مبالغه وکړئ. ممکن تاسې هڅه وکړئ چې د پیروونکو تمرکز مو د خپلو تولیداتو او خدمتونو قوي ټکو او د سیالانو کمزورو ټکو ته واړوي او په ورته وخت کې د خپلو تولیداتو او خدمتونو کمزوري ټکي کم او د سیالانو کمزوري ټکي ډېر په ګوته کړئ.

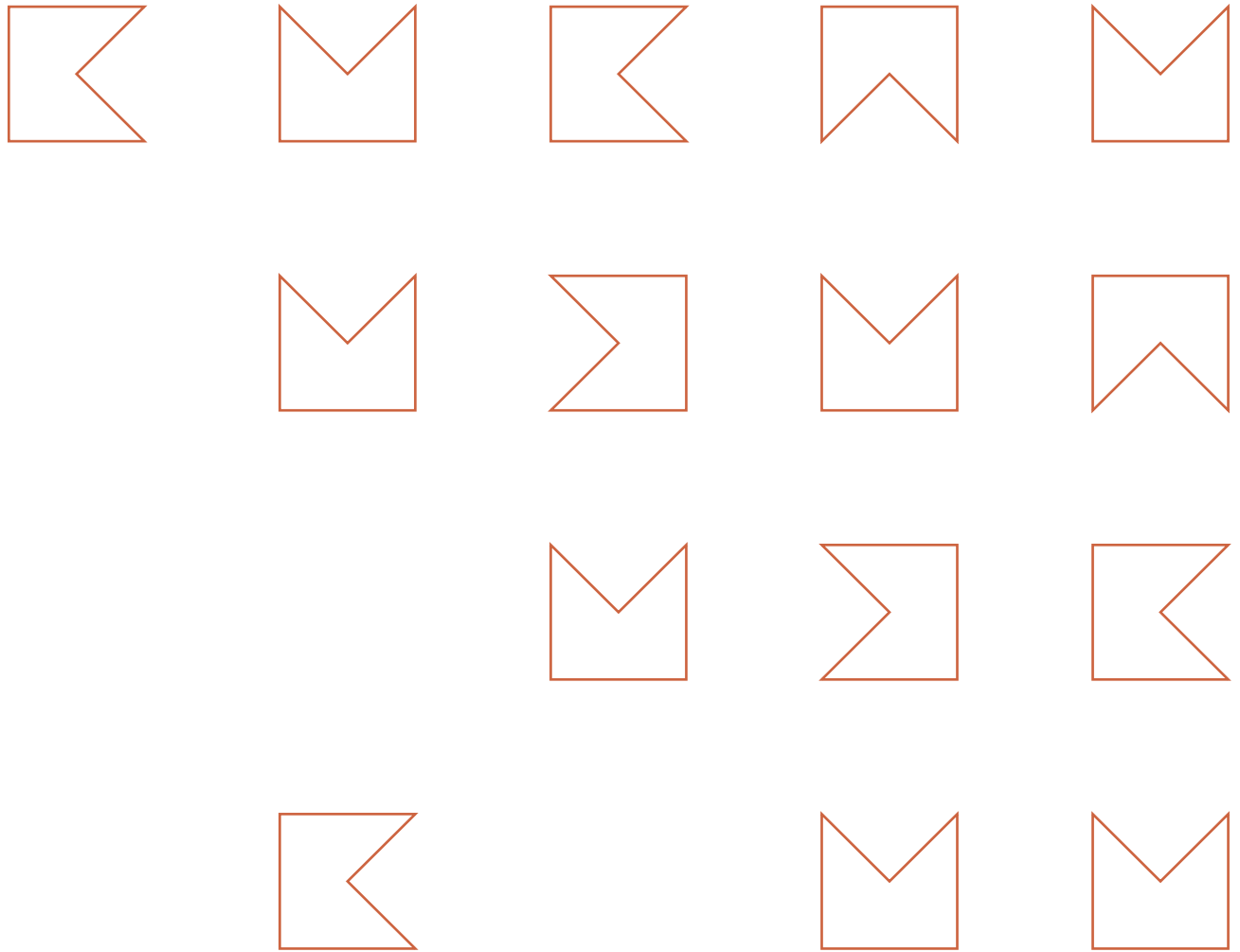
د سوداګر په توګه باید د خلکو د باور د ترلاسه کولو لپاره د صداقت د اړتیا او د ګټې د ترلاسه کولو لپاره د دوکې د اړتیا ترمنځ انډول وساتئ. او هسې خو هم صداقت د فریب په وړاندې ډیر اخلاقي تلقی کېږي خو په سوداګرۍ کې د حدودو په مراعات سره دوکه هم اخلاقي کړنه بلل کېږي. دوکه هغه وخت اخلاقي کړنه بلل کېږي چې د کلتور د نورمونو سره برابره وي او دواړه لوري یې د پېښېدو په احتمال پوهېږي او دواړه لوري د دوکه کولو د عمومیت په اندازه عامه پوهه ولري. د کلتور د نورمونو سره برابره دوکه کول په دې مفهوم چې د قانون په چوکاټ کې وي او دا پوهه ولري چې څه وخت دوکه کول مناسب او څه وخت نه دي. د بیلګې په توګه، تاسې هغه کمپیوټر چې شرکت مو یې په افغانستان کې پلوري ګټې بیانوي، ښايي ځانګړتیاوې یې د پیروونکو د قانع کولو لپاره له عادي ځانګړتیاوو څخه پورته وښايي ترڅو لوړه بیه پرې واخلي. کله چې دواړه لوري پوه وي چې دوکه رامنځته کېږي، بیا ښايي په هغه وخت کې د لږ خفګان او تقلب احساس وکړي چې پوه شي دوکه ورسره شوې. دا په تاسې پورې اړه لري چې پوه شی له سوداګرۍ څخه مو کلتور د صداقت کومې هیلې لري او همدارنګه له دې هم خبر شی چې هغه بله خوا پوه ده چې دوکه ورسره کېږي.

د دې برخې د اصطلاحاتو تعريف

دوکه- يو چا ته په ناسم شی باندې د بارو ورکولو هڅه ده.

د دې موضوع په اړه د ډېرو معلوماتو لپاره لاندې مطالب وگورئ

- څنگه او ولې بايد د خپلو سيالي کونکو سره اخلاقي چلند وکړم؟ ۱۳. کاري اخلاق

۹.

هغه عام کارونه چې په سوداگری کې
غیر اخلاقي بلل کېږي، کوم دي؟

ځينې عام کارونه چې په سوداګرۍ کې اخلاقي سرغړونې منځته راوړي د خلکو په منځ کې له يو بله سره د تعامل او چلند له امله راپيدا کېږي. له خلکو سره په احترام رويه کول د بريالي کاروبار د پرمخ بېولو مهمه برخه ده. کله چې ادارې او مشران گټو ته د خلکو په ښه والي لومړيتوب ورکوي، غير اخلاقي چلند رامنځته کېږي. په سوداګرۍ کې د غير اخلاقي چلند يو شمېر بېلګې په دې ډول دي: له کارکوونکو څخه ناوړه گټه پورته کول، کارکوونکو، پېرودونکو او عامو خلکو ته دروغ ويل؛ د کارکوونکو ترمينځ پلوي کول او تعصب؛ د مضمونيت اصول ماتول؛ اختلاس يا ناوړه گټه اخيستل او يا د کارکوونکو غلا؛ د شرکت منابع د ځان په گټه استعمالول او د کار په وخت کې د وخت ناسم ضايع کول. په کار ځای کې د دغه چلندونو مخنيوی او درول د شرکت د کلتور د ښه ساتلو او په سوداګرۍ کې د اخلاقو د ملاتړ لپاره خورا اړين دي.

هره اداره بايد هغه چلندونه او کارونه چې خراب چاپيريال جوړوي او غير اخلاقي چلند ته وده ورکوي، په کلکه وڅاري. دا چلندونه په لومړي سر کې ډېر کوچني او له اصولو کمه سرغړونه بلل کېږي خو که سترګې پرې پټې شي او په گوته نشي يا مجازات نه شي نو په چټکتيا سره به په لويو اخلاقي ستونزو واوړي. ډېر شمېر کارکوونکي د ښه چلند د کړلو او اصولو د مراعاتولو هڅه کوي، خو که چېرې کوچني غير اخلاقي کارونه عامېږي، نو بيا هر څوک فکر کوي چې د غير اخلاقي کار په کولو کې څه خبره نشته په دې سره ستونزه وده کوي او لويېږي. تاسې بايد کوم غير اخلاقي چلند وڅاري؟

ناوړه چلند هغه ستونزه ده چې په ډېرو ځايونو کې کارکوونکي ورسره مخ دي. دا ستونزه په هغه ځايونو کې چې هلته مشران او مديران په سوداګرۍ کې د کارکوونکو سره په احترامانه چلند کې پاتې راځي، ډېره عامه ده. دوی ممکن کارکوونکي په کلمو او د دوی د نومونو په اخيستلو سره توهين کړي. دا ستونزه هغه وخت راځي چې مديران غير حقيقي اهداف وټاکي، او بيا هدف ته د نه رسېدو په وخت کې کارکوونکي مجازات کړي. هغه کارکوونکي چې د دې ناوړه چلند قرباني شوي وي خفه کېږي او هغه د سوداګرۍ لپاره د سخت او د ښه کارکولو شوق له لاسه ورکوي. که مديران غواړي چې کارکوونکي وهڅوي دوی بايد په پوهاوي کې دروند چلند وکړي او مخکې له مخکې د کارکوونکو سره په خبرو کولو ځان ډاډه کړي چې ټاکلي اهداف يې حقيقي او د لاسته راوړلو وړ دي.

که غواړئ د خلکو باور له لاسه ورکړئ، هغوی ته دروغ ووايئ. د توليداتو په اړه دروغ ويل د دې لامل کېږي چې پېرودونکي مو په سوداګرۍ باور له لاسه ورکړي. د کارۍ حالت او يا معاملو په اړه کارکوونکو ته دروغ ويل دوی زيانمنوي او ناوړه پريکړې کوي. کله چې تاسې ته کارکوونکي دروغ وايي نو بيا په اغېزناکه توگه د کاروبار چلول ستونزمن کار دی. په کمپنيو کې صداقت بايد وهڅول او وساتل شي حتی که دا صداقت تريخ هم وي. خلک تر هغه په يوه شرکت کې پر ځای پريکړې نشي کولای ترڅو چې رېښتيني او مناسب معلومات ونه لري.

د پيسو د ترلاسه کولو په موخه بډې، جعلی اسناد (د داوطلبۍ او يا نورو موخو لپاره) او کارفرما ته د کارکوونکو د مصرف شوو پيسو څخه د ډېرو پيسو د راپور ورکول په افغاني سوداګرۍ کې عام کارونه دي.

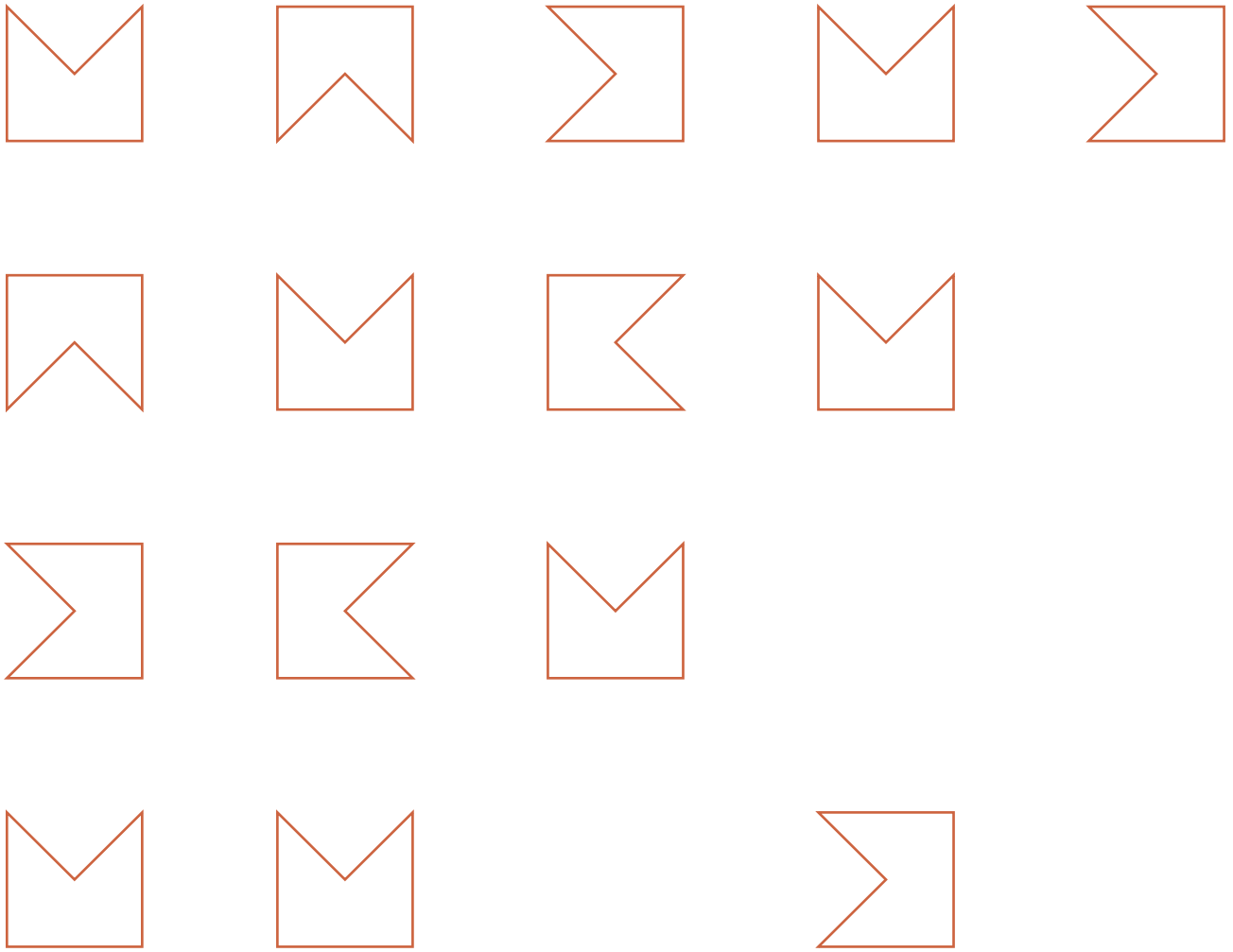
په کار ځای کې يو بل غير اخلاقي چلند د کمپنۍ له وخت څخه د خلکو ناوړه گټه اخيستنه ده. په کاري وخت کې د ناروغ کوچني د پوښتنې کولو په موخه کور ته زنگ وهل اجازه لري، دا له دې سره چې په کاري وخت کې پېرودونکي پرېږدي او ملګري ته زنگ ووهي ډېر توپير لري. له وخت څخه د ناوړه گټې اخيستني بل لار دا ده چې په مياشتنۍ حاضرۍ کې د کاري وخت په اړه ناسم معلومات ورکول کېږي، د ناوخت راتللو او د شخصي گټې لپاره د انټرنېټ او برېښنالیک د استعمالولو د وخت په اړه معلومات نه په کې ورکول کېږي. ډير شرکتونه د انټرنېټ او برېښنالیک کارونې پالیسۍ لري ترڅو د هغه پيسو او کاري وخت د زيان مخنيوي وکړي چې کارکوونکي يې په ټولنيزو رسنيو او يا د ملګرو سر په چټ لګوي.

سربېره پردې چې په سوداګرۍ کې په دا ډول چلندونو پسې وګورئ تاسې بايد د هغه کارکوونکو سره چې دا ډول کړنې تر سره کوي، خبرې وکړئ. له کارکوونکو سره په خبرو تاسې هغې ته خپلې پالیسي څرګندولای شئ او د غير اخلاقي فعاليتونو او سوداګرۍ ته د زيان رسوونکو کړنو په اړه خبرداري ورکولای شئ. ورته ووايئ که بد چلند ونه دروئ پایلې او مجازات به يې ووينئ. له دې پرته به دا کار عام شي او نور خلک به يې هم پيل کړي چې په دې توگه به مو په اوږدمهاله کې په سوداګرۍ منفي اغيزې ولري. دا منفي اغيزې به مو په ځانګړې توگه له دايمي پېرودونکو او پلورونکو سره اړيکې خرابې کړي.

د دې برخې د اصطلاحاتو تعريف

تعصب- له خلکو سره د هغه څه لکه قوميت، عمر او جنسيت په بنسټ نامناسب چلند کول چې په کنټرول کې يې نوي.

پلوي کول- بل کس يا ګروپ ته د نورو په زيان، د نامنصفانه ترجيح ورکولو عمل دی.

۱۰.

که چبری زه پوه شم چی له
کارکوونکو څخه می یو غیر
اخلاقي چلند کوي، څه باید وکړم؟

کله چې یو کارکوونکی غیر اخلاقي چلند کوي، تاسې اړ یاست موضوع حل کړئ او وروسته ځان ډاډه کړئ ترڅو بیا پېښه نه شي. له پېرودونکو، عرضه کوونکو یا همکارانو څخه بښنه غوښتل او د ناقصو محصولاتو عوضول او نور په حل لارو کې شاملېږي. تاسې باید د مشر په توګه صادق او د مسئولیت منونکي و اوسئ. وروسته باید ځان ډاډه کړئ چې د بیا پېښېدو مخه یې هم نیول شوې ده. ستاسې د دندې یوه برخه به دا وي چې د غیر اخلاقي چلند لامل ومومئ او حل یې کړئ. د بېلګې په توګه، که کارکوونکی ډېر نه پوهېږي باید روزنه ورکړل شي. که چېرې کارکوونکی خپل اخلاق نه سموي باید مجازات شي او حتی له دندې لرې کړی شي. که یو کارکوونکی د شرکت پالیسي نه مراعاتوي او ښه چلند نه کوي د دې پر ځای چې دا بد چلند نور ته ترې سرایت وکړي، باید له دندې وشړل شي. یو بل څه چې د غیر اخلاقي چلند د مخنیوي لپاره یې کولای شئ دا دي چې د ګمارنې په مناسبه لار ځان پوه کړئ، د نوي کارکوونکي د ګمارنې لپاره د اخلاقي پریکړې نښې یو آزمینست وکړئ او د خپلو توقعاتو په اړه هغوی ته یوه خپله ښه بېلګه وړاندې کړئ. د بېلګې په توګه، د ګمارنې په بهیر کې مو د بشري سرچینو ټیم ته اجازه مه ورکړئ چې د شخصي پلویتوب پریښت ګمارنه ترسره کړي. د بدو پریښت د ګمارنې ځینې پېښې شته چې تاسې باید ورته پام وکړئ.

پدې اړه لا ډېر معلومات

د خپلې سوداګرۍ د شهرت ساتلو لپاره ګامونه اخیستل خورا اړین دي. یو متضرر پېرودونکی ستر زیان اړولی شي، په ځانګړې توګه په کوچنیو ټولنو کې. که دا ستاسې تېروتنه هم نه وي خو کارکوونکو مو ستاسې په استازیتوب کړې ده. د کارکوونکو ملامتول او له مسئولیته تینښته د دې لامل کېږي چې تاسې دفاعي ښکاره شئ او ستونزه نوره سخته کړئ. د شوې پېښې په اړه رښتیني و اوسئ او څرګنده کړئ چې څنګه باید دا په راتلونکي کې پېښه نه شي.

د متضرر سره که پېرودونکی، مشتري، عرضه کوونکی، همکار یا بل کارکوونکی یا هر څوک چې وي د موضوع د حل په موخه ټول مناسب کارونه ترسره کړئ. که مو پېرودونکي ته ناسم تولید ورکړل شوی وي او یا مو کارکوونکي د پلورل شوي تولید په اړه دروغ ورته ویلي وي، د نوي شي ورکول او یایې بېرته د قیمت ورکول د حل ممکنه لارې دي. په دې موضوع کې د کم مقدار پیسو تاوان ورکول د سوداګرۍ د اړیکو تر خرابوالي غوره دي. پېرودونکي چې تاسې یو اخلاقي او د نورو خلکو سره د ښه چلند سوداګر په توګه وپېژني، بیا په یو وفادار پېرودونکي بدلېږي. که پېرودونکي پوه شي چې تاسې یې اندېښنې اورئ او په حلولو کې یې هڅه کوئ، خلک باور درباندي کوي او بیا بیا د سوداګرۍ لپاره درته راګرځي.

د دې لپاره چې ډاډه شئ شرکت مو بیا غیر اخلاقي شهرت نه اخلي، اړیاست هغه لارې چې د غیر اخلاقي چلند مخنیوي کوي ومومئ. د غیر اخلاقي چلند لامل ومومئ او حل یې کړئ. د بېلګې په توګه که مو کارکوونکی بدې اخلي ښایي دا بدې اخیستنې بېلابېل علتونه ولري، چې هر یو یې ځانته حل لاره لري. ښایي ستاسې د شرکت پالیسي به څرګنده نه وي او کارکوونکی به په دې چې بدې وانخلي، نه وي پوه شوی. په دې حالت کې تاسې اړ یاست چې څرګنده پالیسي جوړه او په اړه یې ټولو کارکوونکو ته روزنه ورکړئ. د یو شرکت د چلند اصول کولای شي، چې هر یو له قواعدو خبر کړي. کېدای شي بدې یې له دې امله اخیستی وي چې کارکوونکی فکر کوي د کار په بدل کې کافي پیسې نه ورکول کېږي. په دې حالت کې یې باید په معاشونو بیا کتنه وکړئ.

له بده مرغه ښایي داسې هم وشي چې بدې اخیستنې کارکوونکی مو مناسب معاش هم ولري، هم په پالیسي پوه وي او هم ښه روزل شوی وي. په دې حالت کې ښایي له دندې لیرې کول مناسب عمل وي. له دندې لیرې کول هېڅ وخت ښه انتخاب نه ګڼل کېږي او یوازې کارکوونکي ته د اخلاقو د سمولو لپاره د فرصت له ورکولو وروسته ترسره کېږي. که چېرې کارکوونکی نه غواړي چې د شرکت اصول او پالیسي مراعات کړي او ښه اخلاق وکاروي نو ښایي چې لېرې کول یې تر دې چې نور شرکت زیانمن کړي، ښه عمل وي ځکه که نور کارکوونکي خبر شي او وګوري چې غیر اخلاقي کړنې نه مجازات کېږي، نو دوی به دا احساس وکړي چې تاسې د دوی سخت کار ته پاملرنه نه کوئ او نه خپله ټاکل شوې پالیسي درته ارزښت لري. او کله چې په غیر اخلاقي چلند کارکوونکی لیرې کوئ نو ډاډه اوسئ چې نور کارکوونکي به دا عادت نه ترې زده کوي، دا دوی ته وریادوي چې اخلاقي چلند کمپنۍ ته څومره ارزښت لري او دوی په دې پوهوي چې د هغه کس د لېرې کېدو لامل د اخلاقو کمښت و. کله چې کارکوونکي ووبني د اخلاقي پالیسيو تر پښو لاندې کول تاوان لري نو دوی به پوه شي چې اخلاقي چلند څومره مهم دی او دې ته به وهڅېږي ترڅو د شرکت د چلند اصول مراعات کړي.

که چېرې دا کار څو ځلې تکرار شي، تاسې اړ یاست چې د ګمارنې پروسه بدله کړئ او «بد» درخواست کوونکي رد کړئ. د قومي او کورني تړاو پر بنسټ ګمارنه بې له دې چې وړتیا په نظر کې ونیول شي، دا هم د غیر اخلاقي چلند سبب کېدای شي ځکه کارکوونکي به ستاسې او یا د شرکت له رییس سره په اړیکه ځان مصئون او امتیاز لرونکي احساسوي. بله حل لاره دا ده چې تاسې اړیاست د نویو کارکوونکو لپاره د شرکت په اخلاقو او د چلند په اصولو پوهېدو لپاره روزنې ته ډېر وخت ورکړئ. کارکوونکو ته د چلند د اصولو یادونه کول، د ښو اخلاقو مکافات کول او همدارنګه خپل چلند یوه ښه بېلګه ګرځول هغه مهم شیان دي چې تاسې یې د توقعاتو د ټاکلو او د کارکوونکو د غیر اخلاقي چلند د مخنیوي لپاره کولی شئ.

د دې برخې د اصطلاحاتو تعريف

بډې - د پيسو يا تحفي په ورکړې سره يو څوک د هغه کار کړلو ته قانع کول چې له دې پرته يې نه درته کوي.

د چلند اصول - يو رسمي سند يا پاليسۍ ده چې د کارکوونکو لپاره د سوداگرۍ ماموريت او ارزښتونه، متوقع مقررات او چلندونه توضيح کوي ترڅو د سوداگرۍ د اصلي ارزښتنو پر بنسټ د ستونزو او اخلاقي اصولو په اړه اقدام وکړي.

اصول - د بهرنيو قوانينو او اصولو پر ځای د اخلاقياتو او ارزښتونو پر بنسټ د سمو او ناسمو په اړه داخلي مفکورې دي.

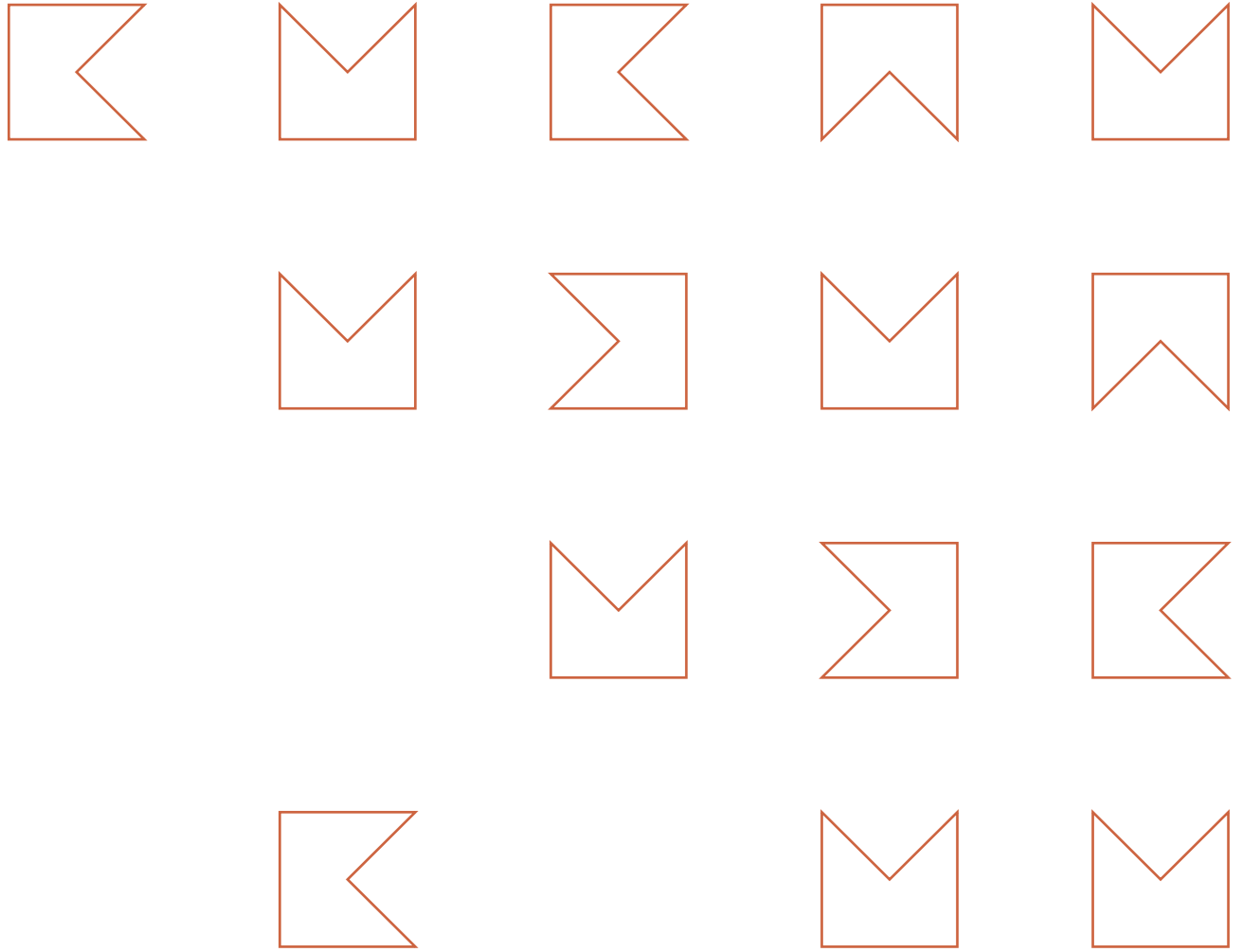
شهرت - د يو چا په اړه باورونه او نظرونه.

د دې موضوع په اړه د ډېرو معلوماتو لپاره لاندې مطالب وگورئ

- د چلند اصول څه شی دي؟ څنگه د چلند اصول يا د اخلاقو پاليسی رامنځته کولی شم؟ ۱۳. کاري اخلاق
- زما په شرکت کې د کاري اخلاقو د ساتلو مسؤل څوک دي؟ ۱۳. کاري اخلاق
- هغه عام کارونه چې په سوداگرۍ کې غیر اخلاقي بلل کېږي کوم دي؟ ۱۳. کاري اخلاق
- غیر اخلاقي چلند څنگه زما کاروبار اغېزمنولی شي؟ ۱۳. کاري اخلاق
- ایا يوازې بد خلک غیر اخلاقي عمل ترسره کوي؟ ۱۳. کاري اخلاق

اضافي شته مواد

د اخلاقي پرېکړې کاري چوکاټ

۱۱.
څنگه ځان ډاډه کړم چې
کارکوونکي په اخلاقي
توگه وگمارل شي؟

د کارکوونکو په عادلانه توګه ګمارل په دې مفهوم چې ستاسو د ګمارلو کړنې د هغو کسانو پر وړاندې چې غواړي ستاسو په سوداګرۍ کې کار وکړي صادقانه، څرګندې او عادلانه دي. د عادلانه ګمارلو د بهیر په لړلو سره تاسو د خپلې سوداګرۍ لپاره ښه نوماندان او کارکوونکي پیدا کولی شئ. دا د ښو اړیکو په جوړولو کې هم مرسته کوي ځکه تاسو د هغو کسانو د مهارتونو او نظرونو په اړه پوهېږئ، چې تاسو غواړئ په خپل کار او سوداګرۍ کې ځای ورکړئ. د هغه دندې د تشریح یا د دندې د لايحې په اړه صادق اوسئ چې تاسو د هغې لپاره کسان استخدام کوئ. د دې لپاره چې ځان ډاډه کړئ چې تاسو داسې کارکوونکي لری چې ډېر کار کوي او ستاسو په اداره کې ښه ځلېږي نو تاسو باید ځان ډاډه کړئ، چې تاسو د دې دندې لپاره وړ کسان پیدا کړي او استخدام کړي دي. تاسو همدارنګه باید د وړ نوماندانو پر وړاندې تعصب ونه کړئ یا د هغو نوماندانو پلوي ونکړئ چې د نورو په اندازه وړتیا نه لري. هغه کسان چې د تاسو له شرکت سره د دندې لاسته راوړلو لپاره غوښتنلیکونه رالېږي، باید ډاډه وي چې دوی د دندې د لاسته راوړلو برابر چانس لري. دا به ستاسو له کاروبار او سوداګرۍ سره مرسته وکړي ترڅو داسې کسان پیدا کړئ چې تاسو او ستاسو شرکت ته وفادار وي. په اخلاقي توګه د ګمارلو په لړلو سره دا کار کولی شئ.

پدې اړه لا ډېر معلومات

په اخلاقي توګه د کارکوونکو د ګمارلو د بهیر لومړۍ ګام دا دی چې تاسو باید د هغې دندې په اړه صادق و اوسئ چې تاسو یو کس ورته ګمارئ. د دندې په اړه د خبرتیاوو په خپرولو، یا خلکو ته د دندې په هکله د معلوماتو په رسولو سره باید تاسو د دندې اړوند مسؤلیتونه او هغه مهارتونه چې د یادې دندې د سر ته رسولو لپاره پکار دي، په څرګند ډول تشریح کړئ. د بېلګې په توګه، هغه کارکوونکي چې لومړی ورته ویل شوي وو چې دوی به له پیروونکو سره کار کوي خو اوس په حقیقت کې زیاتره وخت د شیانو په ذخیره کولو او د موجودی په حسابولو تېروي او له پیروونکو سره لږ لیده کانه لري، ښایي دنده پرېږدي. د دندو لایحه باید منطقی او متوازنه وي. د بېلګې په ډول، که تاسو یو کس ته وایئ چې هغه باید د درندو بکسونو پورته کولو توان ولري او په دې پوه وي چې د اکسپل سپرید شیتونه څنګه وکاروي، باید همدا خبره ټولو احتمالي نوماندانو ته هم تشریح شي. که کوم مهارت یا مسؤلیت اړین نه وي، خو کېدای شي د یو نوماند سره مرسته وکړي چې د نورو په پرتله دا دنده تر لاسه کړي، تاسو دې ته «مطلوب» مهارت ووايست نه اړین، او دا کار هغه وخت له تاسو سره د پرېکړې په کولو کې مرسته کوي چې تاسو ډیر شمېر نوماندان ولری چې په نورو برخو کې سره برابر وي.

ټول نوماندان باید د هغوی د دندې د سرته رسولو د وړتیاوو پر بنسټ په پام کې ونیول شي. دا مهمه ده چې د هغو عواملو مخنیوی وشي چې تعصب منځ ته راوړي یا د دې سبب کېږي چې تاسو د یو نوماند پر وړاندې تعصب وکړئ. د دې لپاره چې د کارکوونکو په ګمارلو کې د تعصب مخه ونیول شي، تاسو باید یو کس ته د هغوی د کیفیتونو پر بنسټ لکه جنسیت، عمر، تېر، حزب، او د مذهبي یا سیاسي تړاو پر بنسټ د لومړیتوب له ورکولو ډډه وکړئ. ډاډه شئ چې تاسو د ټولو هغه قوانینو څخه خبر یاست چې ممکن د تاسو له خوا د پورته یادو شوو کیفیتونو پر بنسټ کسانو ته د لومړیتوب په ورکولو سره، مجازات درکړي. تاسو باید هېڅکله نوماندان د دغو شیانو پر بنسټ رد نکړئ. د افغانستان د کار قانون د کارکوونکو د ګمارنې بهیر تنظیموي او د برابر فرصت برابرولو، ښې تنخوا، تقاعد، او نورو لپاره احکام تشریح کوي.

بله کړنه چې باید په اخلاقي توګه د ګمارلو په بهیر کې یې مخنیوی وشي، خپلوانو او ملګرو ته د نورو وړ نوماندانو پر پرتله لومړیتوب ورکول دي. دا موضوع د خلکو د مکافات کولو او د تنخوا او موقف د لوړولو په اړه د فکر کولو لپاره هم کېدای شي، یوه ستونزه وي. کارکوونکي باید د خپلوی د اړیکو پر بنسټ نه، بلکې د هغوی د کاري کېفیت او وړتیاوو پر بنسټ استخدام او مکافات شي. د کارکوونکو په ګمارلو کې تر ټولو اړین شی وړتیاوې او زده کړې دي. پرته له هغې د کورنۍ غړي یا ملګري سره د مرسته کولو په موخه هغوی ته دندې ورکول ستاسو کاروبار او سوداګرۍ ته زیان رسولی شي.

کله چې تاسو په خپل شرکت او کاروبار کې یو کس ګمارئ یا پرمختګ ورکوئ، دا اړینه ده چې باید عادل و اوسئ. کله چې کارکوونکي او پیاوړي نوماندان وګوري چې ستاسو په کاروبار یا سوداګرۍ کې یوازې د کورنۍ غړي او ملګري دندې تر لاسه کوي او پرمختګ مومي، د دندې د ترلاسه کولو او سخت کار کولو لپاره ښایي هڅه ونکړي. د بېلګې په توګه په یوه شرکت کې یو محاسب یوه ځوانه او بې تجربې نجلۍ ګماري ترڅو رسيدونه تنظیم او د شرکت معاملي ثبت کړي. محاسب زیات کوشښ وکړ چې نجلۍ و روزي او یو څه ورزده کړي. یو کال وروسته نجلۍ ته ترفیع ورکړل شوه او د محاسبې آمره وټاکل شوه ځکه چې دا نجلۍ د شرکت د رئیس خورزه وه. دې کار محاسب چې ډیره وړتیا یې درلوده، ډیر خواشینی کړ او دنده یې پرېښوده. څنګ چې دا نجلۍ د وړتیا او مهارتونو پر بنسټ دې ځای ته نه وه رسېدلې، یاد شرکت د دولت د مالیه د تفتیش پر وړاندې له ستونزې سره مخ شو او د مالیاتو د راپور نه ورکولو د اوږده څنډ له امله باید شرکت باید زرګونه افغانۍ د جریمې په توګه ورکړي.

د دې برخې د اصطلاحاتو تعريف

تعصب - له خلکو سره د هغه څه لکه قوميت، عمر او جنسيت په بنسټ نامناسب چلند کول چې په کنترول کې بې نوي.

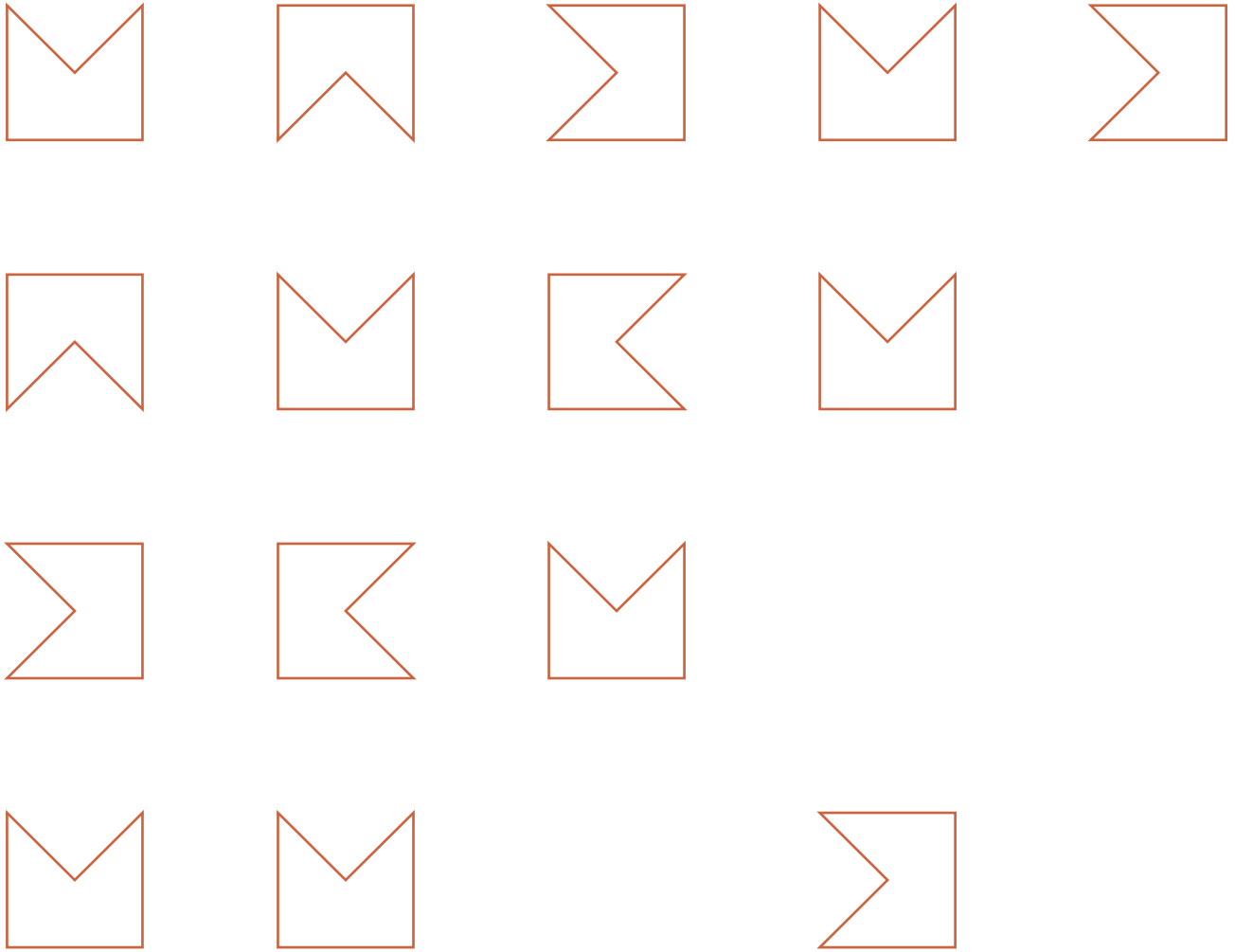
پلوي کول - بل کس يا گروپ ته د نورو په زبان، د نامنصفانه ترجيح ورکولو عمل دی.

د دې موضوع په اړه د ډېرو معلوماتو لپاره لاندې مطالب وگورئ

- هغه عام کارونه چې په سوداگرۍ کې غير اخلاقي بلل کېږي کوم دي؟ ۱۳. کاري اخلاق
- آیا يوازې بد خلک غير اخلاقي عمل ترسره کوي؟ ۱۳. کاري اخلاق
- د چلند اصول څه شی دي؟ ره څنگه کولی شم د چلند اصول يا د اخلاقو پاليسي جوړه کړم؟ ۱۳. کاري اخلاق
- کله چې سوداگرۍ ته وده ورکوم، د بشري سرچېنو ننگونې کومې دي؟ ۱۴. وده او پراختيا
- څنگه يوه اغېزناکه د دندې لايحه وليکم؟ ۸. د بشري او منابعو مدیریت
- د سوداگرۍ لپاره د نويو کسانو د پيدا کولو او گمارلو تر ټولو ښه لار کومه ده؟ ۸. د بشري او منابعو مدیریت

اضافي شته مواد

د اخلاقي پرېکړې کاري چوکاټ

۱۲.

په افغانستان کې د حداقل اجورې په پام
کې نیولو سره، آیا دا اخلاقي کار دی چې
کارکوونکو ته ډېره او یا لږ اجوره ورکړم؟

حد اقل اجوره تر ټولو تیت مقدار پیسې دي چې تاسو یې په قانوني توګه خپلو کارکوونکو ته تادیه کوئ. د حد اقل اجورې د قانون موخه دا ده چې د کارفرما له لوري له هغه کارکوونکو څخه د ناوړه ګټه اخیستنې مخه ونیسي چې د خپلې تنخوا په اړه د خبرو کولو توان نه لري. د نړۍ په کچه ډېر هېوادونه په یوه بڼه د حد اقل اجورې قوانین لري. په افغانستان کې د خصوصي سکتور د کارکوونکو لپاره د حد اقل اجورې دقیقه اندازه معلومه نه ده، خو د قانون له مخې کارفرما باید د دولتي کارکوونکو څخه کم مقدار معاش ورته کړي او د دولتي کارکوونکو لږ تر لږه تنخوا د میاشتې ۵۰۰۰ افغانۍ ده. په افغانستان کې د ورځنیو کارکوونکو د حد اقل اجورې خونديتوب شتون نه لري. د اخلاقي کاروبار خاوندان کارکوونکو ته هغه اندازه تنخوا ورکوي چې په قانون کې ورته اشاره شوې ده. له قانون څخه وړ هاخوا، د اخلاقي سوداګرۍ ډیر خاوندان ښايي هڅه وکړي د اجورو په ټاکلو کې عادل وي، او ممکن پایداره اجورې ورکړي، چې دا له هغه څه څخه ډیره ده چې په قانون کې ټاکل شوې. کارکوونکو ته د سوداګرۍ یا کاروبار سره د هغوی د مرستې پر بنسټ تنخوا ورکول کېږي. پایداره اجوره هغه اجوره ده چې کارکوونکو ته اجازه ورکوي خپلې اساسي اړتیاوې پرې پوره کړي، یوه اندازه پیسې د راتلونکو اړتیاوو د پوره کولو لپاره وساتي، او یوه اندازه پیسې د اوږدمهاله هیلو د پوره کولو لپاره لاسته راوړي.

پدې اړه لا ډېر معلومات

ډېر هېوادونه داسې قوانین لري چې هغوی کارفرمایانو ته د کارکوونکو تر ټولو تیته اندازه تنخوا ښيي. د حداقل اجورې قوانین د دې لپاره جوړ شوي چې هغه کارکوونکي له ناوړه ګټې اخیستنې څخه خوندي وساتي چې د خپلو تنخواګانو په اړه د کاروبار او سوداګرۍ د خاوندانو سره د خبرو اترو لږ توان لري. باور داسې دی چې له دې قوانینو څخه پرته به حداقل اجورې ممکن دومره تیتې شي چې ښايي ځینې کارکوونکي او د هغوی کورنۍ د تل لپاره په فقر کې راګېر شي، او وبه نشي کولای خپل اساسي اړتیاوې پوره کړي.

د اخلاقي سوداګرۍ خاوندان ممکن د قانون مطابق حداقل اجورې ورکړي، خو له هغې لوړه اندازه د دريو فکتورونو پر بنسټ تادیه کوي: لومړی، د اجورو کچه ده چې د ښو کارکوونکو د پیدا کولو لپاره اړینه ده. دا ممکن له یوه ځای څخه بل ځای ته او له یوه کال څخه بل کال ته د کار پلټوونکو کسانو او د موجوده دندو د شتون پر بنسټ، توپیر ولري. کله چې کارکوونکي کم او دندې زیاتي وي، کارفرمایان د ښو کارکوونکو د پیدا کولو لپاره د حداقل اجورې په پرتله ډیره اجوره ورکوي. کله چې کارکوونکي ډیر او دندې کمې وي، کارفرمایان هڅه کوي د حداقل اجورې یا هغې ته نږدې مقدار په اندازه اجوره ورکړي.

دویم، فکتور انصاف دی چې د عادلانه او اخلاقي کاروبار یا سوداګرۍ خاوندان یې د حداقل اجورې څخه د ډېر مقدار اجورې د ورکړې په پربکړه کې کاروي. د هر کارکوونکي کار سوداګرۍ ته ارزښت ورزیاتوي، او انصاف له کارفرما څخه دا غوښتنه کوي چې د کارکوونکو د اجورو د ټاکلو په وخت کې دا ارزښت په پام کې ونیسي. که چېرې کارکوونکي داسې ارزښتناکه دنده ترسره کوي چې ځانګړو مهارتونو ته اړتیا لري، دا به منصفانه کار وي چې دوی ته لوړه اجوره ورکړل شي. عادل او اخلاقي کارفرمایان هڅه کوي چې مناسبې اجورې ورکړي حتی هغه کارکوونکو ته هم چې د کار ډیر لږ ځواک لري.

درېیم فکتور، چې اخلاقي کاروبار یا سوداګرۍ یې کارکوونکو یا د هغوی کورنیو ته د حداقل اجورې څخه د ډیرې اجورې په ټاکلو کې کاروي د کارکوونکي وړتیا ده. د ژوند تېرولو اجوره د کارکوونکو سره مرسته کوي چې خپل ځان او کورنۍ ته سرپناه او خواږه برابر کړي. پایداره اجوره کارکوونکي ته اجازه ورکوي چې اساسي اړتیاوې پوره کړي او د راتلونکو اړتیاوو او هیلو لپاره لږ څه پیسې وساتي.

ځینې وختونه د قانون مطابق حداقل اجوره د کارکوونکو لپاره پایداره اجوره نه وي، او ممکن د ژوند تېرولو اجوره هم نه وي. د ژوند د تېرولو لګښت په پام کې نیولو سره چېرته چې کاروبار یا سوداګرۍ موقعیت لري، کارکوونکي ښايي حداقل اجوره لاسته راوړي خو لا هم په دې ونه توانېږي چې ځان او کورنۍ ته خواږه پرې برابر کړي. په پایله کې، اخلاقي سوداګر به هڅه وکړي چې د سیمه تیز ژوند تېرولو په لګښت او په کارکوونکو اقتصادي فشارونو باندې ځان پوه کړي. اخلاقي کارفرمایان قانوني حداقل اجوره ورکوي، او د امکان په صورت کې هڅه کوي چې د ژوند د تېرولو اجوره او پایښتي اجوره هم ورکړي.

د دې برخې د اصطلاحاتو تعریف

د ژوند تېرولو لګښت - د خوراک، سرپناه او جامو په ګډون د ژوند د لومړنیو اړتیاوو منځنی لګښت.

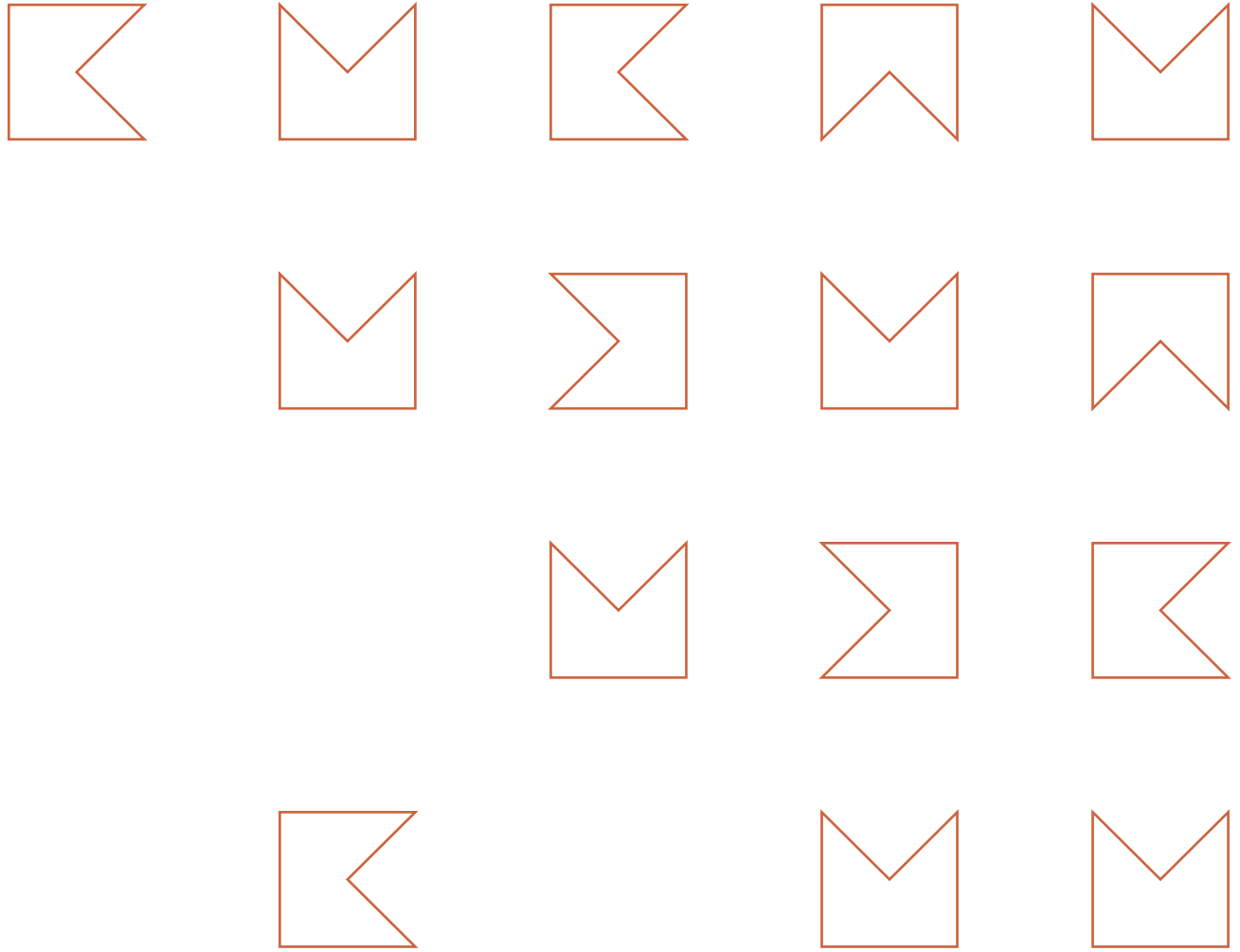
د ژوند تېرولو اجوره - د یو کارکوونکي لپاره اړین حداقل عاید ترڅو د ځان او کورنۍ د خوړو او سرپناه اساسي اړتیاووې پرې پوره کړي.

حداقل اجوره - د قانون مطابق، تر ټولو ټيټه اندازه پيسې چې يو کس ته د دندې تر سره کولو په بدل کې ورکول کېږي.

پايداره اجوره - د يو کارکوونکي لپاره اړين حداقل عايد ترڅو د خان او کورنۍ د اساسي اړتياووې پرې پوره کړي: د دوی د دندې د ښه ترسره کولو لپاره خوراک، سرپنا، جامې، درمل او اړين ترانسپورت.

د دې موضوع په اړه د ډېرو معلوماتو لپاره لاندې مطالب وگورئ

- زه د ټولو قوانينو پيروي کوم، آیا دا د اخلاقي عمل کولو په څير نه دي؟ ۱۳. کاري اخلاق
- اقتصادي چاپېريال بايد له کاري اخلاقو سره څه وکړي؟ ۱۳. کاري اخلاق
- څنگه کولی شم په خپل کاروبار کې ښه کارکوونکي هڅاند، لېوال او خوښ وساتم؟ ۸. د بشري او منابعو مدیریت

۱۳.

بدو او فساد ته
څنگه ځواب ورکړم؟

بدې هغه تاديه يا ډالۍ ده چې يو چا ته په دې موخه وركول كېږي تر څو هغه كار پرې تر سره كړي يا گټه لاسته راوړي چې له هغې پرته نښايي ترسره نشي. دا د فېس او نور ډول تادياتو څخه توپير لري ځكه روڼوالی او اسناد يا رسيدونه نه لري. د بدې غوښتنو ته د ځواب وركولو تر ټولو غوره لار دا ده چې د بدې او فساد په اړه په قواعدو پوه شو. كله چې تاسو په قوانينو پوه شئ، تاسو به درك كړئ چې يو څوك هڅه كوي د خپل مفاد لپاره له تاسو څخه گټه پورته كړي. كه څوك د غير عادي تاديه غوښتنه كوي، له قانون څخه خبرتيا به له تاسو سره مرسته وكړي د دوی غوښتنې ته ځواب وركړي. د بېلگې په توگه، تاسو كولاى شئ دوی ته ووايئ چې تاسو د دوی مرسته د كاروبار په ثبوتولو كې ستايئ، تاسو نه غواړئ چې خپل ځان، سوداگري يا دوی د قانون څخه د سرغړونې له كبله په خطر كې واچوئ. تاسو كولاى شئ د اړوندو قوانينو چاپ شوي كاپيانې له ځان سره وساتئ او چې كله كوم څوك د بدې يا بل غير قانوني كار غوښتنه درنه كوي تاسو دا قانون ورته وښايست - دا كېدای شي په سمه توگه د ستونزې په حل كې مرسته وكړي.

بدې اړه لا ډېر معلومات

ځينې وختونه ستونزمنه وي چې د بدې او ډالۍ تر منځ په توپير پوه شو. ډالۍ هغه څه دي چې په بدل كې يې د كوم كار يا چلند غوښتنه نه كېږي. بدې په دې هيله وركول كېږي چې نښايي په يو كس اغېزه وكړي ترڅو په بدل كې يې ځانگړی كار ترسره كړي. دا هغه وخت اړين دي كله چې تاسو له دولتي چارواكو سره كار كوئ. د دې لپاره چې د بدې له تور څخه مو ځان ساتلى وي، تاسو بايد ډاډه شئ چې د ډاليو په اړه د دولت په مقرراتو پوهېږئ.

هغه خلك چې په عامه بستونو يا حكومت كې كار كوي ممكن فكر وكړي چې دوی د خپل موقف له امله، نه د خپل ځان له امله د ځانگړو ډاليو او چلند حق لري. هغه خلك چې د قدرت په چوكۍ ناست دي او د سوداگريو لپاره قوانين او مقررات جوړوي، څارنه يې كوي يا يې پلي كوي نښايي له تاسو څخه د ډاليو غوښتنه وكړي. له بدې وركولو پرته بله ښه لار داده چې دوی ته د يو ليك له لارې وليكئ چې تاسو د دوی د كار له امله مننه كوئ او دوی كولاى شي دا ليك خپلو جگپوړو چارواكو ته د دندې په ښه توگه د ترسره كولو لپاره د ثبوت په توگه وړاندې كړي، چې دا كولاى شي له دوی سره د راتلونكو دندو په ترسره كولو كې مرسته وكړي. سر بېره پر دې، د همكارانو او جگپوړو آمرينو په مخ كې ستاينه اغېزمنه وي.

حتی كه بدې وركول عادي هم ښكاري، په فساد كې گډون ستاسو په كاروبار او سوداگري منفي اغېزه كولاى شي. لومړی، بدې وركول په حقيقت كې د سوداگري لگښتونه پورته كوي. هغه پيسې چې تاسو يې په بدو كې وركوئ هغه پيسې دي چې ستاسو كاروبار يې له لاسه وركوي، كېدای شي دا پيسې په نويو وسايلو، كاركونكو، تجهيزاتو يا په خپل عايد باندې ولگول شي. په داسې حال كې چې بدې كېدای شي په لومړي ځل كوچنی لگښت ښكاره شي، كه تاسو د بدو وركول پيل كړئ، نو تاسو به د دې كار دوام ته مجبور شئ. كه دوی په دې پوه شي چې تاسو بدې وركوئ، دوی به د زياتو پيسو د لاسته راوړلو لپاره په تاسو هر وخت فشار راوړي. په بدو او فساد كې برخه اخيستل ستاسو په كاروبار يا سوداگري د اضافي فېس يا اجورې په څېر كار كوي چې ستاسو د شركت په بودېجه كې يې اټكل او پېژندل ستونزمن دي. كه څه هم بدې كېدای شي په لومړيو كې ارزښت لرونكى لگښت معلوم شي، خو د شركت د اوږدمهاله لگښت لپاره بده چاره ده.

دويم، د بدو وركول خطر لري. د چلند د بدلون په موخه د بدو وركول ممكن د نورو له خوا وليدل شي. دا اړينه ده چې خپله سوداگري او كاروبار خوندي وساتئ او ځان ډاډه كړئ چې د بدو په وركولو سره ځان او خپل كاروبار په خطر كې نه اچوئ. تاسو كېدای شي د فساد له امله له ستونزې سره مخ شئ، جریمه شئ، يا بد شهرت تر لاسه كړئ يا خپل كاروبار له لاسه وركړئ. زياتره خلك نه غواړي د هغه خلكو او سازمانونو سره سوداگري وكړي چې داسې كارونه كوي چې سوداگريز چاپېريال د نورو لپاره ناوړه گرځوي. دا خورا اړين دي چې د هغه خلكو او سازمانونو سره كار وكړئ چې د بدو او ډاليو په اړه نړيوال قوانين تعقيبوي.

په پای كې، هغه خلك چې د فساد په اړه خبرنه كوي، موندلې چې فساد او بدې په سوداگري او لوی اقتصاد باندې اغېزه لري. د يوه شركت د سوداگريزو لگښتونو په زياتوالي برسېره، بدې د كم خرڅلاو او د كاركونكو له كم گټورتوب سره هم تړاو لري. هغه سوداگري چې بدې نه وركوي ډېر اغېزناك او ټيټ لگښتونه لري. دوی پياوړي هم دي ځكه چې دوی له ننگونو سره، سره د خپل كاروبار ساتلو لپاره مناسبې پروسې تعقيب كړې دي. د بېلگې په توگه، كه تاسو مالياتي تفتيش ته د خپلې ماليې څخه د سترگو پټېدو په موخه بدې وركړئ، تاسو ممكن د لنډ وخت لپاره پيسې ورنكړئ خو د دولتي ماليې خپلول ستاسو د سوداگري لپاره خطرناك دي ان كه تفتيش يا پلټونكې پر دې بې نظمی د يو وخت لپاره سترگې پټې هم كړي. راتلونكې پلټنې ممكن شركت د تل لپاره وتړي.

په داسې حال كې چې اداري فساد او بدې وركول نښايي عادي ښكاره شي، دا مهم دي چې په ياد ولرو ډير خلك غواړي د خطر او لگښتونو له كبله د دې كار مخه ونيسي. له نورو سره د دې په اړه خبرې كول چې له دې موضوعگانو سره څه ډول چلند كوي او دې ډول غوښتنو ته د ځواب ويلو لپاره د قوانينو څخه ښه پوهه د خپلې سوداگري د اخلاقياتو او توقعاتو د ټاكلو لپاره خورا اړين دي، او دا كار تاسو په فساد كې د برخه ايستلو له خطر څخه ليرې ساتي.

د دې برخې د اصطلاحاتو تعريف

بېړۍ-د پيسو يا تحفې په ورکړې سره يو څوک د هغه کار کړلو ته قانع کول چې له دې پرته يې نه درته کوي.

فساد - د شخصي گټو د لاسته راوړلو په موخه د لوړ موقف لرونکو کسانو له لوري غيرصادقانه چلند.

شهريت - د يو کس په اړه باورونه او نظرونه

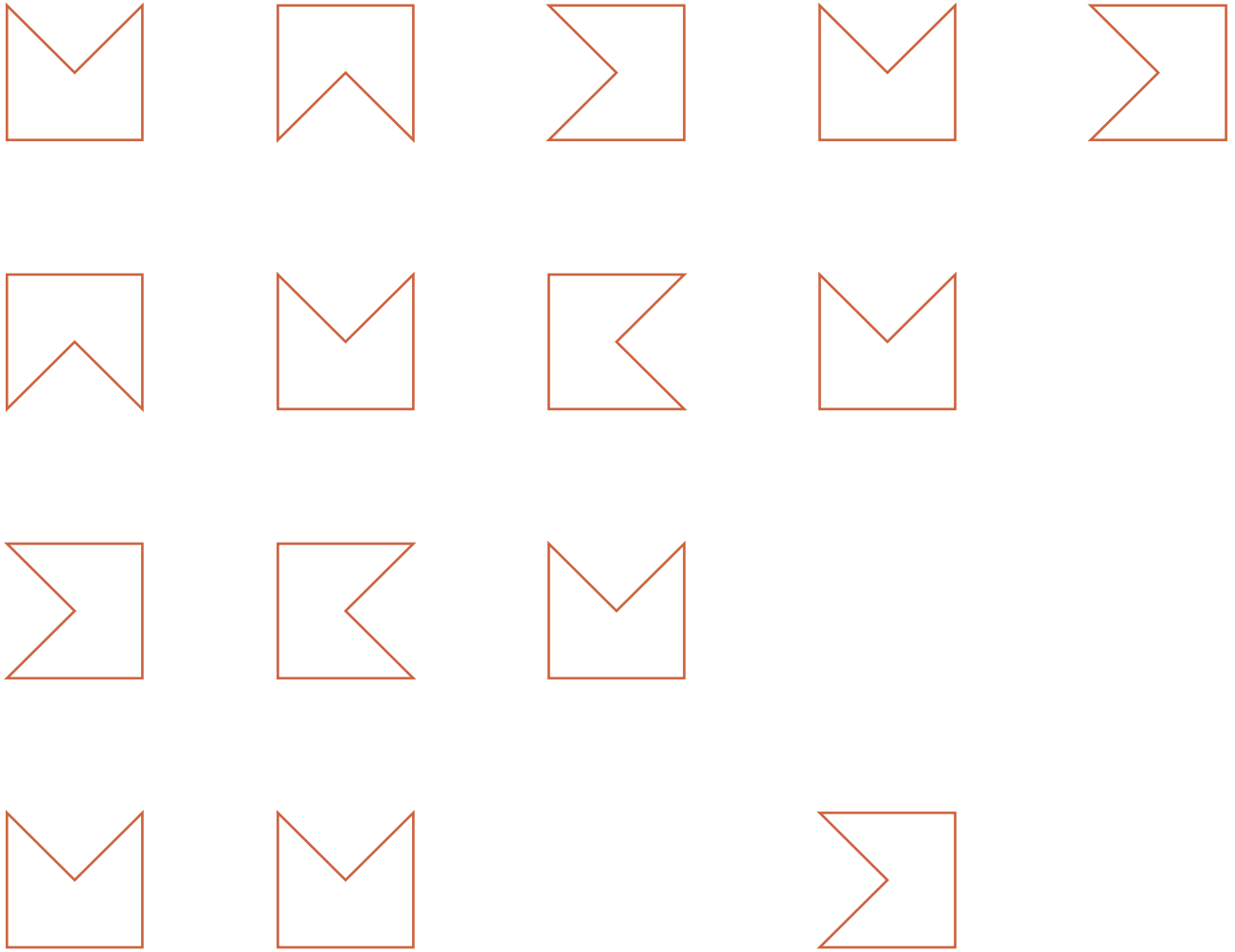
رونوالی - د همکارۍ او اړيکو لپاره د بشپړو اړينو معلومات له شتون سره، د پټو پلانونو او شرايطو نشتوالی.

د دې موضوع په اړه د ډېرو معلوماتو لپاره لاندې مطالب وگورئ

- اقتصادي چاپېريال بايد له کاري اخلاقو سره څه وکړي؟ ۱۳. کاري اخلاق
- آیا دا اخلاقي کار دی چې په سوداگرۍ کې ډالی ورکړو يا يې ومنو؟ ۱۳. کاري اخلاق
- د برياليتوب لپاره ولي اخلاق اړين دي؟ ۱۳. کاري اخلاق
- د چلند اصول څه شی دي؟ څنگه د چلند اصول يا د اخلاقو پاليسي رامنځته کولی شم؟ ۱۳. کاري اخلاق

اضافي شته مواد

د بډو او فساد په اړه د افغان دولت مقررات

۱۴.

آيا دا اخلاقي كار دى
چي په سوداگرۍ كې
ډالۍ وركړو يا يې ومنو؟

د پيروي کولو لپاره غوره قاعده دا ده چې ډاډه شئ ټولې ډالۍ کوچني او د وخت سره مناسپې دي او هدف يې په مقابل کې د بل کار ترسره کولو لپاره د چا تر اغېز لاندې راوستل ندي. ښې ډالۍ ښايي نوبت لرونکې وي يا بېرته ستاسو له سوداگرۍ سره اړيکه ولري. د مناسبو ډاليو بېلگې ښايي قلمونه، کتابچې، شالونه، دسما لونه، شيريني يا چاکلېټ يا هغه شيان وي چې ستاسو شرکت يې توليدوي يا کاروبار يې کوي. کوچنيو خوړو يا خوراكي توکو ته هم اجازه شته او لکه يو ميلمه ته د چای وړکولو په ډول عادي کېسه ده. تاسو بايد د هغه څه په اړه خپله پاليسي جوړه کړئ چې ستاسو په سوداگرۍ کې سم ښکاري او بيا ځان ډاډه کړئ چې په سوداگرۍ کې هر کس د دې پاليسۍ په اړه خبر دی. د لارښوونې په توگه، په سوداگرۍ کې د ډالۍ ارزښت بايد د نړيوالو قوانينو سره سم له ۱۰۰۰ افغانينو څخه ډېر نه وي او داسې مالوم نشي چې تاسو نورو ته بډې ورکوئ. تاسو بايد د محلي حقوقي لارښوونو په اړه محتاط اوسئ او ډاډ ترلاسه کړئ چې ډالۍ په مادي توگه دې کس ته گټه نه رسوي.

پدې اړه لا ډېر معلومات

ډالۍ په معمولي توگه د سوداگرۍ کولو او د احتمالي شريکانو او مشتريانو سره د اړيکو رامنځ ته کولو يوه برخه ده. دا ستونزمنه ده چې پرېکړه وکړو چې دا ډالۍ سمه ده يا ښايي ناسمه تعبير شي. د دې لپاره چې معلوم کړئ چې ډالۍ سمه ده که نه، تاسو بايد د دريو شيانو په اړه فکر وکړئ: د ډالۍ اندازه، د ډالۍ طبيعت يا څرنگوالی او د ډالۍ موخه. د دې دريو شيانو په اړه فکر کول له تاسو سره په دې پرېکړه کې مرسته کولای شي چې ايا ډالۍ د سوداگريزو اړيکو او يو ځانگړي مناسبت لپاره مناسبه ده که نه.

د ډالۍ اندازه لومړی فکتور دی. کوچنۍ ډالۍ چې قيمتي نه وي معمولا ښې وي. کوچنۍ ډالۍ د تاسو د سوداگريز نوم او لوگو سره د تاسو د سوداگرۍ په شهرت کې او ستاسو د ادارې په وده کې مرسته کوي. دا کار په لويه کچه د ښه نيت لرلو او اړيکو جوړولو لپاره ستايل کېږي. ډېر کاروبارونه او سوداگرۍ نوټ پښه، قلمونه، يا د خوړو توکو او شيريني کوچنۍ کڅوړې چې د شرکت نوم او نښه يا لوگو پرې لگېدلي وي خپلو سوداگريزو شريکانو، عرضه کوونکو او پيريدونکو ته ورکوي. د کوچنيو توليداتو نمونې او تخفيفونه هم ښې ډالۍ او اغېزمنه بازارموندنه ده، چې په واضح ډول د سوداگريزو اړيکو د جلبولو لپاره دي. په عمومي توگه کوچنۍ ډالۍ قيمتي نه وي خو د سوداگريزو اړيکو د جوړولو لپاره ستاسو د هڅو ښکارندوی دي. سترې قيمتي ډالۍ غلطې تعبير کېږي او شک منځ ته راوړي او که چېرې داسې ښکاره شي چې تاسو يې د بډو په توگه ورکوئ، بيا ستاسو سوداگرۍ ته ستونزې راولاړولی شي.

د ډالۍ طبيعت او څرنگوالی دويم فکتور دی چې بايد په اړه يې فکر وشي. کله چې د ډالۍ د طبيعت په اړه فکر کوئ، ستاسو بايد دا په پام کې وي چې ايا د دې مناسبت لپاره دا ډول ډالۍ سمه ده که نه. ځينې ډالۍ يوازې د يوه مناسبت، يوې رخصتۍ يا پېښې لپاره مناسپې دي. د بېلگې په توگه، که تاسو په اختر کې د کوم چا کور ته ورځئ، تاسو ښايي هغوی ته خواړه شيان يا خرما د ډالۍ په توگه وروړئ. دا کوچنۍ ډالۍ ده او د هغه مناسبت لپاره چې دواړې خواوې يې نمانځي مناسبه ده. که چېرې تاسو د الماسو غاړۍ يا د موټر کېلې وروړئ، دا به په ښکاره توگه داسې ښکاره شي چې تاسو غواړئ هغه کس تر اغېز لاندې راولئ او دا به مناسب نه وي. د دې لپاره چې پرېکړه وکړئ چې د ډالۍ طبيعت سم دی که نه، تاسو فکر وکړئ چې ايا ډالۍ د مناسبت سره سمه ده که نه او ايا دا هغه شی دی چې تاسو يې معمولا خپلو ملگرو ته ورکوئ. له دې پرته به هرڅه ناسم تعبير شي.

درېيم، دا مهمه ده چې د ډالۍ د موخې په اړه فکر وکړو. هغه ډالۍ چې دودېزې دي او يا په رخصتو او نورو پېښو کې معمولي دي کومه ستونزه نه لري. د بېلگې په توگه، هغه پيسې چې تاسو يې د اختر په ورځو کې د خپلوانو ماشومانو ته ورکوئ او اندازه يې له ۵۰ تر ۱۰۰ افغانۍ وي د منلو وړ دي. او يا کله چې د نوي مېلمان د ښه راغلاست لپاره گلونه ورکوئ دا د منلو وړ ډالۍ دي. دا ډالۍ بايد خلکو ته د يو کس د پرېکړې د اغېزمن کوونکي شي په توگه ښکاره نه شي. بله لار چې بايد په اړه فکر يې وشي دا ده، چې تاسو له خپل ځان وپوښئ چې ايا تاسو د ډالۍ په اړه خلکو ته په ويلو ارام احساس کوئ که نه. که تاسو يا د ډالۍ اخيستونکی د ډالۍ په اړه بل چا ته د حيثيت د زيانمنولو څخه پرته خبرې وکړي شي، ډالۍ سمه ده او کومه ستونزه نه لري. د بېلگې په توگه، ملبچه په کور کې جوړه شوې مېرغا توليدوي. هغې ډالۍ ته چې د جواز وړکولو په څانگه کې کار کوي د اختر په پار د شفتالو مېرغا چې پرې د ملبچې د شرکت نښه لگېدلې راوړه. دا يوه ډالۍ ده نه بډې، په داسې حال کې چې د هغې سوداگرۍ ته وده هم ورکوي.

ځينې وختونه ډالۍ مناسپې نه وي يا يو کس ممکن هغه ډالۍ چې تاسو يې ورته وړاندې کوئ، ونه مني. حکومتي چارواکي زياتره وختونه له سختو معيارونو سره مخ دي او ډاليو ته کېدای شي د پيرودونکو يا سوداگريزو شريکانو لخوا د بډو په سترگه وگوري. په نړيوالو سازمانونو کې عموماً کارکوونکو ته اجازه نشته چې هغه ډالۍ ومني چې ارزښت يې له ۲۰ امريکايي ډالرو څخه ډير وي او ځينې بهرنيان يا حکومتي چارواکي ممکن د دوی د قواعدو او قوانينو له مخې د هر ډول ډاليو د منلو څخه منع وي. که تاسو چاته ډالۍ وړاندې کوئ او هغه يې ونه مني، دا ممکن داسې وي چې دوی د هر ډول ډالۍ له منلو څخه منع دي، خو بيا هم د ډالۍ وړاندیز ستايلی. دوی نه غواړي تاسو او خپل ځان له ستونزې سره مخ کړي. د دوی دا کار بد چلند مه گڼئ، پر ځای يې کوښښ وکړئ چې پوه شئ چې دوی ولې دا ډالۍ رد کړه او له دې تجربې څخه پند واخلي.

د دې برخې د اصطلاحاتو تعريف

بډې- د پيسو يا تحفې په ورکړې سره يو څوک د هغه کار کړلو ته قانع کول چې له دې پرته يې نه درته کوي.

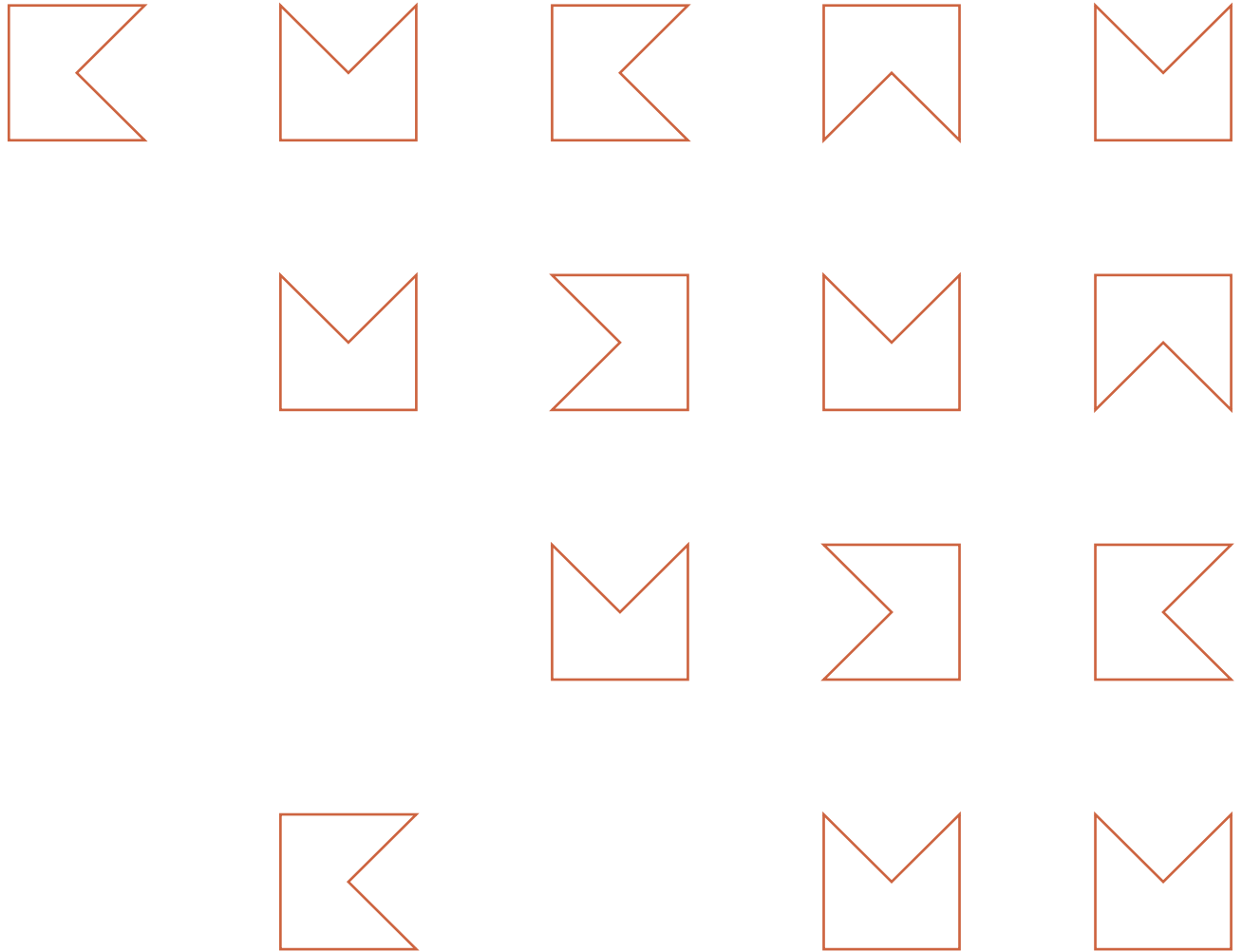
شهريت - د يو کس په اړه باورونه او نظرونه.

د دې موضوع په اړه د ډېرو معلوماتو لپاره لاندې مطالب وگورئ

- د برياليتوب لپاره ولې اخلاق اړين دي؟ ۱۳. کاري اخلاق
- د چلند اصول څه شی دي؟ څنگه د چلند اصول يا د اخلاقو پاليسي رامنځته کولی شم؟ ۱۳. کاري اخلاق
- بډو او فساد ته څنگه ځواب ورکړم؟ ۱۳. کاري اخلاق
- آیا دا ښه خبر ده چې زه خپل محصولات او خدمات هر وخت په وړيا توگه نوروته وړاندې کړم؟ ۹. قيمت اېښودل

اضافي شته مواد

د بډو او فساد په اړه د افغان دولت مقررات

۱۵.

طبیعی چاپیریال باید له کاری
اخلاقو سره څه وکړي؟

ډېر شرکتونه اوس هڅه کوي داسې سوداگریزې کړنې ولري چې د طبیعي چاپیریال لپاره ښې وي. دا د پایداری یا چاپیریال ساتنې لارې چارې بلل کېږي. دا نه یوازې «سم» کار دی چې باید وشي، بلکې ډیرو سوداگریو په دې کې مالي گټې لیدلې دي. هره سوداگری له نړیوالو غواړي ترڅو د اوبو، هوا، خوړو او هغه اومو توکو برابرولو ته چې د اقتصادي توکو په جوړولو کې کارول کېږي، دوام ورکړي. که چېرې چاپیریال د ککړتیا د زیاتوالي له امله ډیر زیانمن شي، دا طبیعي سرچینې چې د ژوند او سوداگری لپاره اړینې دي (لکه د ساختماني چارو لپاره چارتراش)، نور به بیا شتون ونه لري. د طبیعي سرچینو نشتوالی کولی شي کاروبارونه او اقتصاد زیانمن کړي، ځکه کاروبار به ونشي کولی هغه محصول ومومي چې دوی ترې محصولات تولید کړي یا یې په لوړه بیه وارد کړي، یا ممکن د دوی کارکوونکي د کارکولو لپاره پاکو اوبو او ښو خوړو ته لاس رسې ونه لري. د پاکو اوبو کمېدل او په کابل کې د اوبو د سرچینو دوامداره ککړتیا یوه لویه ستونزه ده چې دواړه اشخاص او موسسې اغېزمنوي. د ځینو پیروونکو یا نورو شرکتونو لپاره چې تاسو ورسره کار کوئ، د دې لپاره د پریکړې په وخت کې مهمه ده چې غواړي له کوم شرکت سره سوداگری وکړي. د چاپیریال د ککړتیا د کمولو او خوندي کاري ځای په منځ ته راوړلو سره په دوامداره توګه فعالیت کول د ټولني د روغتیا او ستاسو د کاروبار د شاوخوا ټولني لپاره ښه دي. د چاپیریال په نظر کې نیولو سره فعالیت ته دوام ورکول به ستاسو کاروبار په ټولنه کې د ککړې هوا یا ککړو اوبو د پاکولو لپاره مسئول ونه ګڼي. ډیرو شرکتونو د چاپیریال ساتنې فعالیتونو له لارې مالي سپما او اضافي عواید لاسته راوړي دي.

بډې اړه لا ډېر معلومات

د چاپیریال ساتنې لارې چارې درې لویې گټې لري: اخلاقي گټه، رقابتي گټه، او د لګښت سپما. اخلاقي گټې په واقعیت کې د «سم» کار له کولو څخه لاسته راځي. دا کېدای شي تاسو ته د خپل شرکت د مالکیت او هغه میراث په اړه چې تاسو یې پرېږدئ، تاسو ته ښه احساس درکړي. دا کولی شي له تاسو سره د هغه کارکوونکو په ګمارلو کې مرسته وکړي چې اخلاقي شرکتونو ته ارزښت ورکوي. ستاسو سوداگری د ټولني لپاره تر هغې گټې زیاتولی شي چې د ټولني د چاپیریال ساتنې فعالیتونه مراعات کړي، او ستاسو د کارکوونکو لپاره د کار کولو روغتیايي کارځای رامنځته کړي.

رقابتي گټه د هغو خلکو څخه راځي چې د هغه شرکتونو سره کار کولو ته ترجیح ورکوي چې د چاپیریال لپاره ښه دي. دا هغه وخت مهمه ده چې تاسو د نړیوالو شرکتونو سره سوداگری ترسره کوئ. زیاتره نړیوال شرکتونه داسې پالیسي لري چې دوی غواړي له هغو شرکتونو وسایل وپېري چې د چاپیریال ساتنې فعالیتونه ترسره کوي. د چاپیریال پایدري ستاسو کاروبار له سیالانو جلا کوي، په ځانګړې توګه که چېرې کم شمېر شرکتونه ستاسو په سیمه کې چاپیریال ساتنې ته پاملرنه کوي.

تر ټولو مهمه گټه د لګښتونو سپما ده. د لګښتونو د کمولو لپاره ترټولو غوره لار داده چې ضایعات کم شي. ضایعات کېدای شي نورو کاروبارونو ته بیرته راستانه کړلای شي، بیا ورغول شي یا په نورو سوداګریو وپلورل شي. که تاسو یو رستورانټ لری، یو لوی لګښت ممکن د خوړو ضایع کېدل وي. تاسو کولی شئ د خوړو ضایعات د کمې اندازې خوړو په پیروندلو یا د نورو موادو په بیا کارولو، لکه په نورو دیګونو کې د بوټو د ریښو په بیا کارولو، سره کم کړئ. دا نه یوازې د چاپیریال لپاره غوره دی بلکې تاسو به پیسې هم سپما کړئ. د رستورانټ په بیلګې کې، تاسو کولی شئ د ورځې په پای کې هغه خواړه هم لیرې کړئ چې خراب شوي دي. دا کېدای شي تاسو ته د هغې د لیرې کولو لګښتونه سپما کړي. که داسې ونکړئ، دا به په ټولنه کې د تاسو لپاره د ښه شهرت په ترلاسه کولو کې مرسته وکړي. د محلي شیانو پیروندل د ترانسپورت لګښتونه (همدارنګه د هوا ککړتیا) کموي، او تاسو ته اجازه درکوي چې په وړو بستو کې د ضایعاتو د کمولو په موخه شیان وپلورئ، او پیسې ستاسو محلي اقتصاد ته راوګرځوئ.

هغه شیانو ته پام وکړئ چې ستاسو شرکت ډېرې پیسې پرې لګوي. ایا ستاسو شرکت پیسې په اومو توکو لګوي؟ که داسې ده، تاسو ښایي د بیارغول شوو یا محلي موادو استعمال ته پام وکړئ. که تاسو ډېر ضایعات لری، تاسو د تولید لږ ضایعات لرونکو طریقو ته پام وړوئ، دا هغه لارې دي چې ضایعات بېرته رغوي، یا نورې داسې لارې چې لګښتونه کموي. د برېښنا ساتنه کولی شي د برېښنا او ګرموونکو او سړوونکو لګښتونو پیسې او همدارنګه د سونګ توکو ممکنه لګښتونه (جنراتورونو لپاره) سپما کړي. نورې پایښت لرونکي کړنې شتون لري چې کېدای شي په پیل کې ډېر لګښتونه پرې راشي (په لمریز پنېلونو هغه وسایلو پانګونه چې لږ انرژي کاروي) خو په اوږد مهال کې ستاسو پیسې سپما کوي. تاسو باید دا محاسبه کړئ او پرېکړه وکړئ چې دا ستاسو لپاره مناسبه ده او که نه.

د اخلاقي اوسېدو او پایښت یوه برخه د هغه زبان کمول دي چې تاسو یې چاپیریال ته رسوئ. د بیلګې په توګه، د ضایعاتو په سمه توګه لیرې کول او د څښاک اوبو نه ککړول هم اخلاقي او هم پایښت لرونکي کار دی. دا تاسو ته ډاډ درکوي چې تاسو او ستاسو شرکت به په راتلونکي کې خوندي اوبو ته لاسرسی ولري. تاسو ته پکار ده چې دا خبره خپره کړئ او نورې سوداګرۍ هم دې ته وهڅوئ چې دا کار وکړي. بله بیلګه یې ښایي د مضره کیمیاوي موادو د کارولو کمول وي. دا نه یوازې د چاپیریال لپاره غوره ده، بلکې دا ستاسو د کارکوونکو د خونديتوب لپاره هم اړین دي. د چاپیریال ساتنې لپاره بل اخلاقي چلند دا دی چې د سړک پر سر د دفتر د ضایعاتو له اچولو څخه ډه وکړئ.

رقابتي گټه - هغه څه چې يوه شرکت ته د نورو سيالي کونکو شرکتونو په وړاندې ښه سوداگريز موقف يا د خرڅلاو موقف ورکوي.

طبيعي سرچينې - توکي او مواد لکه منرالونه، ځنگلونو، اوبه، او حاصل خيزه ځمکه چې په طبيعت کې پيدا کېږي او د اقتصادي گټې لاسته راوړلو لپاره کارول کېدای شي.

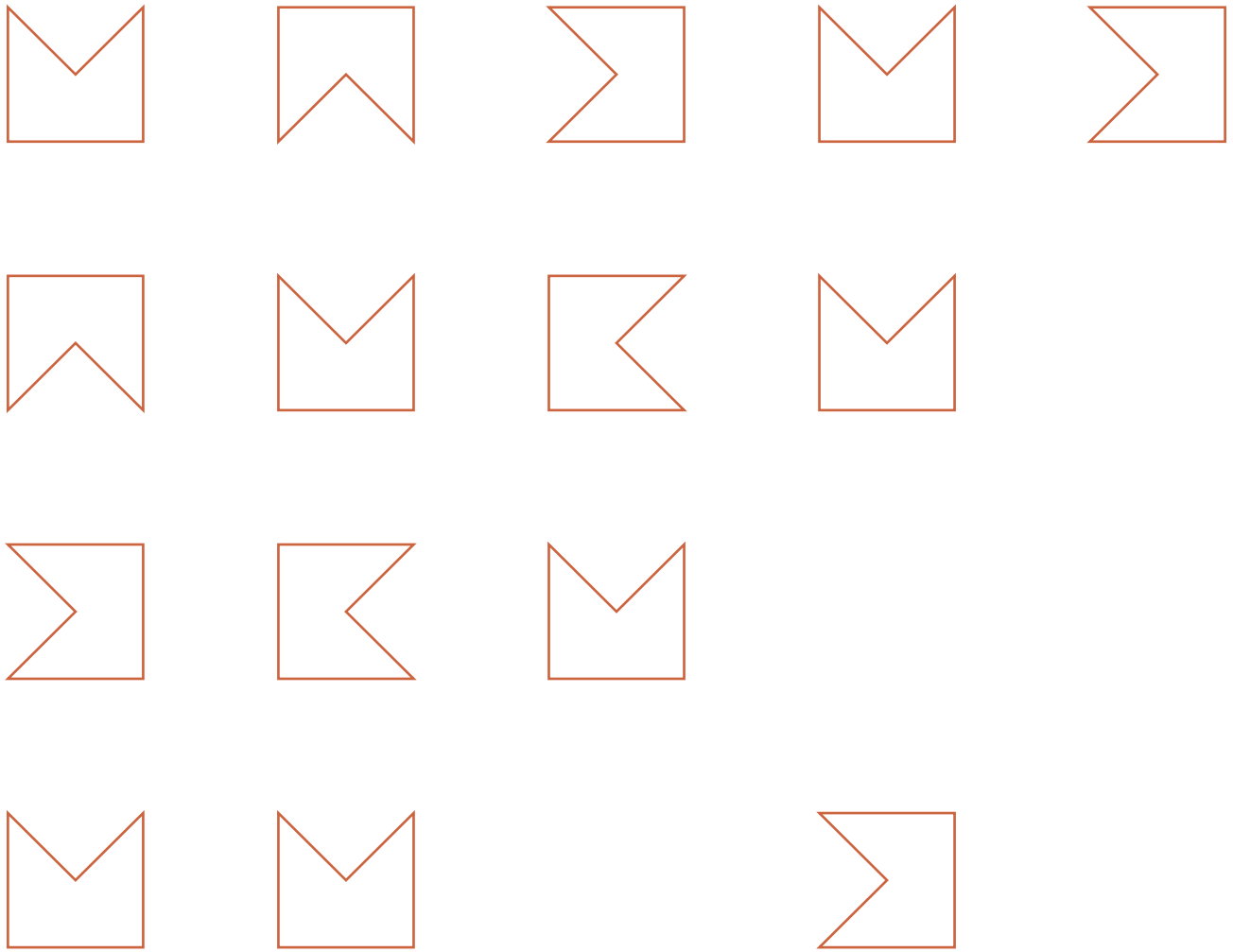
د چاپيريال ککړوالی - په زيان رسوونکو او زهرجنو موادو د (اوبو، هوا، او فضا) ککړول.

اومه توکي - اساسي مواد چې له هغې څخه محصولات جوړېږي.

د پايدارۍ او چاپيريال ساتنې لارې چارې - په داسې توگه د اوسنيو اړتياوو پوره کول چې د راتلونکو اړتياوو په پوره کولو منفي اغېزه ونکړي.

د دې موضوع په اړه د ډېرو معلوماتو لپاره لاندې مطالب وگورئ

- د سوداگرۍ لپاره ټولنيز مسؤليت څه شی دی، او ولې اړين بلل کېږي؟ ۱۳. کاري اخلاق
- د برياليتوب لپاره ولې اخلاق اړين دي؟ ۱۳. کاري اخلاق
- «ملاټر کوونکي بازارموندنه» څه ده او ولې بايد پاملرنه ورته وکړم؟ ۶. بازار موندنه

۱۶.

خوندي چاپيريال بايد له
کاري اخلاقو سره څه وکړي؟

يو له مهمو لومړيتوبونو څخه ستاسو خپل او د کارکوونکو او پیرودونکو خونديتوب دی. دې ته په پام سره، باید د خونديتوب دوه اړخونو ته پام وشي: د معلوماتو ساتنه او خونديتوب او شخصي امنیت او خونديتوب. د معلوماتو خونديتوب د کاروبار د دوسيو او اسنادو خوندي ساتلو ته وايي. په دې کې د تاسو د کاروبار د مالي معلوماتو، او ستاسو او د پیرودونکو د شخصي معلوماتو په گډون هم د کمپیوټري او هم د ورقي دوسيو او معلوماتو خونديتوب، شاملېږي. د یو کاروبار لپاره ټول معلومات ارزښت لري او باید خوندي وساتل شي. یوازې باوري او روزل شوي کارکوونکي باید دې معلوماتو ته لاسرسی ولري. شخصي امنیت یا خونديتوب د ځان، کارکوونکو او پیرودونکو په فزیکي توگه خوندي ساتلو ته وايي. تاسو باید په دې پوه شئ چې ستاسو هر یو کارکوونکې څوک دی، او په دوی باندې باید د دندې په اړوندو چارو او د کارکوونکو په خطر کې نه اچولو پر سر باور شتون ولري. ستاسو د کاروبار موقعیت هم باید د امکان تر حده خوندي وي. دا د افغانستان په څېر په ځایونو کې خورا اړین دي چېرته چې داخلي امنیتي ستونزې عادي خبره ده.

پدې اړه لا ډېر معلومات

د یو کاروبار یا سوداگری د مالک په توگه، تاسو باید د خپلو کارکوونکو او پیرودونکو د خونديتوب څخه ډاډمن وئ. په دې کې دواړه هم معلوماتي او هم شخصي خونديتوب شاملېږي. د معلوماتو د بڼه خونديتوب په لاروچارو کې د کمپیوټري او ورقي معلوماتو خوندي ساتل شاملېږي. د شخصي خونديتوب په فعالیتونو کې ستاسو د کارکوونکو پېژندل او له دې څخه ډاډ ترلاسه کول چې ستاسو کاري چاپېریال او سوداگریز موقعیتونه ستاسو د کارکوونکو او پیرودونکو لپاره خوندي ځایونه دي، شاملېږي.

ټول شرکتونه ریکارډونه ساتي. په دې کې ممکن مالي او د مالیاتي ریکارډونه، د کارکوونکو یا پیرودونکو معلومات، او قانوني اسناد شامل وي. که چېرې دا ریکارډونه د غلطو خلکو لاس ته ورشي، هغوی ستاسو سوداگری او کارکوونکو ته جدي زیان رسولی شي. خلک ښایي دا سندونه د دې لپاره وکاروي چې ستاسو د شرکت څخه غلا وکړي، ستاسو د کارکوونکو پېژندگلوۍ غلا کړي، ستا کارکوونکي یا پیرودونکي د هغې لارې وگواښي، یا ښایي ستاسو رازونه ستاسو له سیالانو سره شریک کړي. د دې د مخنیوي لپاره تاسو باید د معلوماتو د خونديتوب پالیسي ولرئ او کارکوونکي په دې برخه کې وروزی. تاسو همدارنگه باید د کمپیوټرونو او سندونو د مدیریت مناسب سیستم ولرئ تر څو ستاسو معلومات خوندي وساتل شي. د بېلگې په توگه، ستاسو کمپیوټر باید پټه نښه یا پسورد ولري او یوازې باوري او مسئول کس په دې پټه نښه پوه وي. ستاسو د معاشاتو یا تنخواگانو سیستم باید خوندي وي تر څو ستاسو د کارکوونکو تنخواگانې د لیدو وړ نه وي چې ښایي ستاسو کاري چاپېریال او د کارکوونکو تر منځ اړیکو ته زیان ورسوي.

دا مهمه نه ده چې تاسو دا سندونه په کمپیوټري بڼه ساتئ یا په دوسيو کې، تاسو باید ډاډه اوسئ چې نور دې سندونو ته لاسرسی نه لري. ورقي سندونو ته چې کله اړتیا نه وي باید په الماری یا جعبو کې قلف وساتل شي. یوازې روزل شوي او باوري کارکوونکي باید حساس معلومات لکه د دندو غوښتنلیکونه، مالي سندونه، یا نور محصولات، رسیدونه، یا سوداگریز رازونه چې د شرکت لپاره مهم دي، سمبال کړي.

که ستاسو شرکت کمپیوټرونه کاروي، ستاسو کارکوونکو ته باید له هغې څخه د خوندي کارولو په اړه روزنه ورکړل شوي وي. ټول کمپیوټرونه د کار نه اخیستلو په وخت کې په اتوماتیک ډول قفل شي. ټول کارکوونکي باید خپلې پټې نښې ولري او د کار د خلاصېدو څخه وروسته له کمپیوټر څخه بهر شي. دوی باید پټې نښې چېرته ونه لیکي او نه یې له چا سره شریکي کړي. دا تاسو ته اجازه درکوي چې په دې پوه شئ چې څوک په مشخص سند کار کوي او ډاډه شئ چې دوی یو او بل ته مزاحمت نه کوي او د یو او بل د کارونو خنډ نه گرځي. هغه سندونه چې زیات شمېر کسانو ته اړتیا لري چې کار پرې وکړي، د گوگل ډاکس، ډراپ باکس، یا سلک پروگرامونو کارول زیات شمېر خلکو ته اجازه ورکوي چې سندونه پرته د رمزونو او خوندي معلوماتو له شریکولو، یو له بل سره شریک کړي.

شخصي امنیت یا خونديتوب هم خورا اړین دی، په ځانګړي ډول په نه وړادوینه کېدونکو امنیتي چاپېریال لکه افغانستان کې. د گومارنې په وخت کې د سابقې او ماخذ یا مرجع پلټل ډیر اړین دي. تاسو باید د خپلو نویو کارکوونکو پېژندنه تصدیق کړئ او د هر کارکوونکي لپاره شخصي دوسیه وساتئ. تل د هغه کارکوونکو په گومارلو کې محتاط اوسئ چې تاسو پرې اعتماد نه لرئ یا د دوی سابقه نشي تصدیق کولی. د کارکوونکو لپاره د اړیکو نیولو بېړنۍ شمېرې وساتئ تر څو د رتلونکو احتمالي گواښونو مخنیوی وشي.

تاسو همداراز باید ځان ډاډه کړئ چې ستاسو کارځای خوندي دی. ځان ډاډه کړئ چې ودانۍ په بڼه او خوندي توگه رغول شوې تر څو د کوچنیو زلزلو پر وړاندې مقاومت ولري یا د بېړنیو پېښو لکه اور لگېدنو په وخت کې په اسانه توگه له ودانۍ څخه بهر ته تگ وشي. همدارنگه تاسو باید د کاري ساعتونو پر مهال امنیتي کسان وگومارئ او که په سیمه کې د خطرونو په اړه پوهېږئ نو د کمرو سیستم ولگوئ. تاسو کولی شئ له متخصصو کسانو یا له خپلو هغه ملګرو امنیتي سلا مشورې وغواړئ چې په امنیتي برخه کې تجربه لري. کله چې تاسو د خپلو کارکوونکو لپاره مهال وبش چمتو کوئ، ډاډ ترلاسه کړئ چې دوی کولی شي په خوندي توگه کار ته لاړ شي او بېرته کور ته وگرځي.

امنیت د یوې سوداګرۍ او یو کاروبار لپاره د څو دلیلونو له مخې اړین دی. د کاروبار یا سوداګرۍ د څښتن په توګه، د کارکوونکو او پیرودونکو امنیت یا خونديتوب ستاسو مسئولیت دی. د خپلو کارکوونکو او پیرودونکو خونديتوب نه یوازې ستاسو اخلاقي دنده ده بلکې د دوی په امنیت او خوندي ساتلو کې پاتې راتلل کېدای شي تاسو ته قانوني جزا ولري او پر ګټو مو منفي اغېزه وکړي. که کارکوونکي په خوندي توګه کار ته نشي راتلای، دوی به له تاسو سره کار نه دوام ورنکړي. که پیرودونکي او مراجعین د کاروبار په موده کې له خپل خونديتوب ډاډه نه وي، دوی به د خپلو پیسو د لګولو لپاره بل ځای پیدا کړي.

د دې برخې د اصطلاحاتو تعریف

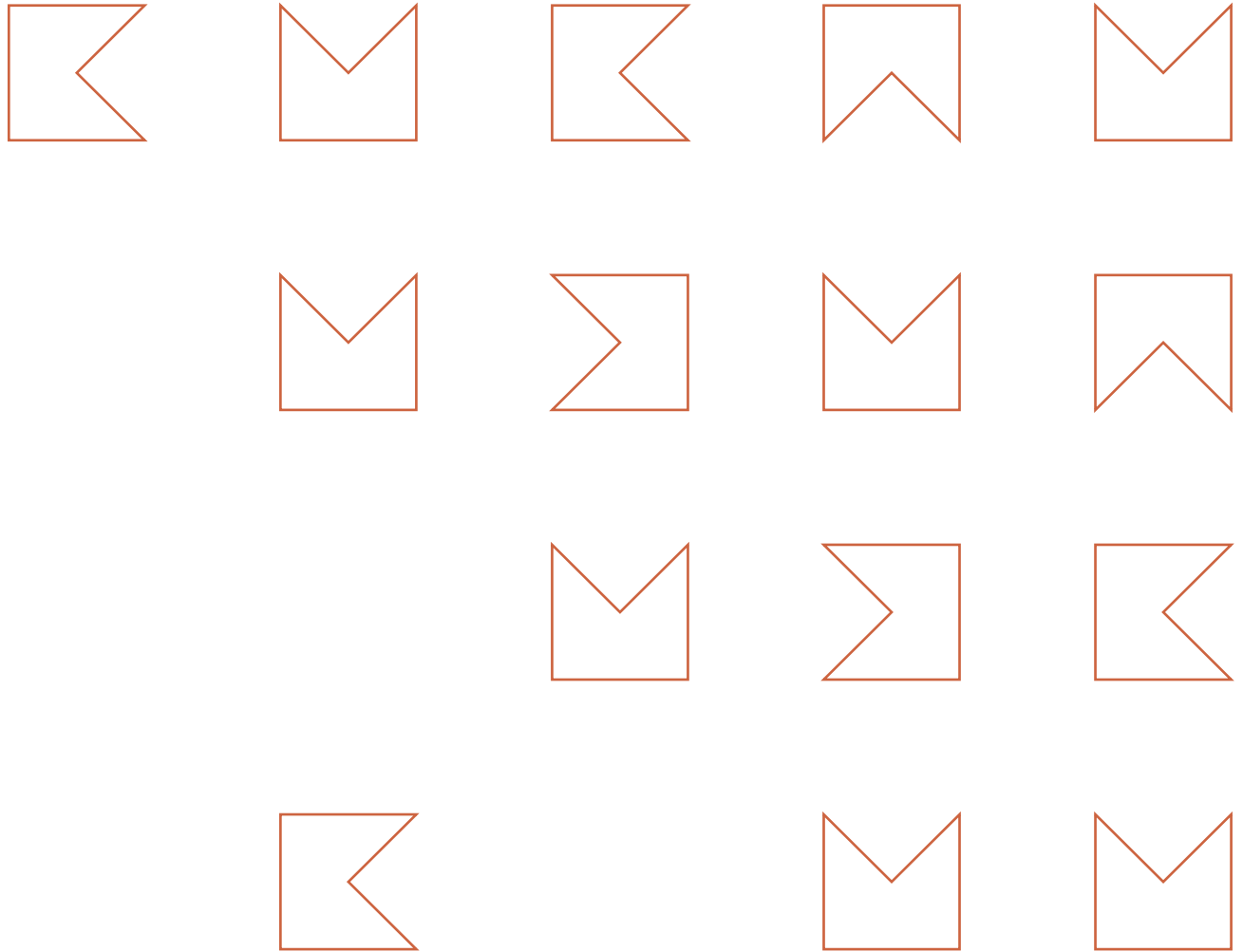
د معلوماتو خونديتوب – د شرکت اړوند د معلوماتو خوندي ساتل چې ښايي د پانې (فایل) یا دیجیتلي (کمپیوټري) بڼه وي.

شخصي امنیت یا خونديتوب – له فزیکي خطرونو یا زیانونو د خلکو ساتل.

سوداګریز رازونه – هغه پټه وسیله یا تخنیک چې د یوې کمپنۍ لخوا د خپلو محصولاتو او خدماتو د ارزښت د ډېرولو لپاره کارول کېږي.

؟ د دې موضوع په اړه د ډېرو معلوماتو لپاره لاندې مطالب وګورئ

- د چلند اصول څه شی دي؟ څنګه د چلند اصول یا د اخلاقو پالیسي رامنځته کولی شم؟ ۱۳۴. کاري اخلاق

.۱۷

اقتصادی چاپیریال باید له
کاری اخلاقو سره څه وکړي؟

د سوداګرۍ اقتصادي چاپیریال هغه بهرني حالتونو ته راجع کېږي چې ستاسو د سوداګرۍ کولو توان اغېزمن کوي او هم دا په پا کې نيسي چې څرنگه ستاسو سوداګري په ټولنه باندې اغېز کوي. دا مهمه ده چې تاسو خپله سوداګري او کاروبار د ټولني يوه برخه وګڼئ او د خپلې سوداګرۍ رول په پام کې ونيسئ. په سوداګريز چاپيريال کې دا موارد شاملېږي: هغه قوانين، مقررات او اصول چې ستاسو کاروبار يې بايد تعقيب کړي، هغه ماليې چې ستاسو شرکت او کارکوونکي يې ورکوي، په څومره اسانۍ يو کاروبار پيل کېږي يا مالي تمويل ته لاسرسی پيدا کېږي، او ستاسو سوداګري او کاروبار څرنگه د ټولني وګړو ته ګټه رسولي شي. يو پياوړی اقتصادي چاپيريال د خلکو لپاره د هغه سوداګرۍ پيلول اسانه کوي چې قواعد او قوانين تعقيبي، او همدا شان د کارکوونکو او پيرودونکو سره د متشبثينو اخلاقي چلند ته وده ورکوي.

پدې اړه لا ډېر معلومات

د اقتصادي چاپيريال سموايي په مستقيم ډول ستاسو د شرکت په مالي ثبات او د اخلاقي سوداګرۍ لپاره ستاسو په وړتيا اغېز کوي. که څه هم په اقتصادي چاپيريال کې هغه شيان شامل دي چې د حکومت، بانکونو يا صنعتي ګروپونو له خوا ترسره کېږي، دا بهرني عوامل د شرکتونو پرېکړې او حتی اخلاقي پرېکړې اغېزمنولي شي.

کله چې تاسو يو کاروبار او سوداګري پيلوئ، نو تاسو بايد سوداګريز چاپيريال ته پام وکړئ ترڅو ډاډ ترلاسه کړئ چې تاسو هغه قواعد، قوانين، او اصول تعقيبيو چې ستاسو په سيمه کې د کاروبار لپاره ورته اړتيا ده. ځيني وختونه د دې قوانينو او قواعدو تعقيب اسانه وي، مګر کله ناکله قواعد او قوانين د سوداګرۍ پيل يا د سوداګرۍ پر مخ وړل له يو مناسب پلان پرته ستونزمن کوي. د بيلګې په توګه، يوه نانوايي کېدای شي د روغتيا او حفظ الصحې د جدي قواعدو تعقيب ته اړتيا ولري، مګر يو ودانيز شرکت به د ودانيزو کوډونو لپاره ځانګړي قوانين ولري، چې کېدای شي ډېر پېچلي وي. د خپلې سوداګرۍ او کاروبار لپاره د اقتصادي چاپيريال پېژندل د هغه قوانينو او قواعدو د پېژندلو په معنی دي چې ستاسو د سوداګرۍ د ډول سره سمون لري.

ماليات د اقتصادي چاپيريال يوه برخه ده چې کولی شي ستاسو د سوداګرۍ د چلولو يا پرمخ بيولو په لګښت اغېزه وکړي. دا مهمه ده چې په دې پوه شئ چې ماليات څنګه ستاسو په سوداګرۍ، توليداتو، او تنخواګانو باندې اغېزه کوي. د هغه پيسو راکمول چې ستاسو شرکت يې د ماليې په توګه ورکوي ډېر وخت د ګټې په سترګه ورته کتل کېږي، خو په ماليه سترګې پټول يا نه تاديه کول کولی شي داسې ناوړه اقتصادي چاپيريال رامنځ ته کړي چې د سوداګرۍ لپاره ښه نه دی يا کېدای شي د ماليې د قانون د نه تعقيب له کبله له جريمې سره مخ شي.

د سوداګرۍ په چاپيريال کې يو بل فکتور کېدای شي دا وي چې تاسو په څومره اسانۍ سره کولی شئ پور تر لاسه کړئ يا خپل کاروبار تمويل کړئ. کله چې بانکونه خلکو ته د کاروبار د پيلولو لپاره پور ورکوي، د پور ډول چې تاسو يې ترلاسه کوئ ممکن د سود تيب يا لوړ نرخ ولري. د سود تيب نرخ دا معنی لري چې دا ستاسو لپاره ارزانه ده ترڅو د خپلې سوداګرۍ د پيلولو لپاره پيسې په پور واخلي. د سود لوړ نرخ د يوې سوداګرۍ لپاره زيات لګښتونه له ځانه سره لري او د دې معنی هم ورکوي چې پيرودونکي د ځينو محصولاتو د لاسته راوړلو او اخیستلو په برخه کې له ستونزو سره مخ دي، په تيره بيا که دوی د هغه شيانو د اخیستلو لپاره پور ته اړتيا لري چې گران دي، لکه کورونه او موټرونه. پيسو يا فنډ ته مناسب او عادلانه لاسرسی د سوداګريز چاپيريال په تېره بيا د کوچنيو سوداګريو لپاره مهم دي، نو ځکه ځيني وختونه کوچني پورونه شتون لري.

کله چې حکومتونه وغواړي سوداګري وهڅوي (او خلک وهڅوي چې سوداګري پيل کړي) دوی پاليسۍ جوړوي ترڅو خلکو ته د سوداګرۍ پيلول اسانه کړي، په مقرراتو پوه شي، او ممکن ټيټې ماليې يا د تيب سود لرونکي پورونه ورته برابر کړي. ځيني وختونه داسې تشبثات چې په ورته صنعت کې فعاليت کوي يا ورته محصولات او خدمات پلوري، ممکن په ګډه کار وکړي ترڅو د محلي حکومت ملاتړ ترلاسه کړي. کله چې سوداګري هڅه وکړي چې داسې اقتصادي چاپيريال رامنځته کړي چې د سوداګرۍ د پيلولو او چلولو لګښتونه را کم کړي، د محلي مشرانو، حکومتي چارواکو او پاليسې جوړونکو سره ليدنه مهمه ده. دوی همدارنګه له دې ډاډ تر لاسه کولای شي چې محلي حکومتونه هغه قوانين او مقررات پلي کوي چې د مناسب چاپيريال په رامنځته کولو يا د کارکوونکو يا پيرودونکو سره مرسته کوي. دوی همدارنګه کولی شي د قوانينو د ماتولو او سترګې پټولو پر ځای، له هغه پخوانيو قوانينو څخه ځان خلاص کړي چې سوداګري کول ستونزمنوي.

که څه هم د اقتصادي چاپيريال زياتره برخې ستاسو د سوداګرۍ د کنترول څخه بهر دي، خو په دې اړه څو لارې شتون لري ترڅو ډاډ ترلاسه کړئ چې تاسو د خپل محلي اقتصادي چاپيريال په ښه کولو کې مرسته کوئ. لومړی کارکوونکو ته مناسبه اجوره ورکول دي. دا نه يوازې د ايقيني کوي چې تاسو غوره کارکوونکي ګومارئ، بلکې دا پيسې بېرته محلي اقتصاد ته راګرځوي. دا ستاسو په ګټه ده چې پياوړی سيمه ټيز اقتصاد جوړ کړئ، ځکه چې ستاسو زياتره پيرودونکي سيمه ټيز خلک دي. د يوه پياوړي سيمه ټيز اقتصاد سره مرسته کول په دې معنی دي چې ستاسو پيرودونکي ستاسو د محصول د پيرودلو لپاره ډيرې پيسې په لاس کې لري. دا کار به سبب شي چې تاسو خپلو توليداتو لپاره محلي مواد واخلي يا خپلو کارکوونکو ته د ژوند تېرولو اجوري ورکړئ. دا هم اخلاقي کار دی، هم د خپلو پيرودونکو د مالي ښه والی سره مرسته کوئ.

د تاريخ يو مثال هينري فورد دی. هينري فورد د موټر مخترع او د فورد د موټرو د شرکت بنسټ اېښودونکې دی. هغه پوه شو چې کارکوونکو ته يې دومره لږ تنخوا ورکول کېده چې نه يې شو کولای د هغې محصولات واخلي. په داسې حال کې چې د حداقل اجورې د قوانينو مطابق دا قانوني وه چې دوی ته دا تنخواگانې ورکړي، دا کار د کارکوونکو د بدلون او ټيټ مورا ل سبب هم شو ځکه چې خلک د لوړو تنخواگانو لرونکو دندو په لټه کې وو. هغه دې ستونزې ته د کارکوونکو د تنخواگانو د لوړولو له لارې ځواب ورکړ. پداسې حال کې چې په لومړيو کې دا کار د شرکت لپاره خورا گران تمام شو، خو وروسته شرکت وموندل چې دې کار په ډراماتيک ډول د کارکوونکو بدلون ټيټ او کارکوونکي يې وهڅول چې سخت کار وکړي او ډير گټور شي. دوی کولی شوای ښه خواږه وخوري او خپلو کورنيو ته خواږه ورکړي، نو دوی روغ وو او کمې ورځې يې رخصت اخيست. سربېره پر دې، لکه څنگه چې فورد هيله درلوده، د هغه زياتره کارکوونکي اوس کولی شوای چې موټر واخلي.

بله بېلگه يې د شهلا په نوم د يوې افغان سوداگرې ده چې په کابل کې د جامو يو شرکت چلوي. هغې زياتره وخت فکر کاوه چې د هغې کارکوونکي د تنخواگانو څخه خوښ دي. يوه ورځ هغه خبره شوه چې د هغې يو کارکوونکی په کور کې سخت ټپي شوی دی. هغې پرېکړه وکړه چې د هغې د ټپونو لگښتونه ورکړي او کارکوونکو د هغې دا پرېکړه وستايه. له هغې وروسته هغې د خپلو کارکوونکو لپاره روغتيايي بيمه برابره کړه او کارکوونکو ته د اضافي گټې په توگه د هغوی د روغتيايي لگښتونو پيسې ورکوي. هغې د خپلو کارکوونکو زړونه وگټل او اوس د کارکوونکو يو وفادار گروپ لري چې د صادراتو لپاره کيفيت لرونکي جامې توليدوي.

د سيمه ئيز اقتصاد د ښه کولو بله لاره داده چې اومه توکي د ځايي سوداگريو او شرکتونو څخه واخيستل شي. د بېلگې په توگه، که تاسو يو رستورانټ لری، تاسو بايد خوراکي توکي له سيمي وپېرئ. په کابل کې د ستاره شهر په نامه يو لوی هوټل له يو شمېر فارمونو سره تړون امضا کړی او دا فارمونه په ورځني توگه ياد هوټل ته چرگان برابروي. دا نه يوازې د کمو ترانسپورتي لگښتونو او ښو خوړو په گډون ډېرې گټې لري، بلکې پيسې هم بېرته سيمه ئيز اقتصاد ته راگرځوي. بيا دا خلک کولی شي ستاسو محصولات وپېري.

د بدو څخه مخنيوی د سيمه ئيز اقتصاد د پياوړتيا لپاره بله لاره ده. تاسو شايد فکر وکړئ چې دا کس د سيمي دی او بدې به اقتصاد ته گټه ورسوي. واقعيت برعکس دی. د بدو ورکول په حقيقت کې په ټولنه کې د ټولو خلکو او سوداگريو لپاره د سوداگرۍ کولو د لگښت د لوړولو له لارې سيمه بيز اقتصاد ته زيان رسوي او د ترسره شوي کار اغېزمنتيا له منځه وړي.

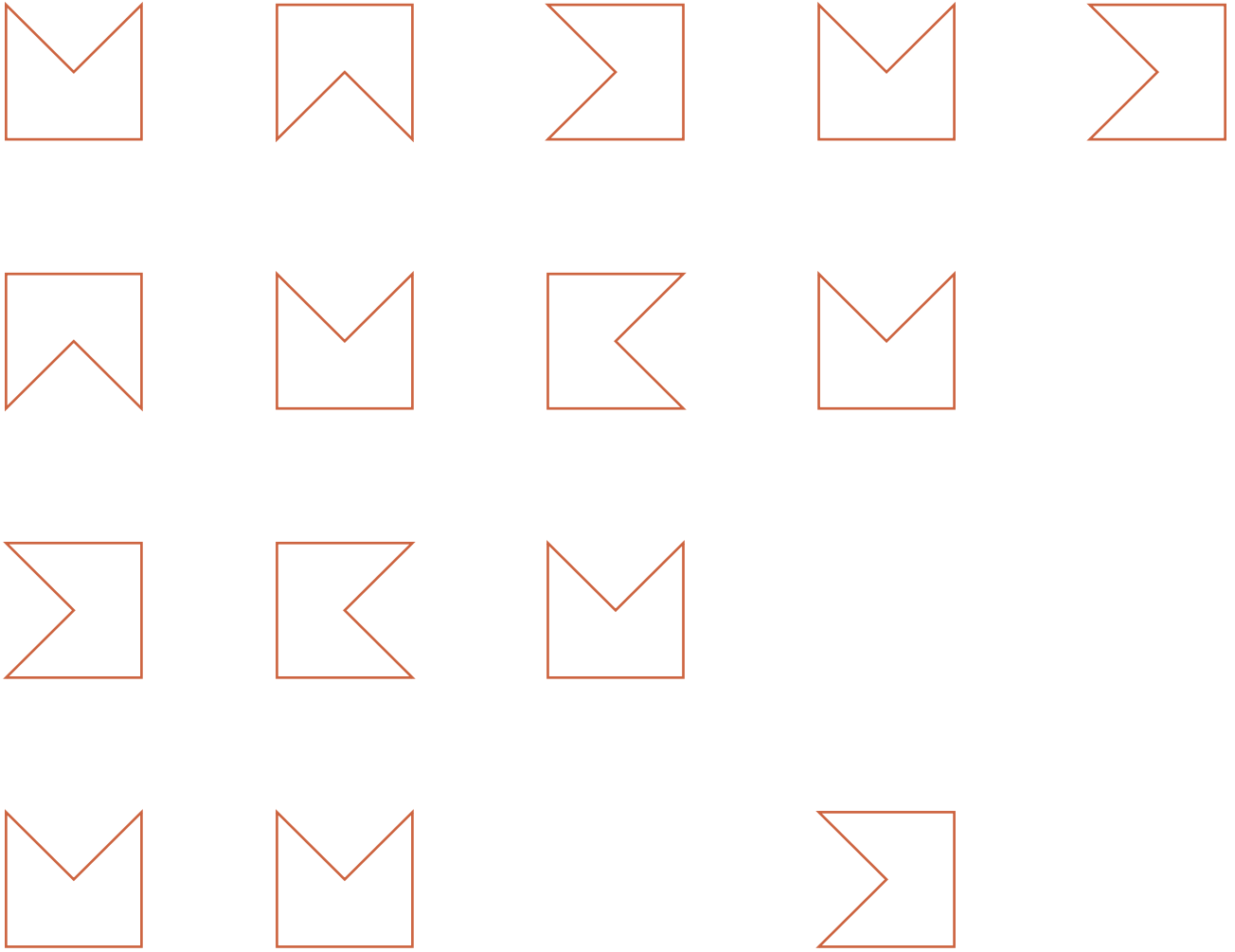
۸ د دې برخې د اصطلاحاتو تعريف

د کارکوونکو بدلون - د کارکوونکو د دندې پرېښودلو او د نويو کارکوونکو د گومارلو د اړتيا دوران.

بلې - د پيسو يا تحفې په ورکړې سره يو څوک د هغه کار تر سره کولو ته قانع کول چې له دې پرته يې نه درته کوي.

۹ د دې موضوع په اړه د ډېرو معلوماتو لپاره لاندې مطالب وگورئ

- د سوداگرۍ ټولنيز مسؤليت څه شی دی او ولی ورته اړتيا ده؟ ۱۳. کاري اخلاق
- بدو او فساد ته څنگه ځواب ورکړم؟ ۱۳. کاري اخلاق

۱۸.

زه يوه اخلاقي معما لرم. څنگه
پرېکړه وکړم او په وړاندې
يې غوره گامونه واخلم؟

که تاسو له یوې اخلاقي معما سره مخ یاست، د اخلاقي پرېکړې کاري چوکاټ جوړ کړئ ترڅو ستاسو سره مرسته وکړي چې څه وکړئ. دا د پوښتنو لړۍ ده چې تاسو یې له ځان څخه پوښتلی شئ او په داسې حالت کې له تاسو سره د تر ټولو اخلاقي انتخاب په ټاکلو کې مرسته کولی شي. لومړی گام دا دی چې قانون ته او د نورو د (دندو) پر وړاندې خپلو مسئولیتونو ته یوه کتنه وکړئ، او له خپل ځان څخه وپوښتئ چې تاسو باید څه وکړئ. دویم گام دادی تاسو باید ډاډه شئ چې د نورو حقوق تر پښو نه لاندې کوئ. بیا فکر وکړئ چې آیا د خپلو عادي فعالیتونو د یوې برخې په توگه به تاسو د دې کار په کولو سره ښه احساس ولری او که نه. همدارنگه تاسو له خپل ځان پوښتلی شئ چې که بل چا هم ورته عمل ترسره کړی وای، دا به سم وو که نه. په پای کې، له ځانه وپوښتئ چې ایا ستاسو فعالیتونه په ټولنه کې ستاسو د شخصي اخلاقو او شهرت سره سم دي که نه. کله چې تاسو دا پوښتنې ځواب کړئ، بیا په خپلو پرېکړو باوري کېدلای شئ.

پدې اړه لا ډېر معلومات

د اخلاقي معما د حل غوره لاره د اخلاقي پرېکړې د کاري چوکاټ جوړول دي. ستاسو کاري چوکاټ کېدای شي په دې معنی وي چې تاسو لاندې نظریات او پوښتنې د پرېکړې کولو لپاره کاروئ. دا مهمه ده چې دا ټولې پوښتنې په پام کې ونیسئ ترڅو د ټولو هغه بېلابېلو خلکو او لارو په اړه فکر وکړئ چې په سوداگرۍ کې د اخلاقي پرېکړې له امله اغېزمنېدلې شي. تاسو شاید نورې هغه پوښتنې هم اضافه کړئ چې ستاسو د اخلاقي عقیدې سره سمې وي، یا لاندې پوښتنو ته په داسې توگه لومړیتوب ورکړئ چې ستاسو له اخلاقو سره سمون وخوري.

لومړی گام: آیا تاسو د خپل ځان، سوداگرۍ، ټولني او وگړو پر وړاندې خپلې دندې او مسئولیتونه ترسره کوئ؟
دا گام د هغه څه پیدا کولو ته اشاره کوي چې تاسو یې باید ترسره کړئ. د بېلگې په توگه، تاسو باید قوانین تعقیب کړئ، تاسو اړ یاست چې خپلو کارکوونکو ته تنخواوې ورکړئ. تاسو باید د خپل شرکت د ارزښتونو او ماموریت په هکله د فکر کولو له لارې په دې هم پوه شئ چې د شرکت په توگه ستاسو اساسي دنده څه ده.

ستاسو د پرېکړو د ازمویلو یوه لاره دا ده چې تاسو دي حالت ته د بهرني څارونکي په توگه وگورئ. آیا ټول کسان چې په ورته وضعیت کې دي، موافق دي چې ستاسو پرېکړه تر ټولو غوره ممکنه پایله لري؟ حتی د ښې پرېکړې په صورت کې هم، هر یو شاید خوشحاله نه وي، مگر ټول به دا ومني چې هغه د دې وضعیت په اړه تر ټولو غوره پرېکړه ده.

دویم گام: آیا تاسو د نورو حقوقو ته درناوی کوئ؟
دا گام له تاسو غواړي چې هر هغه چا ته پام وکړئ چې ستاسو په معما کې ښکېل دي، او دا معلومه کړئ چې آیا تاسو د دوی له حقوقو سرغړونه کوئ که نه. دا ممکن قانوني وي چې دوی ته خورا لږ پیسې ورکړئ، مگر هغه کس هم د ژوند د تېرولو د اجورې حق لري. نو له همدې کبله اخلاقي پرېکړه به دا وي چې دوی ته د ژوند د تېرولو اجوره ورکړل شي.

د دې ازمویني د ترسره کولو لاره اسانه ده. په دې فکر وکړئ چې تاسو به څه احساس درلود که چېرې هغه څه چې تاسو ترسره کړي د ورځپانې په لومړۍ پاڼه باندې وای؟ آیا تاسو به په خپله پرېکړه ویاړ کولو یا شرم؟ که تاسو ویاړ کولی چې دا دې پر لومړۍ پاڼه وای، دا ښه ټاکنه ده. ځینې وختونه خلک فکر کوي چې آیا دا یوه داسې کړنه ده چې دوی یې له ځان مشرانو یا ماشومانو ته په تشریح کولو د آرام احساس کولای شي. په دې فکر وکړئ پرېکړه تاسو داسې څوک ښودلی شي چې د نورو سره ښه چلند کوي.

درېیم گام: که ټولو همدا پرېکړه کړې وای آیا دا ټولنه به ښه ځای وو؟
د پرېکړې په وخت کې تاسو تل غواړئ هغه انتخابونه غوره کړئ چې کولی شي بیا تکرار شي. تاسو غواړئ داسې پرېکړې وکړئ چې ستاسو د شرکت او ټولني لپاره معیارونه شي. په یاد ولری چې ستاسو کارکوونکي ستاسو مشرتابه تعقیبوي. که تاسو غیرقانوني او غیر اخلاقي عمل تر سره کوئ، دوی ستاسو په څېر عمل ترسره کوي.

د دې د ازمایلو لپاره تاسو باید وپوښتئ، تاسو به څنگه احساس کړلو که چېرې نورو د تاسو په څېر پرېکړه کړې وای؟ آیا تاسو غواړئ ستاسو ټول کارکوونکي ورته پرېکړه وکړي. که تاسو د یو بل شرکت لپاره پیروونکي وای، ایا تاسو غوښتل چې دوی له تاسو سره ورته چلند کړی وای؟ که ستاسو ځواب دې پوښتنو ته هو وي، نو ښه ده چې دوام ورکړئ.

څلورم گام: آیا دا پرېکړه هغه ارزښتونه بیانوي چې تاسو او ستاسو د سوداگرۍ لپاره مهم دي؟

دا وروستی گام له تاسو غواړي چې خپلو اخلاقي باورونو ته وگورئ. تاسو باید ډاډه شئ چې دا پریکړه ستاسو د ارزښتونو او لومړیتوبونو ملاتړ کوي. که تاسو د خپل ځان په اړه د مهربان او محتاط شخص په توګه فکر کوئ، تاسو له خپل ځان وپوښتئ آیا ستاسو پریکړه تاسو محتاط او مهربان څرګندوي. که تاسو خپل ځان د یو مسؤل په توګه ګڼئ، ایا دا پریکړه دا بیانوي چې تاسو به مسؤلیت په غاړه اخلئ او د خپلو شاوخوا خلکو پر وړاندې به مسؤل یاست؟ د خپلو کارکوونکو، مراجعینو، کاروبار، شاوخوا خلکو او ټولنې پر وړاندې ستاسو دندې او مسؤلیتونه څه دي؟ ستاسو د شرکت د کړنلارې په پام کې نیولو سره، آیا دا ټول مسؤلیتونه سرته رسېږي؟

د وروستی اندېښنې د ځواب لپاره تاسو باید په دې اړه فکر وکړئ چې تاسو غواړئ د څه لپاره وپېژندل شئ یا تاسو کوم ډول شهرت غواړئ لاسته راوړئ. آیا دا هغه پریکړه ده چې تاسو غواړئ د هغې لپاره وپېژندل شئ؟ ستاسو پریکړې به د تاسو د شرکت او ځان لپاره د مشر په توګه، ستاسو له اوږدمهاله شهرت سره مرسته وکړي.

د دې برخې د اصطلاحاتو تعریف

معما – یوسخت انتخاب چې تاسو یې باید د دوو انتخابونو یا ارزښتونو تر منځ ترسره کړئ.

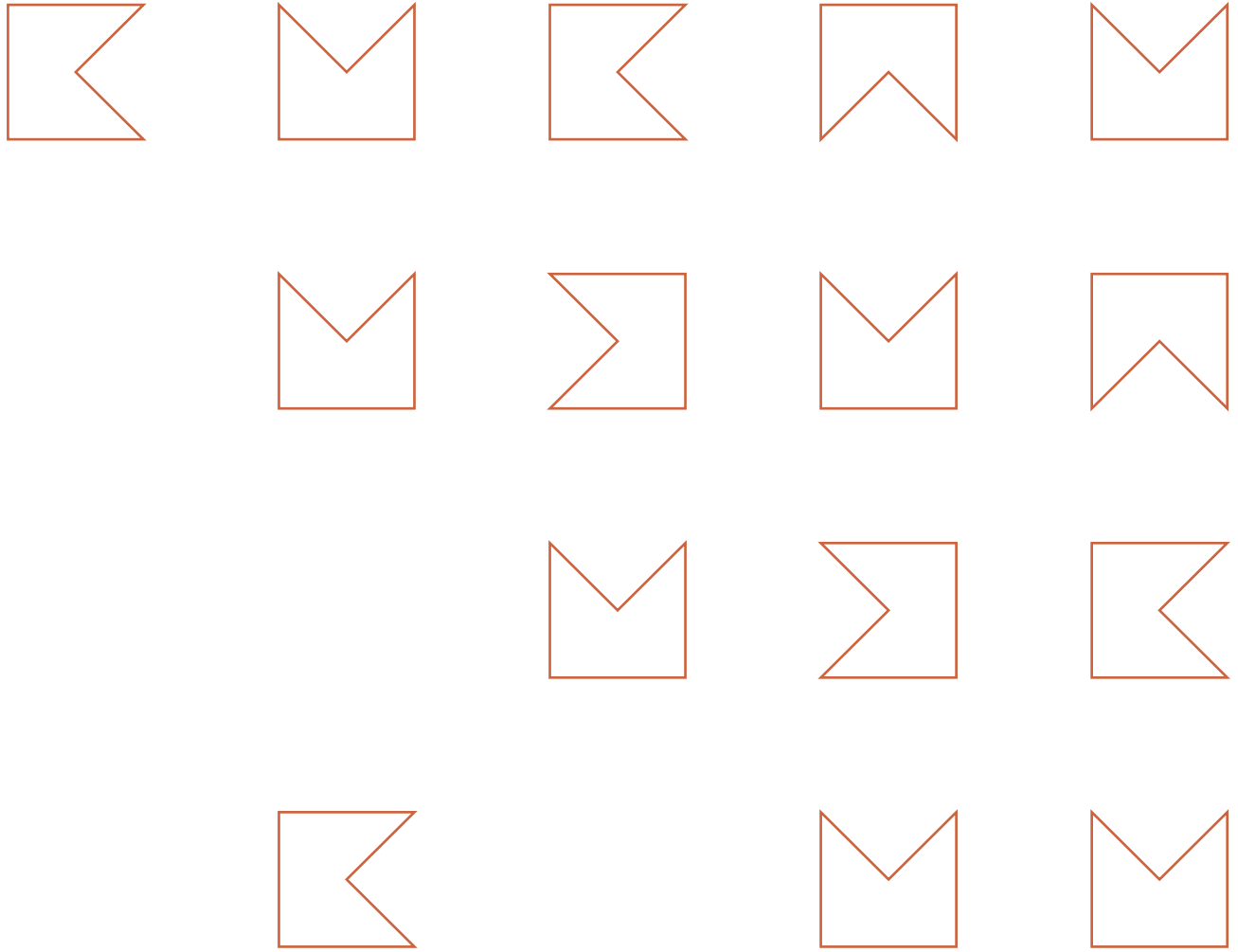
د اخلاقي پریکړې کاري چوکاټ – د څو گامونو ټولګه ده چې د واضح ځواب د نشتوالي په صورت کې د پریکړې نیولو لپاره کارول کېږي. شهرت – د یو چا په اړه باورونه او نظرونه.

د دې موضوع په اړه د ډېرو معلوماتو لپاره لاندې مطالب وگورئ

- په کاروبار کې اخلاق څه شی ته وايي؟ ۱۳. کاري اخلاق
- د بریالیتوب لپاره ولې اخلاق اړین دي؟ ۱۳. کاري اخلاق
- زه د ټولو قوانینو پیروي کوم، ایا دا د اخلاقي عمل کولو په څیر نه دي؟ ۱۳. کاري اخلاق
- د چلند اصول څه شی دي؟ څنګه د چلند اصول یا د اخلاقو پالیسي رامنځته کولی شم؟ ۱۳. کاري اخلاق

اضافي شته مواد

د اخلاقو د کاري چوکاټ قالب

۱۹.

غیر اخلاقی چلند څنگه زما
کاروبار اغېزمنولی شي؟

غير اخلاقي چلند د حقوقی مسائلو او جريمو د منځته راوړلو، د سوداگرۍ د شهرت د زيانمنولو، د کارکوونکو د فعاليت د کچې د ټيټېدلو او په سوداگرۍ کې د بد کلتور د منځته راتللو له لارې ستاسې په سوداگرۍ ډېره اغېزه کولی شي. په لومړيو کې د غير اخلاقي چلند اغيزو ته پاملرنه نه کېږي، په شرکتونو کې ډېر وخت غير اخلاقي چلند د سوداگرۍ پرمخ بېولو لگښتونه زياتوي. په سوداگرۍ کې که څوک غير اخلاقي چلند کوي ټوله سوداگرۍ ورباندې بده ښکاري. د دې چلند له امله په اسانۍ پېرودونکي، مراجعين، همکاران او عرضه کوونکي له لاسه ورکول کېدی شي او ستاسې د سوداگرۍ لگښتونه زياتولای شي. کله چې گورۍ په سوداگرۍ کې مو کومه پېښه کېږي اړينه ده چې په غير اخلاقي چلند پسې وگورئ او مستقيماً يې په اړه گام پورته کړئ. د دې لپاره چې د سوداگرۍ د زيان د مخنيوي په موخه غير اخلاقي چلند ودرؤ، بايد ډاډه شئ چې د کمپنۍ او کارکوونکو لپاره رېښتني اهداف ټاکل شوي، د کارکوونکو د چلند لپاره روښانه توقعات په گوته شوي او د سوداگرۍ د ستونزو په هکله وضاحت او اړيکې هڅول شوې دي. تاسې بايد ځان ډاډه کړئ چې د کارکوونکو لخوا ټاکل شوي قواعد مراعات کېږي.

پدې اړه لا ډېر معلومات

غير اخلاقي چلند هغه ستونزه ده چې ډېرې سوداگرۍ ورسره مخ دي، او که اصلاح نشي کولای شي په يوه شرکت ډېرې منفي اغېزې ولري. په يوه سوداگرۍ کې کېدای شي غير اخلاقي چلند کوچنی څيزونه واوسي لکه يو کارکوونکی د کمپنۍ توکي د ځان لپاره کاروي يا د دې پر ځای چې کار وکړي شخصي فعاليتونه کوي لکه فېسبوک کاروي. همدارنگه کېدای شي په دې چلند کې سترې ستونزې، لکه بډې ورکول يا له سوداگرۍ څخه غلا کول، شامل وي. دا چلندونه ځينې وخت کېدای شي کوچني او بې زيانه ښکاره شي، خو د وخت په تېرېدو په سوداگرۍ او ټولنه سترې اغيزې لري. په غير اخلاقي چلند کې عمده منفي فعاليتونه سوداگرۍ د حقوقی مسائلو او جريمو د منځته راوړلو، د سوداگرۍ د شهرت د زيانمنولو، د کارکوونکو د فعاليت د کچې د ټيټېدلو او په سوداگرۍ کې د بد کلتور د منځته راتللو له لارې اغېزمنوي.

غير اخلاقي چلند له شرکت څخه د باندې خلک لکه پانگه اچوونکي، د سواگرۍ همکاران او پېرودونکي اغېزمنولی شي، او کولای شي کمپنۍ د قانون په ماتولو تورنه کړي او سوداگرۍ د حقوقی ستونزو سره مخ کړي. هغه سوداگرۍ چې اصول او قوانين نه مراعات کوي، د جريمو سره مخ کېدی شي. څرنگه چې غير اخلاقي چلند بد دی، د وخت د ضايع کېدو سبب هم کېږي ځکه تاسو بايد موضوعات او ستونزې حل کړئ. حقوقی ستونزې چې د غير اخلاقي چلند له امله رامنځ ته شوې حل کول يې مياشتې او کلونه وخت نيسي او کمپنۍ ته لگښتونه رامنځته کوي. پر دې سربېره هغه کسان نيسي او مجازات کوي چې قانون يې مات کړی وي. ځينې جرمونه کېدای شي سوداگرۍ قانوناً مسؤله وگڼي او که چېرې جريمه د حقوقی حالت بايلل وي بيا کېدای شي د سوداگرۍ پايښت تهديد کړي. د بېلگې په توگه، ډېرې هغه کمپنۍ چې جعلی اسناد او معلومات يې دولت ته وړاندې کړي په تور ليست کې شاملې او له کارونو څخه منع شوې دي.

کله چې ټولنې ته دا غير اخلاقي چلند ښکاره شي، د سوداگرۍ شهرت ته زيان رسيدلای شي. هغه خلک چې د غير اخلاقي چلند څخه ناراضه دي د نور سره خبرې کوي او دوی دا منفي معلومات نورو خلکو ته لېږدوي. ځينې وخت دا ناوړه شهرت ددې لامل کېږي چې سوداگرۍ ځينې مهم پېرودونکي وبايلې او د شهرت بيا لاسته راوړل به ډېر وخت او پيسې وغواړي. هغه کارکوونکي او د سوداگرۍ شريکان چې په غير اخلاقي چلند کې شامل نه وي، هم غوصه کېږي ځکه چې د سوداگرۍ په اړه د خلکو د منفي ليد له امله د دوی شخصي شهرت هم زيانمنېدای شي. دا کولای شي سوداگرۍ د عايد، د لگښت د سپما او رقابتي گټې له اړخه تاوانې کړي.

په ځينو وختونو کې، غير اخلاقي چلند د دې لامل کېږي چې کارکوونکي کار ونه کړي يا اصول مراعات نه کړي، چې دا د کمزورو کړنو څرگندونه کوي. دا بيا ډير کار ته اړتيا لري چې تېروتنې بيرته سمې شي او يا بيا خراب کار تر سره نشي. يوه بله لاره چې د کارکوونکو کړنې زيانمنوي دا ده چې کارکوونکي غير اخلاقي چلند بيا بيا وويني او په مقابل کې يې کوم اقدام ونشي. له دې کبله، هغه خلک چې مخکې يې ښه او سخت کار کړلو، د نورو کسانو د بد چلند په ليدلو سره د کار هڅه له لاسه ورکوي. په يو شرکت کې، حتی په ډېرو کوچنيو موضوعاتو کې غير اخلاقي چلند د دې لامل کېږي چې کارکوونکی لږ اغېزمن شي چې دا بيا د توليد د کمښت، د کارکوونکو د خراب فعاليت او په سوداگرۍ کې د وخت او پيسو د لگښت لامل کېږي.

غير اخلاقي چلند يوې سوداگرۍ ته بد سوادگريز کلتور راوړي. غير اخلاقي چلند د کارکوونکو ترمنځ شخړې او خفگان رامنځته کوي. ځينې کسان ممکن په دې چې ځينې کسان اصولو نه مراعاتوي يا نور کسان تهديدوي، غوصه شي. غير اخلاقي چلند د کارکوونکو او د سوداگرۍ د شريکانو تر منځ بې باوري منځته راوړي، د باور کموالی منفي کاري چاپيريال منځ ته راوړي چې دا چاپيريال نورو بيروني خلکو لکه پېرودونکو ته هم ښکاره کېدای شي. په سوداگرۍ کې دا منفي دايره د توليداتو د کمښت او نورو شخړو لامل کېږي چې کارکوونکي تر تشويش او فشار لاندې راولي. د بد کلتور لرونکې سوداگرۍ د کارکوونکو د بدلون کچه لوړوي او د وړتيا لرونکو کارگرو د لاسه ورکولو خطر پکې زياتيږي او هغوي خپلې وړتياوې او رازونه له ځانه سره بلې دندې ته وړي. بيا به ستونزمنه وي چې نوي کارکوونکي دې بد شهرت لرونکې سوداگرۍ ته رواستل شي.

د غیر اخلاقي چلند د مخنیوی لپاره اړینه ده چې په سوداګرۍ کې اخلاقو ته ډېره پاملرنه وشي. په دې باید پوه شو چې کارکوونکي په هغه څه چې مور یې ترې غواړو پوه دي او د دوی د تشویق لپاره داسې موخې چې حقیقي او د لاسته راوړلو وړ دي ټاکلې شوې دي. که چېرې موخو ته رسېدل سخت وي، دوی به د غیر اخلاقي لارو ځان ورته ورسوي. همدرانګه باید ځان ډاډه کړو چې کارکوونکي په کار کې څنګه وخت تېروي. که چېرې کارکوونکي فکر کوي چې څوک یې نه څاري دوی به ټیبل شي او د هغه کار امتیاز به اخلي چې دوی نه وي ترسره کړی او یا به نورو ته په کې زیان پېښوي. ځان باوري کړئ او کارکوونکي وهڅوئ چې د ستونزو او اندیښنو په اړه درته راشي، په دې سره به تاسې وکولی شئ په سوداګرۍ کې د غیر اخلاقي چلند مخه ونیسئ. که چېرې غیر اخلاقي چلند یې له جزا پرېښودل شي یا سترګې پرې پټې شي، په سوداګرۍ کې به یې ستونزې او منفي اغیزې وده وکړي. کارکوونکي، پېرودونکي او د سوداګرۍ شریکان باید پوه شي چې تاسې د غیر اخلاقي چلند مخنیوی د خپلې سوداګرۍ د اوږد ژوند لپاره غواړئ.

د دې برخې د اصطلاحاتو تعریف

سوداګریز کلتور - هغه باورونه او چلند چې د یو شرکت د سوداګریزو معاملو د ترسره کولو او کنټرول څرنگوالی ټاکي. ډېر وختونه، د شرکت کلتور څرګندېږي په ښکاره توګه نه تعریفېږي، او د وخت په تېرېدو سره د کمپنۍ لخوا د ګومارل شوو خلکو له مجموعي ځانګړتیاوو څخه منځته راځي.

رقابتي ګټه - هغه څه چې یوه شرکت ته د نورو سیالي کوونکو شرکتونو په وړاندې ښه سوداګریز موقف یا د څرخلاو موقف ورکوي.

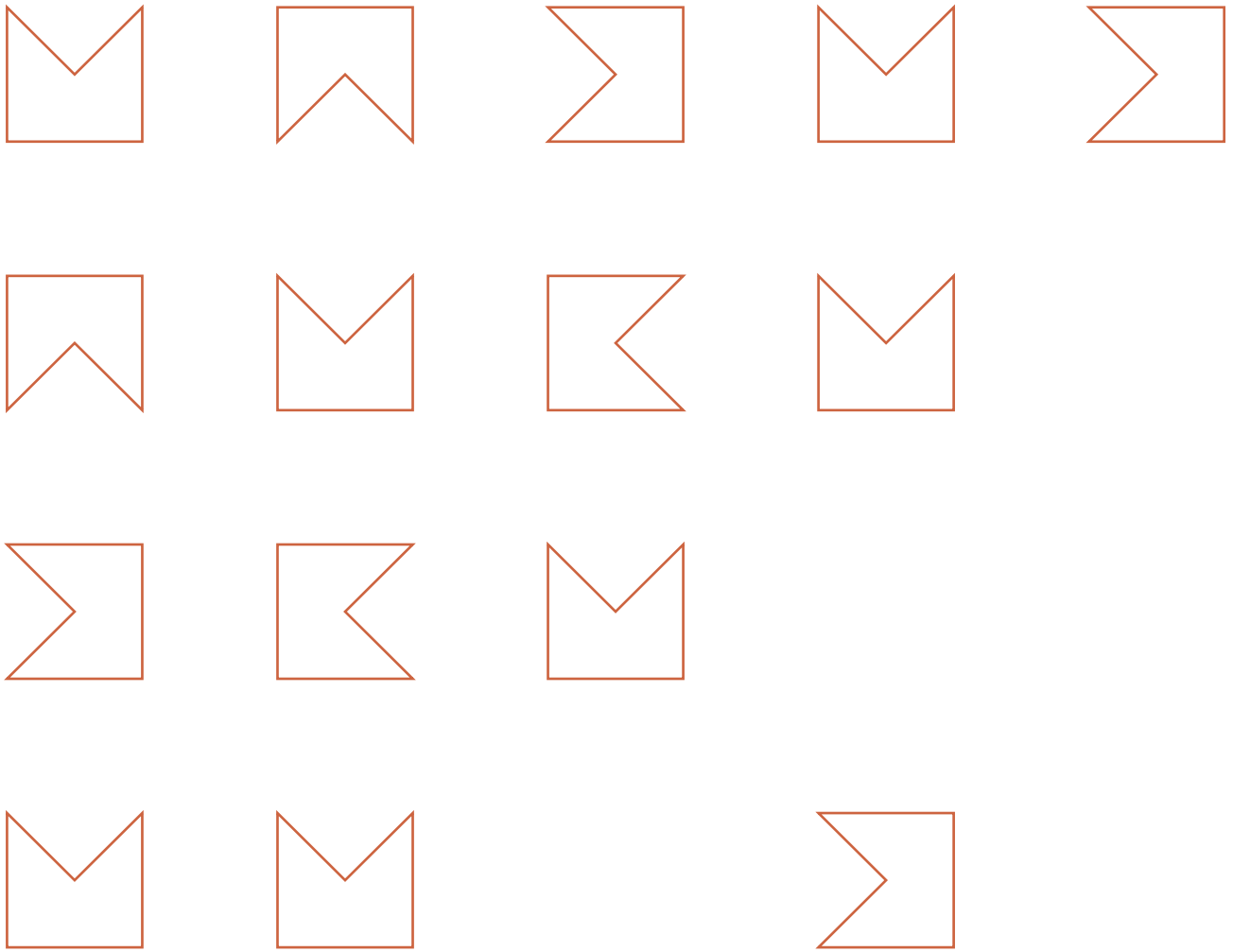
شهرت - د یو چا په اړه باورونه او نظرونه.

د کارکوونکو بدلون - د کارکوونکو د دندې پرېښودلو او د نویو کارکوونکو د ګومارلو د اړتیا دوران.

غیر اخلاقي چلند - هغه کار چې په عمومي توګه د یو شخص او شرکت لپاره سم، مسئول او مناسب نه شمیرل کېږي.

د دې موضوع په اړه د ډېرو معلوماتو لپاره لاندې مطالب وګورئ

- د بریالیتوب لپاره ولې اخلاق اړین دي؟ ۱۳. کاري اخلاق
- د چلند اصول څه شی دي؟ څنګه د چلند اصول یا د اخلاقو پالیسي رامنځته کولی شم؟ ۱۳. کاري اخلاق
- څنګه او ولې باید د خپلو سیالي کوونکو سره اخلاقي چلند وکړم؟ ۱۳. کاري اخلاق
- هغه عام کارونه چې په سوداګرۍ کې غیر اخلاقي بلل کېږي کوم دي؟ ۱۳. کاري اخلاق
- که چېرې زه پوه شم چې له کارکوونکو څخه مې یو غیر اخلاق چلند کوي، څه باید وکړم؟ ۱۳. کاري اخلاق
- بدو او فساد ته څنګه ځواب ورکړم؟ ۱۳. کاري اخلاق

۲۰.

آيا يوازي بد خلق غير
اخلاقي عمل ترسره کوي؟

یوازې بد کسان نه دي چې غیر اخلاقي چلند کوي. د ښو ارادو خلک هم ځینې وخت په بد چلند کې برخه اخلي. ځینې وخت د هدف د لاس ته راوړلو لپاره ټوله توجه د جدي او پیچلو ستونزو حل ته اوښتې وي، سم او ناسم ته توجه نه کېږي. په دې وخت کې په ناغونښتل شوي ډول د غیر اخلاقي چلند د پېښېدو قوي احتمال رامنځته کېږي. له یو بلې لارې هم ښه خلک بد چلند کولای شي هغه دا چې دوی ځان ته د خدمت کولو د دلیل په وړاندې کولو یو کار ځان ته سم بولي په داسې حال کې چې هغه کار به ناسم وي. د بېلگې په توګه، د یوې سوداګرۍ څښتنه د پروژې د اخیستو لپاره د بدو د ورکولو هڅه کوي او د توجیه لپاره دا دلیل وړاندې کوي چې نورې سوداګرې ښخې هم دا کار کوي. دا یو دلیل کېدای شي خو دا دلیل بډې ورکول قانونی او اخلاقي کار نشي گرځولی. درېیمه لار چې کېدای شي ښه خلک بد چلند وکړي دا ده چې ځینې خلک د ځان لپاره د نورو خلکو چلند ته د لارښوود په توګه ګوري. که چېرې نور خلک بد چلند کوي، دا اسانه ده چې د سمو او ناسمو په اړه خپل باورونه پرېږدي او د نورو خلکو کړنې تعقیب کړي. ټول خلک یو اړخ ته تمایل لري چې دوی خبر ترې نه لري. د بېلگې په توګه، تاسې ممکن له نورو خلکو سره نامناسب سلوک وکړئ ځکه هغوی له تاسې څخه متفاوت ښکاري، له بل قوم څخه راغلي او یا له مخالف جنس څخه دي. تاسې پرته له دې چې پوه شئ د دوی په اړه ناسم قضاوت ترسره کوي. اړینه ده چې د ناڅاپي نامناسبو او غیراخلاقي پریکړو په هکله متوجه واوسوو.

پدې اړه لا ډېر معلومات

د ښو ارادو خلک غواړي چې د خپلو ارزښتونو او د خپلې ټولنې د اړتیاوو سره سم ژوند وکړي. دوی د بدو ارادو له خلکو څخه ډېر د غیر اخلاقي چلند مخنیوی کوي. ځینې وخت ښه خلک د خپلو ارزښتونو سره سم ژوند کولو کې پاتې راځي. ټول خلک یو شریک انساني تمایل لري چې په ځینو حالاتو کې اخلاقي اوسپدل ستونزمنوي.

په موخو باندې تمرکز د ټولو خلکو یو شریک تمایل دی. موخې ته رسېدل او یا د سختې ستونزې په حل باندې تمرکز په اسانۍ یو څوک اړاسي چې نور مهم کارونه ترې پاتې شي. کله چې د سوداګرۍ په موخو تمرکز کوئ نو موخو ته د رسېدو لپاره سم او ناسم مه هېږوئ. کله چې د موخو رسېدو ته وخت کم او فشار زیات وي نو په حقیقت کې ښه خلک هم اخلاقي معیارونه نشي ساتلای. پام مو وي چې یوازې موخو ته پاملرنه نه، بلکې د لاسته راوړلو لارې ته یې هم پاملرنه وکړئ. له موخو څخه مو بیا بیا کتنه وکړئ ترڅو ډاډه شئ چې موخې مو لا هم په لمړیتوبونو کې دي. کله چې وخت ډېر کم وي، د اخلاقي مصلحتونو د رامنځته کولو په تمایل ځان خبر کړئ.

د خلکو ترمنځ یو بل شریک تمایل له دوی سره د بد چلند کولو په اړه د خبرو ورتیا ده. دا کار ځان ته د بخښنې غوښتنو له امله کېږي. د ځان بخښنې غوښتنو وړتیا دا رانښيي چې ولې ښه خلک هم بد چلند کوي بې له دې چې په اړه یې خفه شي. یو اساسي نظر دا دی چې هر څوک داخلي اخلاق او ارزښتونه لري او دوی همیشه د دې معیارونو مطابق چلند کوي. ځینې وخت دوی غواړي دا معیارونه پرېږدي او د مشخص وضعیت په اړه بل رنگ چلند وکړي او بیا بخښنه وغواړي.

خلک په اتو بیلابیلو لارو کې د ځان لپاره بخښنه کوي:

۱. دوی ځانونو ته وايي چې بد چلند د توجیه وړ دی ځکه چې په زړه پورې پایلې لري.
۲. دوی خپل بد چلند ته جلا رنگ ورکوي، ترڅو دومره ډېر بد ښکاره نه شي.
۳. دوی خپل بد چلند د نورو خلکو د چلند په پرتله داسې جوړوي، چې لږ بد ښکاره شي.
۴. دوی اوښتی زیان، ځان ته یوازې په دې خبره ویلو کموي، چې دومره مهم موضوع نده.
۵. دوی فکر کوي چې د دوی د مضرو کړنو قربانیان د پاملرنې او احترام وړ ندي.
۶. دوی د بد چلند مسئولیت پر نورو، مثلاً د رئیس یا همکارونو پر غاړه، وراچوي.
۷. دوی چې کله کوم ګروپ کې دنده پرمخ وړي د خپل چلند لږ مسئولیت ځان ته راجع کوي.
۸. دوی پره د مضرو کړنو پر قربانیانو وراچوي، وايي چې دا د دوی خپله تېروتنه وه.

خلک کېدای شي د بد چلند له امله ښه وغواړي. له ځانه وپوښتئ: آیا د یو بد چلند په اړه د داسې لار په فکر کې یاست چې بد چلند لږ بد وښيي؟ آیا تاسې چې کوم زیان لږولی ترې تېرېږئ او پټوئ یې؟ ایا د خپل بد چلند د مسؤلیت د نه منلو لپاره بهانې کوئ؟ یو بل تمایل چې ټول خلک یې شریک لري دادی چې دوی نور خلک څاري چې څه ډول چلند کوي. دوی خپل داخلي احساسات پرېږدي او څه چې نور خلک کوي، که ښه کوي یا بد، دوی همغه کار کوي او د هغوی سره ځان ګډوي. خلک د نورو خلکو چلند مدرک نیسي چې دوی هم باید هماغه ډول کړنې وکړي. که

چېرې دوی نور خلک ویني چې په مالیاتو کې تقلب کوي ښایي دوی تر هغه زیات تقلب په کې وکړي. مور همیشه د سم او ناسم په هکله خپله افکار نه کاروو او خپلې پرېکړې نه کوو. نورو پسې تگ د عادت له پایلو باید ځان خبر کړو او پام مو وي چې د هرڅه په هکله خپل افکار ولری او د کار او پرېکړو مسئول هم پخپله یاست.

بې له دې چې په قصدي توگه بې په اړه فکر وکړئ، ټول خلک یوې خوا ته تمایل لري چې په پرېکړو بې اغیزه کوي. دوی په خپلو پرېکړو او کړنو کې د هغو خلکو خوا ته تمایل کوی چې د مشهورې او ښه نوم لرونکې ټولنیزې ډلې څخه وي او یا هغه خلک وي چې دوی په ټولنیز گروپ پورې اړه ولري (د بېلگې په توگه، هغه خلک چې د دوی غوندې ښکاري او یا د دوی د سیمې وي). باخبره اوسئ چې د خلکو د ټولنیز گروپ، ظاهري بڼې، عمر او مخینې پر بنسټ پرېکړې غیر مناسبې وي. د هغه چا په اړه د پوهېدو لپاره ډېر وخت ولگوئ چې له تاسې متفاوت دي ځکه بیا تاسې کولی شئ هغه په عیني او واقعي توگه په پام کې ونیسئ. نور خلک د دوی د وړتیاوو او له هغوی سره د خپلې تجربې له مخې وارزوي.

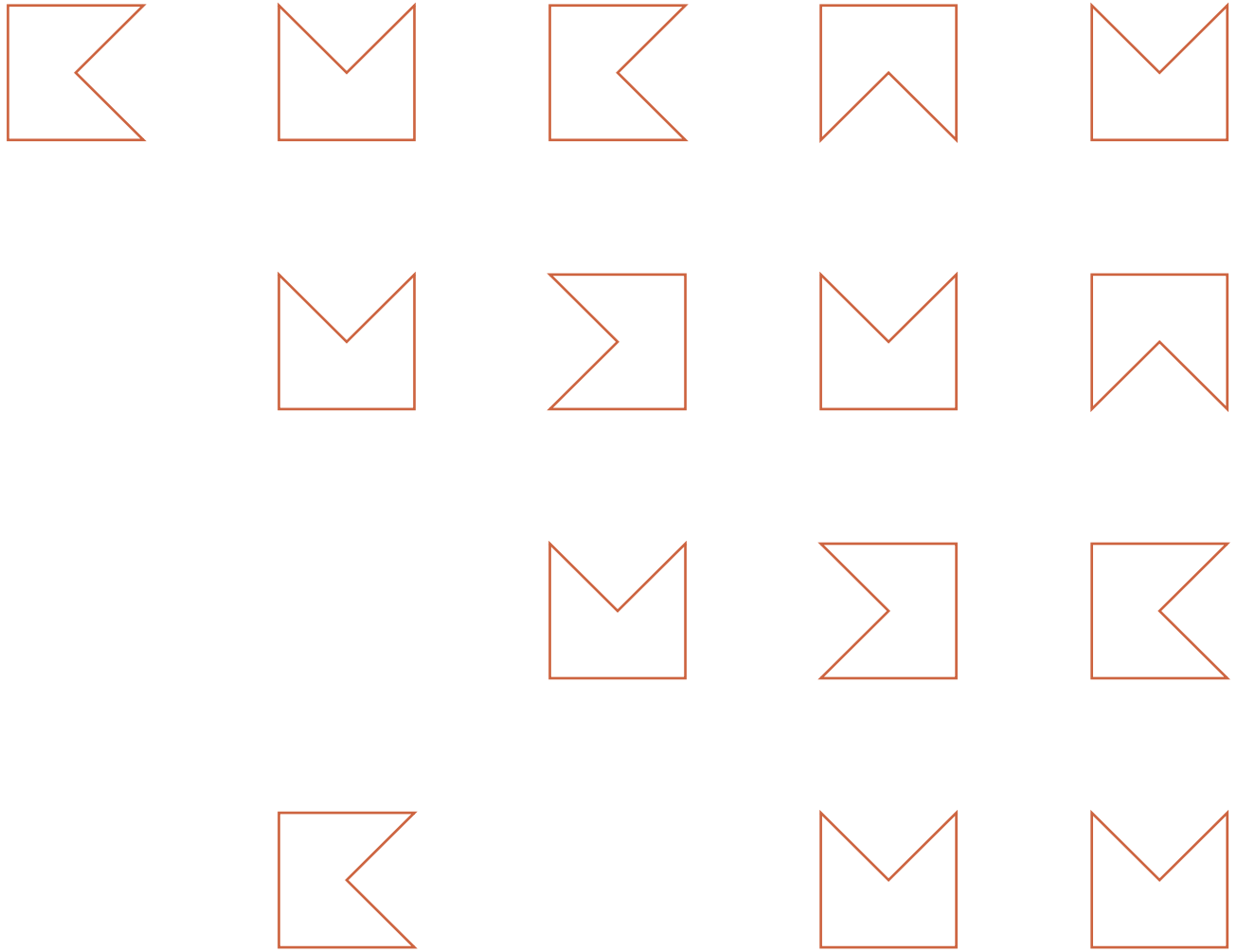
د دې برخې د اصطلاحاتو تعریف

یوې خوا ته تمایل- په غیرمناسب ډول د مشخصو خلکو یا گروپونو پر وړاندې د نورو خلکو یا گروپونو په اړه د پلویتوب یا تبعیض د احساساتو درلودل.

ځان ته خدمت کول - له هر چا د مخه د ځان په اړه د گټې فکر.

د دې موضوع په اړه د ډېرو معلوماتو لپاره لاندې مطالب وگورئ

- زه د ټولو قوانینو پیروي کوم، آیا دا د اخلاقي عمل کولو په څیر نه دي؟ ۱۳. کاري اخلاق
- هغه عام کارونه چې په سوداګرۍ کې غیر اخلاقي بلل کېږي کوم دي؟ ۱۳. کاري اخلاق
- زه یوه اخلاقي معما لرم. څنگه پرېکړه وکړم او په وړاندې بې غوره ګامونه واخلم؟ ۱۳. کاري اخلاق

وسيلي